

**TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI FİNANSAL
VARLIKLARININ IFRS-9 ÇERÇEVESİNDE
SINIFLANDIRILMASI**

Tolga KİRAZ

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Muhasebe Genel Müdürlüğü
Ankara, Nisan 2013

**TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI FİNANSAL
VARLIKLARININ IFRS-9 ÇERÇEVESİNDE
SINIFLANDIRILMASI**

Tolga KİRAZ

Danışman

Prof. Dr. Aydın KARAPINAR

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

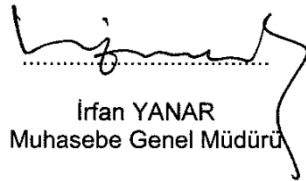
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Muhasebe Genel Müdürlüğü
Ankara, Nisan 2013

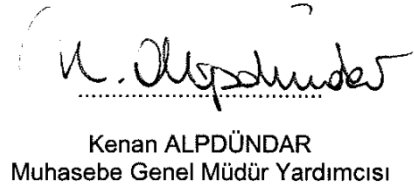
**TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
UZMANLIK YETERLİLİK TEZİ TUTANAĞI**

Muhasebe Genel Müdürlüğü Bilanço ve Hesapları İzleme Müdürlüğü Uzman Yardımcısı (13431) Tolga Kiraz'ın, "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Finansal Varlıklarının IFRS-9 Çerçevesinde Sınıflandırılması" konulu yeterlilik tezini görüşmek üzere tez kurulumuz 02.04.2013 tarihinde toplanmıştır.

Kurulumuzca yeterlilik tezi değerlendirilmiş ve yapılan savunma sonucu da dikkate alınarak başarılı bulunmuştur.

Murat ÇETİNKAYA
Başkan Yardımcısı

İrfan YANAR
Muhasebe Genel Müdürü

Kenan ALPDÜNDAR
Muhasebe Genel Müdür Yardımcısı

Prof. Dr. Aydın KARAPINAR
Gazi Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Güven SAYILGAN
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

ÖNSÖZ

Muhasebe ve finansal raporlama alanında son yılların en önemli gelişmeleri arasında yer alan standardizasyon çalışmaları, dünyadaki en iyi uygulamaları sürekli takip etmekte olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın gündeminde de büyük bir yere sahiptir.

Çalışmada, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası menkul kıymetleri, 2015 yılı başında uygulanmaya başlanacak olan 9 numaralı Uluslararası Finansal Raporlama Standardı çerçevesinde ele alınmış ve uygulama aşamasında yapılacak değerlendirmelere ışık tutacak tartışmalara değinilmiştir. Merkez bankaları için tasarlanmış bir standart seti olmayan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, kullanıcıların uygulama tercihlerine geniş ölçüde izin verdiği için, konu merkez bankacılığı ekseninde ele alınmış ve diğer ülke merkez bankalarının uygulamalarına da yer verilmiştir. Çalışmada Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın gelecekteki uygulama süreci için bir öneri de yer almaktadır.

Bu doğrultuda, çalışmanın her aşamasındaki değerli yorumları ile bana büyük destek olan danışman hocam Prof. Dr. Aydın Karapınar'a teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Ayrıca deneyim ve görüşleri ile çalışmaya çok önemli katkılar sunan Muhasebe Genel Müdürü İrfan Yanar'a, tecrübe ve desteği ile beni yönlendiren Muhasebe Genel Müdür Yardımcısı Kenan Alpdündar'a, yıllardır bilgi ve deneyimlerinden istifade etme şansına sahip olduğum Bilanço ve Hesapları İzleme Müdürü M. Murat Özdi'e, çalışmaya konu seçiminden başlayarak son derece kıymetli katkılar sunan Bilanço ve Hesapları İzleme Müdür Yardımcısı Ebru Uzun'a, Bilanço ve Hesapları İzleme Müdürlüğü'ndeki diğer tüm çalışma arkadaşlarıma ve özellikle çalışmaya ayırdığım vakit konusundaki anlayışı ve desteği için aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLO LİSTESİ	v
GRAFİK LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMA LİSTESİ	viii
EK LİSTESİ	x
ÖZET	1
ABSTRACT	2
GİRİŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ARAÇLARIN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

1.1. Muhasebe ve Raporlamada Standardizasyon	5
1.2. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları	8
1.2.1. Standartlar ve Yorumlar	9
1.2.2. Standart ve Yorum Hazırlama Süreci	10
1.2.3. Dünyada IFRS Kullanımı	11
1.2.4. IFRS – USGAAP Uyumlaştırma Çalışmaları	13
1.3. IFRS-9	14
1.3.1. IAS - 39 (2008 versiyonu)	15
1.3.1.1. Finansal Araç Kategorileri	15
1.3.1.2. Ölçüm ve Muhasebeleştirme Düzenlemeleri	17
1.3.1.3. IAS-39'dan IFRS-9'a Geçiş Süreci	19
1.3.2. IFRS-9 Düzenlemeleri	24
1.3.3. Tanımlar	25
1.3.3.1. Muhasebeleştirme ve Bilanço Dışı Bırakma	26

1.3.3.2. Sınıflandırma.....	27
1.3.3.2.1. İtfa Edilmiş Maliyetle İzlenecek Finansal Varlıklar	27
1.3.3.2.2. Gerçeğe Uygun Değerleri İle İzlenecek Finansal Varlıklar	29
1.3.3.2.3. Finansal Borçların Sınıflandırılması.....	31
1.3.3.2.4. Özkaynağa Dayalı Yatırımlar ve Türev Ürünler.....	31
1.3.3.2.5. Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılması.	32
1.3.3.3. Finansal Araçların Ölçümü	33
1.3.3.4. Sınıflandırma ve Ölçüm Farklılıklarının Etkisi.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

TCMB MENKUL KIYMETLERİ

2.1. Türk Lirası Menkul Kıymet Portföyü.....	41
2.1.1. Portföyün Yapısı ve Gelişimi.....	42
2.1.2. Türk Lirası Portföy Elde Tutma Sebepleri	45
2.1.2.1. Merkez Bankalarında Likidite Yönetimi	45
2.1.2.2. TCMB Likidite Yönetimi.....	48
2.1.3. Türk Lirası Portföyün Mevcut Değerleme Şekli.....	49
2.2. Yabancı Para Menkul Kıymetler Portföyü	50
2.2.1. Portföyün Yapısı ve Rezervin Kaynakları	50
2.2.2. Yabancı Para Portföy Tutma Sebepleri	53
2.2.2.1. Merkez Bankaları ve Yabancı Para Menkul Kıymetler ...	53
2.2.2.2. TCMB Rezervleri.....	56
2.2.2.2.1. TCMB Rezerv Tutma Sebepleri ve Rezerv Birikim Süreci.....	56
2.2.2.2.2. TCMB Rezerv Yönetimi	60
2.2.3. Yabancı Para Portföyün Mevcut Değerleme Şekli.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TCMB MENKUL KIYMETLERİNİN IFRS-9 AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE DİĞER ÜLKE MERKEZ BANKALARI UYGULAMALARI

3.1. IFRS-9 Sınıflandırma Kriterleri Açısından TCMB Menkul Kıymetleri	66
3.1.1. TCMB Türk Lirası Portföyü	66

3.1.1.1. Repo – Ters Repo Muhasebesi Değişikliği.....	67
3.1.1.2. Portföy Oluşturma Amacı ve Kıymetlerin Doğrudan Satıma Konu Olabilmeleri.....	69
3.1.2. TCMB Yabancı Para Portföyü	71
3.2. Seçilmiş Merkez Bankalarındaki Uygulamalar.....	73
3.2.1. Avrupa Merkez Bankası.....	73
3.2.2. İngiltere Merkez Bankası	75
3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası	77
3.2.4. Yeni Zelanda Merkez Bankası.....	78
3.2.5. Diğer Ülke Merkez Bankaları	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKÇA	86
EKLER.....	92

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. Gerçeğe Uygun Değer – İtfa Edilmiş Maliyet Hesaplama Farkları	37
Tablo 3.1. Avrupa Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	74
Tablo 3.2. Avrupa Merkez Bankası Euro Menkul Kıymetleri	74
Tablo 3.3. İngiltere Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar).....	76
Tablo 3.4. Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	78
Tablo 3.5. Yeni Zelanda Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	79
Tablo 3.6. Diğer Ülke Merkez Bankaları Uygulamaları	81

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1.1. Dünyada IFRS Kullanımı	12
Grafik 2.1. TCMB TL Menkul Kıymetlerinin Toplam Aktiflere Oranı	42
Grafik 2.2. TCMB TL Menkul Kıymetler Portföyü	43
Grafik 2.3. TCMB Döviz Rezervinin Kaynakları.....	52
Grafik 2.4. 2010 Yılı Sonu İtibarıyla Rezerv Varlıklar (Bütün Ülkeler)	55
Grafik 2.5. TCMB Altın Hariç Döviz Rezervleri ve Yabancı Para Zorunlu Karşılık Oranları	59

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. IFRS Vakfı Organizasyon Yapısı.....	9
Şekil 1.2. IFRS-9 Finansal Varlık Sınıflandırma ve Ölçme Yöntemleri.....	35

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APİ	: Açık Piyasa İşlemleri
BM	: Banka Meclisi
BOE	: Bank of England (İngiltere Merkez Bankası)
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DRYK	: Döviz Risk ve Yatırım Komitesi
ECB	: European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
FASB	: Financial Accounting Standards Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
FED	: Board of Governors of the Federal Reserve System (ABD Merkez Bankası)
IAS	: International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IAS-11	: International Accounting Standard 11 (11 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı)
IAS-24	: International Accounting Standard 24 (24 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı)
IAS-39	: International Accounting Standard 39 (39 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı)
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IASC	: International Accounting Standards Committee (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi)

IFRIC	: International Financial Reporting Interpretations Committee (Uluslararası Finansal Raporlama Yorum Komitesi)
IFRS	: International Financial Reporting Standards (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
IFRS-13	: International Financial Reporting Standard 13 (13 Numaralı Uluslararası Finansal Raporlama Standardı)
IFRS-7	: International Financial Reporting Standard 7 (7 Numaralı Uluslararası Finansal Raporlama Standardı)
IFRS-9	: International Financial Reporting Standard 9 (9 Numaralı Uluslararası Finansal Raporlama Standardı)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
SDR	: Special Drawing Rights (Özel Çekme Hakları)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
USGAAP	: United States Generally Accepted Accounting Principles (Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri)
YK	: Yönetim Komitesi
YP	: Yabancı Para

EK LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Ek 1. Avustralya Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	99
Ek 2. Brezilya Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	100
Ek 3. Şili Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	101
Ek 4. Hindistan Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)	102
Ek 5. Malezya Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar).....	103
Ek 6. Kanada Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar).....	104
Ek 7. İsviçre Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar).....	105

ÖZET

Son yıllarda Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın dünyadaki uygulama alanında gözlenen önemli genişlemeyle birlikte, Türkiye'de de söz konusu standartların önemi artmıştır. Merkez bankaları için tasarlanmamış olsalar da, üst düzey bir muhasebe ve raporlama standardı uygulamanın taşıdığı önem, merkez bankalarını anılan standartları uygulamaya yöneltmiştir. Ek olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun şirketlerin raporlamaları için söz konusu standartları işaret etmesi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası için de konunun önemini arttırmaktadır.

2015 yılı başında yürürlüğe girecek olan IFRS-9 ise, finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü ile ilgili olması nedeniyle günümüzde üzerinde en çok tartışılan finansal raporlama standardıdır.

Bu çalışmada, TCMB nezdindeki menkul kıymetlerin IFRS-9 düzenlemeleri ve portföylerin yönetilme prensipleri çerçevesinde izlenmesi için nasıl bir yöntem geliştirilebileceği araştırılmıştır. Bu araştırma, standart düzenlemelerine, TCMB'nin hali hazırda menkul kıymet portföyünü nasıl yönettiğine ve seçilmiş başka merkez bankaları uygulamalarına dayanılarak yürütülmüştür.

Çalışmanın neticesinde, para politikasında operasyonel esnekliğe sahip olmak amacıyla elde tutulan ve vadesinden önce kesin satışına geçmişte neredeyse hiç rastlanılmayan Türk Lirası menkul kıymetlerin itfa edilmiş maliyetleri ile; yabancı para menkul kıymetlerin ise aktif portföy yönetimine konu edilmeleri ve sıklıkla vadelerinden önce satışa konu olmaları nedeniyle gerçeğe uygun değerleri ile izlenmeleri önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Likidite Yönetimi, Rezerv Yönetimi, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Gerçeğe Uygun Değer, İtfa Edilmiş Maliyet, Avrupa Merkez Bankası Muhasebe Kılavuzu, Repo, Ters Repo, Doğrudan Satım.

ABSTRACT

In recent years the International Financial Reporting Standards has gained importance in Turkey; this corresponds with a remarkable expansion in implementation of those standards around the world. Even though the standards are not designed for central banks, the importance of having a high-quality accounting and reporting system has lead central banks to implement IFRS. Since Turkish Commercial Code (Law No.6102) requires those standards for company's reporting activities, the standards are gaining more importance for the Central Bank of the Republic of Turkey.

IFRS-9, which will be implemented at the start of 2015, is the most controversial standard due to its scope, which is classification and measurement of financial instruments.

This study covers how the securities portfolios of the Central Bank of the Republic of Turkey can be monitored within the scope of portfolio management principles and relevant IFRS-9 provisions. The basis of this study focuses on the practices of other central banks, the Central Bank of the Republic of Turkey's portfolio management principles, and IFRS provisions.

As a result, it is recommended that the Turkish Lira securities, which are held for the purpose of flexibility in monetary policy and are almost never sold before maturity, be measured by their amortized costs. On the other hand, foreign exchange securities would be measured by their fair values since those securities are subject to active trading and are bought and sold frequently before reaching maturity.

Key Words: Liquidity Management, Reserve Management, International Financial Reporting Standards, Fair Value, Amortized Cost, ECB Accounting Guideline, Repo Agreements, Reverse Repo Agreements, Outright Sales.

GİRİŞ

Bu çalışmada, IFRS-9'un sınıflandırma ve ölçüm düzenlemelerinin TCMB nezdindeki menkul kıymetlere ne şekilde uygulanabileceği araştırılmaktadır. 2015 yılından itibaren uygulamaya girecek olan IFRS-9, finansal araçların sınıflandırılmasında, bu konuda kendisinden önce yayınlanmış olan ve karmaşık olduğu gerekçesiyle eleştirilere uğrayan IAS-39'un düzenlemelerini sadeleştirmiştir.

IFRS-9'a göre işletmeler, finansal varlıklarını alım-satım amaçlı ya da vadeye kadar elde tutma amaçlı olup olmadıklarına göre değerlendirecek ve ilgili sınıflandırmaya uygun değerlendirme metoduyla izleyeceklerdir. Bir finansal varlık alım-satım amaçlı ise gerçeğe uygun değeri ile gösterilecek; varlık vadeye kadar elde tutulacak ise, varlığa esas sözleşme süresince elde edilecek nakit akışlarının (faiz gelirlerinin), varlığın ömrüyle ilişkilendirilmesine dayanan itfa edilmiş maliyetle izlenecektir.

TCMB'nin 2015 başından itibaren IFRS-9 uygulamaya başlayacak olması nedeniyle söz konusu standart kapsamında yer alan düzenlemelere göre menkul kıymetlerin nasıl izlenmesi gerektiği önem taşımaktadır. Bu nedenle konuya diğer ülke merkez bankaları uygulamaları ve IFRS-9 düzenlemeleri perspektifinden yaklaşılmasında fayda görülmüştür.

Çalışma kapsamında öncelikle dünyadaki muhasebe standartları kısaca aktarıldıktan sonra çalışmanın temelini oluşturan IFRS-9'un özellikle finansal varlıklara ilişkin düzenlemelerine detaylı olarak yer verilecektir. İkinci Bölüm'de TCMB'nin menkul kıymet portföyleri hakkında genel bilgiler verilecek ve bu portföylerin edinilme amaçları ile yönetim prensiplerine değinilecektir. Üçüncü Bölüm'de TCMB portföyleri ile IFRS-9 düzenlemeleri birlikte ele alınacak ve diğer bazı ülke merkez bankalarının uygulamaları aktarılacaktır. Dördüncü Bölüm'de, ilk üç bölümdeki bilgiler ışığında TCMB

portföylerinin IFRS-9'a göre sınıflandırılmasına ilişkin bir uygulama önerisi getirilecektir.

Çalışmanın kapsamı TCMB Türk Lirası (TL) ve yabancı para (YP) menkul kıymetleri ile sınırlı tutulmuş olup, TCMB bilançosunda yer alan iştirakler gibi diğer finansal varlıklara yer verilmemiştir. Ayrıca menkul kıymetlere ilişkin sınıflandırmanın araştırılıyor olması nedeniyle, IFRS-9 düzenlemeleri arasında yer alan riskten korunma muhasebesi, türev ürünler gibi konular detaylı olarak aktarılmamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL ARAÇLARIN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Çalışma kapsamında menkul kıymetlerin IFRS-9 kapsamında sınıflandırılması araştırıldığından, IFRS-9'u tanımak ve özellikle finansal varlıkların sınıflandırılmasına ait düzenlemelerine bakmak son derecede faydalı olacaktır.

IFRS-9'un içeriğine ve menkul kıymetlerin sınıflandırılmasına ilişkin düzenlemelerine detaylı olarak değinmeden önce, IFRS-9'un bağlamının ve gelişiminin daha net anlaşılabilmesi için muhasebe ve finansal raporlama alanında mevcut standartlara ve uygulamaları standardize etme ihtiyacının nereden kaynaklandığına değinilecektir.

1.1. Muhasebe ve Raporlamada Standardizasyon

Muhasebe, bir organizasyonun mali durumunu tüm paydaşlara doğru bir biçimde yansıtabilmelidir. Özellikle uluslararası firmalarda ve halka açık firmalarda bu husus daha da ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda, bir ülkede faaliyet gösteren firmaların ortak bir muhasebe anlayışına sahip olmaları kaçınılmazdır. Muhasebeyi ve finansal raporlamayı standardize etme fikri temelde bu kaynaklardan beslenmiş ve muhasebe mesleğinin son yıllarına damgasını vuran bir süreç halini almıştır.

Muhasebe standardı, "mevcut muhasebe uygulamalarını düzenleyen ve karmaşık işlemlere uygun yaklaşımlar geliştirilirken referans olarak alınan düzenlemeler" olarak tanımlanabilir (WordNet, 2012).

Bu düzenlemelerin muhasebeleştirme ve açıklama şeklinde iki temel boyutu vardır. Muhasebeleştirme, temel olarak ekonomik aktivitelerin kayıtlama zamanlamasıyla ve ölçümüyle ilgilenirken; açıklama boyut

finansal raporlardaki bilgilerin niteliğiyle ve bu tablolarda yer verilmesi gereken bilgilerin neler olduğuyla ilgilidir. Varsayımlar, muhasebe verisinde görülemeyen detaylar da açıklama veya raporlama adı verilen boyutun ilgi alanındadır (Bragg, 2012, s.2).

Muhasebe verisine atfedilen önem arttıkça, bu alanın düzenlenmesine ilişkin yenilikler gündeme gelmiştir. Uluslararası ticaretin gelişmesi, şirketlerin sadece hacmen değil coğrafi olarak da genişlemesini beraberinde getirmiştir. Şirketler üretimlerini başka ülkelerde gerçekleştirmeye veya ürünlerini birden fazla ülkede satmaya başlamış, bu uluslararası yapı, şirketlerin başka ülkelerde yatırım yapmalarını beraberinde getirmiştir. Sermaye hareketlerinin uluslararası düzeyde artması da, küreselleşme kavramının şekillendirdiği yeni bir dünya ile karşı karşıya kalmamızı sağlamıştır.

Diğer taraftan, 1990'larda sonra özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından özelleştirme uygulamalarına hız verilmesi ve bu ülkelerde sermaye birikiminin yetersiz oluşu doğrudan yabancı yatırımlarının önemini arttırmıştır. Kaliteli muhasebe verisine sahip olmak bu aşamada da önem kazanmaktadır (United Nations, 1993, s.1).

Muhasebe verisi, yeni yatırım kararları alınırken başvuru alan çok önemli bir bilgi olduğundan, muhasebe verilerinin karşılaştırılabilirliği de ön plana çıkmaktadır. Bir yatırımcının başka bir ülkeye yatırım yapabilmek için o ülkenin muhasebe ve finansal raporlama sistemine hakim olması gerekliliği hem maliyetli hem de söz konusu ülkenin yabancı yatırımları çekmesinde olumsuz rol oynayacak bir durumdur.

Bu anlamda uluslararası standartlar, "iş dünyasının lisanı" olan muhasebenin küreselleşmesini de sağlayarak, uluslararası yatırımları kolaylaştırması beklenen unsurlardır (Godfrey ve Chalmers, 2007).

Son olarak standardizasyon, daha kaliteli muhasebe ve finansal raporlama standartlarına sahip olmayı beraberinde getireceğinden, finansal piyasaların ve bu piyasalardan elde edilen verilerin de kalitesi yükselecek ve

manipüle edilmiş finansal tablolar nedeniyle yatırımcıların ve ülke ekonomilerinin uğradığı zararlar önlenilecektir.

Temelde dünya ekonomisindeki gelişmelerin itici güç görevi gördüğü standardizasyon, yatırımcılar, devlet ve diğer firmalar gibi paydaşları yakından etkileyen bir süreçtir. Bu sebeple dünyanın gelişmiş ekonomilerinden başlayarak, muhasebe ve raporlama uygulamalarını tekdüze hale getirmeyi amaçlayan çalışmalar kendine yer bulmuştur.

ABD ve Avrupa'nın başını çektiği bu çalışmalar dünya üzerinde kabul görmüş iki farklı standart seti olan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ve Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin (USGAAP) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca Avrupa Merkez Bankası (ECB) da Euro kullanan ülke merkez bankalarına yönelik özel bir muhasebe kılavuzuyla standardizasyon sürecine katılmıştır.

Avrupa Birliği yapılanması, üye ülkelerin ulusal merkez bankaları için de son derece önemli değişiklikler getirmiştir. Para birimi olarak Euro'yu kabul eden ülkeler, para politikası uygulamalarını ECB bünyesinde bir araya getirmiş ve ulusal merkez bankalarına operasyonel birtakım görevler bırakmışlardır (ECB, 2012a). Bu kapsamda, ECB, 1 Ocak 1999'dan beri Euro alanı için para politikasının yürütücüsü konumundadır (ECB, 2012b).

Merkez bankalarının belirli fonksiyonlarının tek bir çatı altında toplanması ve Euro alanına ait ortak bir raporlamaya geçilmesi, Avrupa Birliği için de standardizasyonu kaçınılmaz kılmıştır. Bu kapsamda ECB Yönetim Konseyi, Euro bölgesine dahil ülkelerin ulusal merkez bankaları ve ECB tarafından uygulanacak muhasebe ve raporlama politikalarının tekdüze hale getirilmesi amacıyla bir "Muhasebe ve Finansal Raporlama Kılavuzu" hazırlamış ve 1 Aralık 1998 tarihinde yayınlamıştır.

Kılavuz, para birimi Euro olan ülkelerin merkez bankaları ile ECB'yi ilgilendirmektedir ve özellikle merkez bankacılığına özgü işlemlerin muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını düzenlemektedir. Temelde Euro bölgesi finansal raporlaması ile ilgili olduğundan, kılavuz ulusal merkez

bankalarının iç raporlamalarında uygulanmak zorunda değildir. Ancak ülke içi raporlamalar ile Euro sistem raporlamalarının tutarlı olması amacıyla ulusal merkez bankalarının iç raporlamalarında da kılavuzu uygulaması önerilmektedir (ECB, 2010).

Söz konusu kılavuz, temel muhasebe uygulamaları anlamında IFRS ile paralellikler gösterse de, merkez bankalarının temel fonksiyonlarına ait işlemlerin muhasebeleştirme ve raporlaması konularında IFRS düzenlemelerinden farklılaşmaktadır. Ancak ECB, kılavuz tarafından kapsanmayan muhasebe konularında IFRS düzenlemelerini uyguladığını da belirtmektedir (ECB, 2012c).

Kılavuz ve IFRS haricinde kendine uygulama alanı bulmuş bir diğer standart seti ise USGAAP'tir ve bu standartlar şu an ABD'de faaliyet gösteren tüm özel sektör firmalarınca uygulanmaktadır.

IFRS ile USGAAP arasındaki uyumlaştırma çalışmaları devam etmekte ve iki standart seti arasındaki farklılıkların giderilmesi yönünde çalışılmaktadır. ABD Sermaye Piyasası Kurulu'nun ülke dışı kuralların ABD ticaret sahasında etkili olabilmesini uygun görmesi de hesaba katıldığında, yakın gelecekte bu çalışmaların neticesinde tek bir standart setine ulaşılamayacaksa da, ABD ve Avrupa çıkışlı standartların birbirine yaklaşacağını beklemek çok yanlış olmayacaktır (Needless ve diğerleri, 2011, s. xix).

1.2. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

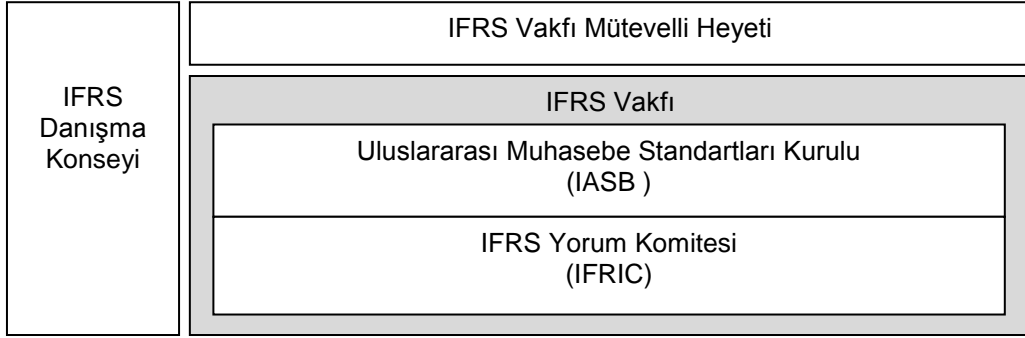
Uluslararası Finansal Raporlama Standartları¹, İngiltere merkezli bir kuruluş olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayınlanmaktadır. IASB, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin (IASC) devamı niteliğinde bağımsız bir kuruluştur.

---

¹ Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, 2002 yılında faaliyete geçmiş olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu (şu anki ismiyle Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Orijinali IAS olan standartlar Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) olarak, IFRS olan standartlar ise Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) olarak Türkçeleştirilmiştir.

1973 yılında kurulmuş olan IASC, standartların etkinliğini ve yaygınlığını arttırabilmek için 1997 yılında bir yeniden yapılandırmaya gitmiş ve bu kapsamda 2000 yılının Mart ayındaki toplantısında, organizasyonun hayatına yeniden yapılandırılmış tam zamanlı çalışan bir Kurul ile devam etmesi kararı alınmıştır (Zeff, 2012). Bu kapsamda IASC, görevlerini 6 Ocak 2001 yılında kurulan IASB'ye devrederek, standart yaratılması ve kabul edilmesi aşamasındaki önemli rolünü sona erdirmiştir.

2001 yılında kurulmuş olan IASB, kamu yararı için çalışan, kâr amacı gütmeyen bağımsız bir özel sektör organizasyonudur (IASB, 2012). IASB'nin parçası olduğu yapıyı, IFRS Vakfı'nın Şekil 1.1.'de yer alan organizasyon şemasında görebiliriz.

Şekil 1.1 : IFRS Vakfı Organizasyon Yapısı

Kaynak: IFRS Foundation, 2012, s.2

IFRS'ler, IFRS Vakfı tarafından, Vakfın standart hazırlama organı olan IASB vasıtasıyla hazırlanmaktadır. Operasyonel bağımsızlık, finansal bağımsızlıkla yakından ilişkili olduğundan, IFRS Vakfı gelir kaynaklarını gönüllü bağışlar ve yaygın gelirleriyle sınırlamıştır.

1.2.1. Standartlar ve Yorumlar

IASB, 2001'deki kuruluşunun ardından IASC tarafından yayınlanmış standartları ve yorumları kendi düzenlemeleri olarak kabul etmiş ve yürürlükte kalmalarını sağlamıştır. Zaman içerisinde duyulan ihtiyaca bağlı olarak IAS'ler yerine IFRS'ler yayınlanmakta ve standartların değişen koşullara ve ortaya çıkan yeni taleplere uyum sağlamasına çalışılmaktadır.

Standartlara ek olarak, belirli konularda yorumlar da yayınlanmaktadır. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Yorumları adı verilen bu yorumlar IFRS Yorum Komitesi tarafından yayınlanmakta ve standartlar kadar bağlayıcılık taşımaktadır. Hali hazırda 16 adet yorum geçerliliğini korumaktadır.

Ek olarak, küçük ve orta boy işletmeler için uyarlanmış bir IFRS de mevcuttur. Küçük işletmeler için geçerli olmayan konular çıkartılarak, normal standartlarda yer alan politika alternatiflerinden sadece basit olana yer vererek ve IFRS'lerde karmaşık olarak yer alan konular basitleştirilerek küçük ve orta boy işletmelerin kolayca IFRS uygulayabilmeleri amaçlanmıştır.

1.2.2. Standart ve Yorum Hazırlama Süreci

Herhangi bir konuda yeni bir standart ihtiyacının ortaya çıkması veya mevcut standardın uygulamayı ve talepleri karşılayamaması üzerine IASB standart hazırlama sürecini devreye sokmaktadır².

IFRS'ler, uluslararası bir danışma süreci içerisinde ortaya çıkarılmaktadır. Söz konusu süreç,

- 1) Takvimin belirlenmesi,
- 2) Proje planlama,
- 3) Tartışma dokümanının yaratılması ve yayınlanması,
- 4) Standart taslağının yaratılması ve yayınlanması,
- 5) Standardın yaratılması ve yayınlanması ve
- 6) Standardın yayınlanması sonrası süreçler

olmak üzere 6 aşamalıdır (IASB, 2012a).

Takvim hazırlanırken IASB toplantıları düzenlenmekte ve IFRS Danışma Konseyi'nin de görüşleri alınarak öncelikler belirlenmektedir. Daha sonra standart hazırlama sürecinin sadece IASB tarafından mı yoksa başka bir standart hazırlama otoritesi ile işbirliği içerisinde mi yürütüleceği kararlaştırılıp (özellikle büyük projeler için) bir çalışma grubu kurulmaktadır.

² Standart hazırlama süreci, IASB internet sayfasında yer alan bilgiler temel alınarak hazırlanmıştır. Söz konusu bilgilere <http://www.ifrs.org/How-we-develop-standards/Pages/How-we-develop-standards.aspx> adresinden erişilebilmektedir.

Sıradaki aşama, zorunlu olmamasına rağmen sıkça başvuru alan bir yöntem olan tartışma dokümanı hazırlama sürecidir. Doküman yeni bir standart ihtiyacına yol açan durumu, bu durumu çözmek için izlenecek alternatif yaklaşımları ve tüm paydaşların konuya ilişkin görüşlerini almak üzere bir “yorum daveti” içermektedir. Tartışma dokümanı sonrasında hazırlanan taslak standart ise IASB’nin standart önerisini içermekte ve yine paydaşların değerlendirmesine sunulmaktadır. Tartışmaların yoğunluğuna ve anlaşmazlıkların giderilip giderilmemesi durumuna göre, birinci taslak sonrasında ikinci bir taslak da yayınlanabilmektedir.

Taslak standart ile tartışmalı konuların açıklığa kavuşmasını takiben standart yayınlanmakta ve belirlenen tarihte uygulamaya geçmektedir. Standardın yayımı sonrası IASB tarafından paydaşlarla görüşülmekte ve uygulamaya yönelik yorumlar alınmaktadır.

Standartlara ilişkin yorumların hazırlanmasında ise biraz daha farklı bir süreç izlenmektedir. Mali tablo hazırlayıcıları, denetçiler veya diğer paydaşlar tarafından IFRS Yorum Komitesi’ne iletilen konular Komite tarafından değerlendirilmektedir. Üzerinde çalışılacak konular Komite’nin takvimine eklenmekte ve Komite toplantılarında ele alınmaktadır. Hazırlanan taslak yorum, paydaşların görüşlerine sunulmakta ve belge son halini aldığı anda IASB onayına sunulmaktadır. Onaylanan yorumlar IASB tarafından yayınlanmaktadır.

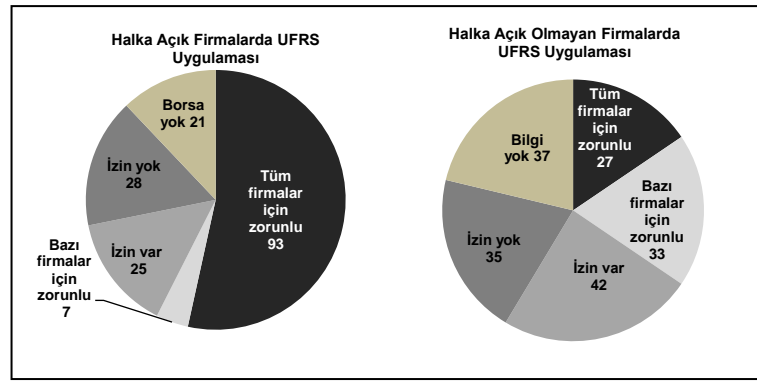
1.2.3. Dünyada IFRS Kullanımı

IFRS, ABD haricindeki ülkelerin önemli bir bölümünde kendisine uygulama alanı bulmuştur. Özellikle 2005 yılında itibaren AB sınırları içerisindeki borsaya kayıtlı firmaların IFRS uygulamaya başlaması, standartların yaygınlaşmasında önemli bir aşama teşkil etmiştir.

Uygulama alanı ile ilgili Deloitte Touche Tohmatsu tarafından yapılan bir çalışma (Deloitte, 2012), verilerine ulaşılan 174 ülkenin 93’ünde borsaya kayıtlı firmaların IFRS kullanmasının zorunlu tutulduğunu göstermektedir. 7 ülke bazı halka açık firmalar için IFRS’yi zorunlu tutmaktayken, 25 ülke

IFRS kullanımına izin vermekte ancak zorunlu tutmamakta, 28 ülke ise IFRS uygulanmasına izin vermemektedir. 174 ülkenin 21 adetinde ise borsa mevcut değildir.

Aynı 174 ülkenin borsaya kote olmayan firmalarına bakıldığında ise IFRS kullanım oranı düşmektedir. 27 ülke bu firmalar için de IFRS'leri zorunlu tutarken, 33 ülke bazı firmalar için zorunlu tutmakta, 42 ülke IFRS uygulanmasına izin vermekte, 35 ülke izin vermemektedir. 37 ülkenin ise bu konu hakkında verilerine ulaşılamamıştır. Çalışmanın sonuçları Grafik 1.1'de yer almaktadır.

Grafik 1.1 : Dünyada IFRS Kullanımı

Kaynak: Use of IFRS, 2012

Grafik 1.1'de de görüldüğü üzere, halka açık olmayan firmalarda zorunlu IFRS uygulamasına, halka açık firmalarda olduğu kadar sık rastlanmamaktadır. Yatırımcının korunmasının amaçlanması ve halka açık olmayan firmaların IFRS uygulamada karşılaşacakları güçlükler bu durumun temel sebepleridir. Ayrıca halka açık olmayan firmaların bazıları için IFRS zorunluluğu getiren ülkelere bakıldığında, bankaların, sigorta şirketlerinin veya büyük firmaların zorunluluk kapsamına alındığına rastlanmaktadır.

ABD, halka açık firmaların IFRS kullanımına izin vermemekte, halka açık olmayan firmaların kullanımına izin vermektedir. Ancak ABD Sermaye Piyasası Kurulu'nun 2007 yılında aldığı bir kararla ABD'li olmayan ancak ABD borsalarına kayıtlı firmalar hazırlamış oldukları IFRS tablolarını USGAAP'e uyarlamak zorunda değillerdir (IASB, 2012b).

Türkiye’de ise halka açık şirketler, bankalar ve sigorta şirketleri IFRS’ye uygun mali tablo üretmek zorundadır (TMSK, 2008). Ayrıca 6102 sayılı TTK ile birlikte, 2013 başından itibaren tüm ticaret şirketlerine raporlamalarını IFRS’lerin birebir çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları’na göre yapma zorunluluğu getirilmiştir.

1.2.4. IFRS – USGAAP Uyumlaştırma Çalışmaları

Merkez bankaları için hazırlanmış olan ECB Kılavuzu hariç tutulursa, hali hazırda dünyada iki muhasebe standardı kendisine geniş uygulama alanı bulmuştur: IFRS ve USGAAP. IFRS, uygulama alanı itibarıyla uluslararası standart tanımına daha yakın durmakta olsa da, USGAAP de dünyanın en önemli ekonomilerinden birisi olan ABD’de geçerli olması nedeniyle son derece önemli bir standart setidir.

Bu standartların hazırlanmasından sorumlu olan kuruluşların ikisi de tek bir uluslararası standart setine sahip olmanın önemini kabul etmekte ve bu konuda gayret göstermektedir.

Kuruluşunun ardından IASB’nin önceliklerinden önemli bir tanesi FASB ile ortaklaşa çalışarak, IFRS ve USGAAP’in uyumlaştırılmasını ve dünya genelinde kabul edilen tek bir uluslararası standart seti yaratılması olmuştur. Ekim 2002’de IASB ve FASB arasında yapılan ve Norwalk Anlaşması olarak adlandırılan yazılı anlaşma bu amaçla atılmış ilk adım olmuştur (Zeff, 2012).

Avrupa Birliği (AB) Komisyonu’nun 2002 yılında almış olduğu karar gereği 2005 yılından itibaren AB sınırları içerisinde faaliyet gösteren halka açık firmaların IFRS uygulamaya başlaması da uyumlaştırma çalışmaları anlamında önemli bir gelişme olmuştur. IFRS’nin yaygınlığını arttıran bu gelişme sonrası standartların uyumlaştırması daha da önem kazanmıştır.

Sonraki yıllarda da FASB ve IASB ortak çalışmalara devam etmiş ve bazı konularda USGAAP’lerde, bazı konularda ise IFRS’lerde değişiklikler yapılarak bu iki standart setinin herhangi birine göre hazırlanmış mali tabloların okuyucularına önemli farklılıklar içermeyen bilgileri sağlaması

amaçlanmıştır. Özellikle kâr veya zarar tutarları ve performans oranlarında kullanılan kalemlerin ayrışması yatırımcıların korunması açısından ön plana alınmıştır.

IFRS'nin ilkeler temeline oturan ve uygulayıcıya politika ve uygulama tercihleri bırakan yapısına karşın, USGAAP'in kural bazlı ve belirli noktalarda uygulama alanını kesin sınırlarla ayıran yaklaşımı, iki standart setinin öne çıkan farklılıkları halindedir. Ayrıca USGAAP belirli endüstriler için özel yaklaşımlar getirirken, IFRS genelde konuya ilişkin genel prensipleri ve hareket alanını belirleyip uygulamayı daha çok firmalara bırakmaktadır (IFRS and US GAAP, 2012, s.16).

Son derece geniş bir alanda yürütülen uyumlaştırma çalışmalarında şu ana kadar birçok proje yürütülmüş ve birçok standartta uyumlaştırma sağlanmıştır. Üzerinde çalışılmakta olan finansal araçlar, finansal kiralama, sigorta sözleşmeleri ve gelirlerin muhasebeleştirilmesi gibi önemli konular için de belirlenen takvim işletilmektedir (IASB-FASB, 2012).

Diğer taraftan, şimdiye kadar açıklanan takvimlerde yaşanan gecikmeler ve ilgili tarafların otoritelerini ve statülerini koruma yaklaşımı, şu an uyumlaştırma sürecinin tek bir uluslararası standart seti ile sonuçlanmayabileceğine işaret ediyor görünmektedir (IFRS Compared, 2012).

1.3. IFRS-9

IFRS-9, 1 Ocak 2015 itibarıyla "IAS-39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme"nin yerini alacak olan standarttır. En fazla eleştiri alan standartlardan birisi olan IAS-39'un çalışma konusuyla ilgili düzenlemeleri ve bu standardın neden yenisiyle değiştirilmesine ihtiyaç duyulduğu, IFRS-9'un anlaşılabilmesi için son derece önem arz etmektedir.

Bu nedenle öncelikle kısaca IAS-39 üzerinde durulacak ve IAS-39'dan IFRS-9'a geçişin nedenlerine değinilecektir. Sonrasında IFRS-9 detaylı olarak ele alınacaktır.

1.3.1. IAS - 39 (2008 versiyonu)

Üzerinde en çok konuşulan standartlar arasında yer alan bu standart ilk olarak Aralık 1998'de IASC tarafından yayınlanmıştır. IASB tarafından çeşitli güncellemeler de yapılmış IAS-39, temel olarak finansal enstrümanların ölçümüne ve muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeler içermektedir.

IAS-39'un temel sınıflandırma yapısına geçmeden önce belirtmek gerekir ki, standartta yer alan açıklama gereksinimlerine dair düzenlemeler, Ağustos 2005'te yayınlanan "IFRS-7 Finansal Araçlar: Açıklamalar"ın yayınlanmasının ardından geçerliliğini yitirmiş ve IFRS-7 bu konuda güncel standart haline gelmiştir (IFRS-7, 2010).

Aynı şekilde, 2009 ve 2010 yılında IFRS-9'un sınıflama ve ölçümle ilgili düzenlemelerinin yayınlanması ile IAS-39'un anılan konulardaki düzenlemeleri de IFRS-9 tarafından güncellenmiştir (IFRS-9, 2011). 2015 başından itibaren IFRS-9 uygulaması zorunlu hale gelecek ve IAS-39'un ilgili hükümleri de bu tarihte tamamen geçerliliğini yitirecektir.

Bu kısımda IAS-39'un özellikle sınıflandırma hükümlerine değinilecektir. Ancak, 2009 ve 2010 yıllarında IFRS-9 sonrasında yapılan değişiklikler nedeniyle, şu anda güncel olan IAS-39, sınıflandırma ve ölçüm konularında bir düzenleme içermemektedir. IAS-39'un yerine IFRS-9'un çıkarılmasının nedenlerini analiz edebilmek için ise IAS-39'un sınıflama kategorileri önem arz etmektedir. Bu nedenle, çalışmanın konusunu oluşturan IFRS-9 tarafından değiştirilen ölçüm ve sınıflandırma düzenlemeleri için IAS-39'un 2008 versiyonuna bakmak gerekmektedir.

1.3.1.1. Finansal Araç Kategorileri

IAS-39, finansal araçları 4 temel kategoriye ayırmıştır (IAS-39, 2008):

1. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar: Alım satım amacıyla elde bulundurulmuş veya işletme tarafından ilk muhasebeleştirme esnasında gerçeğe uygun değerle

izlenme kararı verilmiş olan varlık veya borçlardır. Türev ürünler, yakın zamanda satım veya geri alım niyetiyle edinilmiş araçlar ve kısa dönemli kâr elde edildiğine yönelik tarihsel dayanaklar bulunan kıymetlerle birlikte yönetilen araçlar alım satım amaçlı olarak kabul edilmektedir.

Başlangıç aşamasında gerçeğe uygun değerle izlenmesine karar verilen araçlar da bu kategoriye girmektedir. Bu kategorideki araçların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen farklılıklar gelir tablosunda izlenir.

Özkaynaklara dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlar, söz konusu araçların gerçeğe uygun değerleri belirlenemiyorsa bu kategoriye alınmamalı, maliyetleriyle izlenmelidir.

2. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar: İşletmenin vadesine kadar elde tutma niyeti olduğu, belirli bir vadesi ve belirli veya öngörülebilir ödemeleri olan araçlardır. Başlangıçta gerçeğe uygun değerle izlenme kararı verilenler ve az sonra değinilecek diğer iki kategoriye (satılmaya hazır ve krediler) giren araçlar vadeye kadar elde tutulacak kategorisine alınmazlar.

IAS-39'a göre, içinde bulunulan veya önceki iki mali yıl içerisinde vadesinden önce (önemli miktarda) satılmış veya yeniden sınıflandırılmış araçlar ile vadesine çok az (örneğin 3 aydan kısa) süre kalmış finansal araçların izlendiği portföyler bu kategoride değerlendirilmemelidir. Vadeye kadar elde tutulacak kıymetler itfa edilmiş değerleriyle değerlendirilmelidirler. Yani piyasa fiyatlarına göre değil, raporlama döneminde kazanılmış gelirlerinin hesaplanması suretiyle finansal tablolarda yer almalıdırlar.

3. Kredi ve alacaklar: Sabit veya tahmin edilebilir ödemeleri olan, aktif bir piyasası olmayan türev harici finansal araçlardır. Bu tanıma giren araçlardan hemen veya yakın gelecekte satılması öngörülenler, başlangıçta gerçeğe uygun değerle izlenme kararı verilenler, satılmaya hazır olarak sınıflandırılmış olanlar, ve kredinin değerinin düşmesi harici sebeplerle yapılan tüm yatırımın geri alınamayacağı ihtimali olanlar bu kategoriye alınmazlar.

4. Satılmaya hazır finansal varlıklar: Yukarıdaki üç kategoride değerlendirilmeyen veya satılmaya hazır olarak değerlendirilen türev harici finansal araçlardır. Ortaklık amacıyla edinilen özkaynağa dayalı finansal araçlar da diğer kategorilere girmediği için satılmaya hazır finansal varlık kapsamında değerlendirilmektedir.

Sınıflandırmalardan bahsedilirken, “başlangıç aşamasında gerçeğe uygun değerle izlenme kararı verilmiş olan araçlar” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. IAS-39 uygulayıcılara, finansal aracın gerçeğe uygun değerle izlenmemesi durumunda ortaya çıkabilecek ölçüm ve muhasebeleştirme tutarsızlıklarının önüne geçileceği veya aracın bir risk yönetimi veya yatırım stratejisine göre gerçeğe uygun değerle izlenmesi gereken durumlarda, bir finansal aracın geri dönülemez bir şekilde gerçeğe uygun değerle izlenmesi imkânını sağlamıştır.

1.3.1.2. Ölçüm ve Muhasebeleştirme Düzenlemeleri

Değinen kategorilere göre sınıflandırılan finansal araçlar, buldukları kategorilere göre farklı ölçüm ve muhasebeleştirme uygulamalarına tabi tutulmaktadır. Bu uygulamalar temel olarak gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyettir.

IAS-39’a göre finansal araçların sınıflandırılmasında önemli bir husus gerçeğe uygun değer hesaplamasıdır. Eski haliyle IAS-39, bu hesaplama için de düzenlemeler içermektedir. Buna göre, gerçeğe uygun değer için kullanılacak en iyi ölçüt, ilgili finansal aracın aktif bir piyasadaki fiyatıdır. Böyle bir fiyat mevcut değilse değerlendirme teknikleri kullanılarak gerçeğe uygun değer hesaplanır. Buradaki değerlendirme tekniklerinin amacı, normal piyasa koşullarında üçüncü kişilerle yapılacak bir alım-satım işleminde oluşacak fiyatı kestirebilmektir. Bu noktada IAS-39, kullanılacak değerlendirme tekniğine (örneğin modele) ilişkin bazı kriterler getirmektedir. IFRS’lerin prensip bazlı felsefesine uygun olarak, değerlendirme tekniklerine ilişkin, “eğer piyasada fiyatlandırma için kullanılmakta olan bir model varsa, firma o modeli kullanmalıdır” veya “kullanılacak model firmaya özgü girdilerden çok piyasa verilerine dayanmalıdır” gibi düzenlemeler içeren genel bir çerçeve çizilmiştir.

Mayıs 2011’de IAS-39’da ve başka standartlarda yer alan gerçeğe uygun değer maddeleri kaldırılmış ve gerçeğe uygun değer tespitine ilişkin başlı başına bir standart (IFRS-13) yayınlanarak konuya ayrı bir önem verilmiştir.

IAS-39’da yer alan bir diğer önemli husus ise itfa edilmiş maliyet kavramıdır. Standart, itfa edilmiş maliyeti özetle, bir finansal aracın defter değerine, değerlendirme günü itibarıyla finansal araca etkin faiz oranına göre tahakkuk etmiş olan gelir ve giderlerin eklenmesi ve (varsa) değer düşüklüklerinin çıkarılması ile bulunan tutar olarak tanımlamaktadır.

Tanımda geçen etkin faiz oranı ise varlığa ya da yükümlülüğe tahakkuk eden faizin, varlık veya yükümlülüğün vadesi ile ilişkilendirilmesi sonucu bulunan faiz oranıdır.

Gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyetin yanı sıra, gerçeğe uygun değeri tespit edilemeyen özkaynak yatırımları için maliyetle değerlendirme düzenlemesi de IAS-39’da yer almaktadır. Yukarıda yer verilen varlık kategorileri ile değerlendirme yöntemlerinin ilişkisi de IAS-39’da yer almaktadır.

Buna göre;

- Sınıflandırma kategorilerinden “gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar” , “satılmaya hazır finansal varlıklar” ve başlangıçta gerçeğe uygun değerle izlenmesine karar verilmiş finansal araçlar gerçeğe uygun değerleri ile,

- Diğer iki kategori olan “vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar” ve “krediler ve alacaklar” itfa edilmiş maliyetleri ile,

- Özkaynağa dayalı finansal varlıklar, aktif bir piyasaları bulunmaması halinde maliyetleri, diğer durumda gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir.

Değerleme sonucunda gerçeğe uygun değerde ya da itfa edilmiş maliyette ortaya çıkan farkların nasıl izleneceği de diğer önemli bir husustur. Buna göre;

- “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar”dan kaynaklanan kâr veya zararlar gelir tablosunda,
- “Satılmaya hazır finansal varlıklar”ın gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerden kaynaklanan (döviz kuru değerlemesi haricindeki) farklar (ilgili varlık elden çıkarılıncaya kadar) özkaynaklar altında “diğer kapsamlı gelir”de,
- “Satılmaya hazır finansal varlıklar”dan kaynaklanan faiz veya temettü gelirleri gelir tablosunda,
- İtfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklardan kaynaklanan kâr ve zararlar gelir tablosunda izlenir.

IAS-39’un sınıflandırma ve ölçme düzenlemelerine, IFRS-9’a duyulan ihtiyacın ortaya konulabilmesi amacıyla değinilmiştir. Yer verilen açıklamalar, çalışmanın konusu ile paralel bir kapsamda ve ana hatlarıyla aktarılmaya çalışılmıştır. İlerleyen sayfalarda IAS-39 ve IFRS-9 geçişinin nedenleri irdelenecek ve çalışmanın konusunu oluşturan IFRS-9 anlatılacaktır.

1.3.1.3. IAS-39’dan IFRS-9’a Geçiş Süreci

Standart yayınlama süreci mali tablo hazırlayıcılar, tablo okuyucuları, denetçiler, kamu otoriteleri gibi paydaşlarla birlikte yürütülmesi gereken dinamik bir süreçtir. Uygulama aşamasında mevcut standartların yetersiz kalması, kullanıcılar tarafından tam anlamıyla kavranarak felsefesine uygun olarak hayata geçirilememesi, öngörülenden farklı sonuçlara yol açması gibi sebeplerle standartlar sürekli gözden geçirilmekte ve gerekli görüldüğü durumlarda değişiklikler yapılarak veya yeni bir standart oluşturularak ihtiyaçlara yanıt vermeye çalışılmaktadır.

Yürürlükteki standartlar ve yarattıkları etkiler IASB tarafından sürekli incelenmekte ve gerekli görülen güncellemeler ve değişiklikler yerine getirilmektedir. IASB, IASC’nin yayınladığı standartlar olan IAS’ları kendi standartları olarak kabul etmiştir. IASB’nin kuruluşundan sonra IAS’lar üzerinde pek çok değişiklik yapılmış, bazı IAS’ların yerine IFRS’ler çıkarılmıştır. Ancak bu tür değişikliklerin belki de en önemlisi ve ilgili tarafların

tablolarını ve uygulamalarını en derinden etkileyecek olanı IAS-39'un yerini IFRS- 9'un almasıdır.

IAS-39, karmaşıklığı ve uygulayıcılar tarafından zor anlaşılması nedeniyle en çok eleştiri almış standartlar arasındadır (Chan, 2010). IASB'nin finansal araçlarla ilgili olarak aldığı eleştiri ve yorumlar temel olarak finansal araçları IAS-39'a göre sınıflandırmanın karmaşık olduğu, mevcut modelde kredi ve alacaklardaki değer düşüklüğünün dikkate alınmasının geciktiği ve riskten korunma muhasebesinin uygulayıcıların risk yönetimi süreçleri ile ilgisinin zayıf olduğu yönündedir.

Finansal enstrümanların sınıflandırılması ve ölçümüne ilişkin eleştiriler ve riskten korunma muhasebesine dair yorumlar hem IASB hem de FASB tarafında yankı bulmuş ve 2008 yılında, iki kurul eş zamanlı fakat farklı öncelikleri olan iki tartışma dokümanı yayınlayarak finansal raporlamanın basitleştirilmesi yönünde adım atmışlardır. FASB, tartışma dokümanında, ABD finansal piyasalarındaki şartlar nedeniyle riskten korunma muhasebesini ön plana çıkarırken, IASB finansal raporlamadaki karmaşıklığı gidermeye yönelmiştir (Reducing Complexity, 2008).

IASB, dokümana gelen yorumları da dikkate alarak üç aşamalı bir proje oluşturmuştur. Bunlar; "finansal araçların sınıflandırması ve ölçümü", "itfa edilmiş maliyet ve finansal varlıkların değer düşüklüğü" ve "riskten korunma muhasebesi"dir (Work Plan, 2012).

Aslında finansal araçların sınıflandırılmasında değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar 2006 yılında FASB ve IASB tarafından yayınlanmış Mutabakat Belgesi ile başlamıştır. O tarihlerde kurulların almakta oldukları eleştiriler, 2008 yılında yukarıda bahsedilen tartışma dokümanı ile paydaşların görüşüne açılmış ve IASB, karmaşıklığı gidermek için bazı önerilerde bulunmuştur.

IASB, tartışma dokümanında, sınıflandırmadaki karmaşıklığın giderilmesi için IAS-39'da mevcut olan dört finansal araç kategorisinin sayısının azaltılmasından bahsetmiş ve bazı kategorilerin kaldırılmasının muhtemel sakıncalarına değinmiştir. Ancak IASB'nin özellikle üzerinde

durduğu çözüm, finansal araçların gerçeğe uygun değerle izlenmesinin tek yöntem olarak benimsenmesidir. Bu sayede finansal araçlar için farklı kategorilere gerek kalmayacak, özellikle durumlar istisnai düzenlemelerle çözülebilecektir.

Ancak dokümana verilen yanıtlarda yer alan yorumlar, bu önerinin paydaşlar açısından çok memnuniyetle karşılanmadığına işaret etmektedir. Örneğin, 4 büyük uluslararası muhasebe denetim firmasından KPMG dışındakiler benzer gerekçelerle en azından ikili bir sınıflandırmanın yapılması ve alım satıma konu olmayan finansal araçların gerçeğe uygun değerleriyle değerlendirilmesini önermişlerdir. KPMG ise fikir olarak gerçeğe uygun değer tek bir yöntem olarak kullanılmasına sıcak baktıklarını ancak kısa dönemde uygulanmasının maliyetinin yüksek olacağını düşündüklerini ifade etmiştir (Comment Letters, 2008).

Basel Komitesi de yanıtında özellikle küçük bankaların sadece gerçeğe uygun değeri esas alan tekli bir yaklaşıma hazır olmadığını ifade etmiştir (Comment Letters, 2008).

Yorumları dikkate alan IASB çalışmalarını sürdürmüş ve 2009 yılı başlarında finansal araçlar ile ilgili projeyi aşağıdaki 3 safhaya bölmüştür:

- Sınıflandırma ve ölçüm,
- İtfa edilmiş maliyet ve finansal varlıkların değer düşüklüğü,
- Riskten korunma muhasebesi.

Aynı yıl G-20 tarafından yayınlanan bir raporda IASB'ye finansal araçlarla ilgili standardı basitleştirilmesi tavsiye edilmiştir (Response to G20, 2009).

G-20 tarafından yapılan tavsiye, tartışma dokümanı sonrası alınan görüşler ve önceden beri yürütülen çalışmalar neticesinde 12 Kasım 2009'da projenin birinci safhası kapsamında IFRS-9 yayınlanmıştır. İlk versiyonu sadece finansal varlıklara ilişkin düzenlemeler içeren bu standart, Ekim 2010'da finansal borçların de eklenmesiyle genişletilmiş ve Aralık 2011'deki değişiklikle de ilk versiyonunda 2013 başı olan uygulama tarihi 2015 başına ertelenmiştir (Work Plan, 2012).

IFRS-9 düzenlemelerine bir sonraki kısımda detaylı olarak yer verilecek olsa da bu aşamada, finansal varlıkların sınıflandırılması ile ilgili olan en temel yenilikler özetlenecektir.

İlk olarak, IAS-39'daki dört finansal araç kategorisi ikiye indirilmiştir. IFRS-9'a göre finansal araçlar, itfa edilmiş maliyetleri veya gerçeğe uygun değerleriyle ölçülerek sınıflandırılacaklardır.

Sınıflandırmaya esas alınacak kriterler de IAS-39'a göre basitleştirilmiş ve sözleşmeden kaynaklanan nakit akışları ile firmanın söz konusu finansal aracı yönetme modeli (elde tutma niyeti) belirleyici hale getirilmiştir. IAS-39'a göre, sınıflandırma aşamasında bir aracın türev ürün olması, kısa dönemde kâr amacıyla alınıp satılma niyeti olması, önceki yıllarda önemli oranda alım-satımının yapılmış olması, kredi veya diğer alacak olması gibi hususlar dikkate alınmaktaydı.

Özkaynağa dayalı finansal varlıkların gerçeğe uygun değerleri belirlenemiyorsa, IAS-39 bunların maliyetleri ile izlenmesini öngörmekteydi. IFRS-9'da böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, öz kaynağa dayalı finansal varlıkların tamamı gerçeğe uygun değerleri ile gösterilmelidir. IFRS-9 firmalara, yatırım amacıyla elde tutulan özkaynağa dayalı finansal varlıkların gerçeğe uygun değer farklılıklarının diğer kapsamlı gelirden izlenmesine karar verme hakkı tanımış ancak bu sınıflandırmanın geri dönülemez olduğunu belirtmiştir.

Bir finansal varlığın edinilmesi aşamasında gerçeğe uygun değerle izlenebilmesi IAS-39'da iki koşuldan en az birinin gerçekleşmesi ile mümkündür. Bunlar, böyle bir sınıflamanın ölçüm ve muhasebe anlamında oluşabilecek bir tutarsızlığı önemli oranda azaltması ve bir grup finansal aracın yazılı bir risk yönetimi veya yatırım stratejisine göre gerçeğe uygun değeriyle izlenmesidir. IFRS-9 ikinci koşulu kaldırmış ve bu sınıflandırmayı sadece muhasebe ve ölçüm tutarsızlıklarının önleneyeceği durumlarda sınırlandırmıştır (Subramani, 2012).

Yeniden sınıflandırma aşamasında IFRS-9, işletmenin yönetim modelinde bir değişiklik olması harici durumlarda finansal araçların kategori değiştirmesine izin vermemektedir.

IASB'nin IAS-39'u IFRS-9 ile değiştirme projesinin ikinci safhasını ise itfa edilmiş maliyet ve değer düşüklükleri oluşturmaktadır. İtfa edilmiş maliyetleriyle izlenen finansal varlıklardaki değer düşüklükleri muhasebeleştirilmektedir. IAS-39'daki mevcut değer düşüklüğü düzenlemeleri, finansal varlığın değer düşüklüğü gerçekleşene kadar bir muhasebeleştirme yapılmasına imkân vermemektedir (Financial Instruments, 2009a). Diğer bir ifadeyle, firma ancak bir alacağının tamamını ya da bir bölümünü tahsil edemediğinde zarar muhasebesi yapabilmektedir. Bu da alacakların gerçek değerleri ile gösterilmesinin gecikmesi anlamına gelmektedir. 5 Kasım 2009'da IASB tarafından yayınlanan "Finansal Araçlar: İtfa Edilmiş Maliyet ve Değer Düşüklüğü" taslak standardında "beklenen zarar" kavramı da dikkate alınmaya başlanmış ve firmaların beklenen zararlarını, zarar gerçekleşmeden de muhasebeleştirmelerine ve genel kredi karşılığı ayırmalarına imkân tanınmıştır (Financial Instruments, 2009b).

Projenin üçüncü safhası riskten korunma muhasebesi ile ilgilidir. Halen çalışmaları devam eden yeni düzenleme, riskten korunma muhasebesi ile firmanın risk yönetimi arasında paralellik kurmakta ve riskten korunma muhasebesine prensip bazlı yeni bir yaklaşım getirmektedir (IFRS-9 (Draft), 2010) .

IAS-39'un açıklamaya ilişkin düzenlemeleri IFRS-7'nin yayınlanmasıyla; finansal araçların sınıflandırılmasına, ölçümüne ve bilançodan çıkarılmasına ilişkin düzenlemeleri IFRS-9'un yayınlanmasıyla gerçeğe uygun değerle ilgili düzenlemeleri ise IFRS-13'ün yayınlanmasıyla güncelliğini yitirmişti. Projenin son iki safhasının tamamlanması sonrasında IAS-39 tamamen kullanımdan kaldırılacak ve finansal araçlar ile ilgili bazı konularda daha detaylı, bazı konularda ise basitleştirilmiş yeni düzenlemeler uygulanmaya başlanmış olacaktır.

1.3.2. IFRS-9 Düzenlemeleri

IAS-39'un kaldırılarak IFRS-9'un finansal araçlar için geçerli temel standart olması projesi henüz tamamlanmamış olsa da, 1 Ocak 2015'ten itibaren hali hazırda Standartta yer alan sınıflandırma ve ölçüm düzenlemeleri hayata geçecektir. Bu bakımdan, IFRS-9'un genel düzenlemelerine ve özellikle finansal varlıkların sınıflandırılması için uygulanacak yöntemlere yer verilecektir. Orijinali İngilizce olan IFRS-9'da yer alan terimlerin birebir Türkçeleri için çoğunlukla Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetleme Standartları Kurumu'nun çevirisinde yer alan ifadeler kullanılacaktır³.

IASB Nisan 2009'da, uluslararası kuruluşlardan ve G-20 ülkelerinden gelen öneriler doğrultusunda IAS-39'u yeni bir standartla değiştirme projesini hızlandırdığını açıklamış ve Temmuz 2009'da finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümüne ilişkin taslak bir standart yayınlamıştır. Kasım 2009'da ise IFRS-9 yayınlanmıştır. 2010 yılında finansal borçların eklenmesi ve Aralık 2011'deki son değişiklikle uygulama tarihinin 2015'e ertelenmesi ile standart şu anki halini almıştır.

IAS39'un değiştirilmesi projesinin kalan kısımlarının tamamlanması sonrası itfa edilmiş maliyetle izlenen finansal varlıklarda değer düşüklüğü ve riskten korunma muhasebesi ile ilgili olarak yapılacak ekleme ve güncellemelerle IFRS-9 son halini alacaktır.

Muhasebe ve finansal raporlama standartları, tüm paydaşlara doğru ve kullanışlı bilgiler sağlamak yolunda önemli bir adımdır. IFRS-9'un amacı da bu çerçevede yer almaktadır. IFRS-9 amacını şu şekilde ifade etmektedir:

"Bu IFRS'nin amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini değerlendirmelerinde, ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve finansal borçlara ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektir" (IFRS-9, 2011).

³ Standarttaki düzenlemelere yer verilirken, ayrıca kaynak belirtilmediği durumlarda standardın İngilizce orijinali ya da Türkçe çevirisi referans alınmıştır. Birebir alıntılarda ya da Standarttaki ifadelerden yararlanıldığı durumlarda Standardın paragraf veya bölüm numarası metne eklenmiştir. Standardın İngilizce orijinal versiyonuna <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2012/ifrs9.pdf> internet adresinden; Türkçe çevirisine ise http://www.kgk.gov.tr/contents/files/IFRS_9.pdf internet adresinden ulaşılabilir.

Amacın gelecekteki nakit akışları ile doğrudan ilgili olarak ifade edilmesi, IFRS-9'un firma değerinin yatırımcılar tarafından doğru tespit edilmesine verdiği önemi de göstermektedir. Ayrıca IFRS-9'un kuralları detaylı olarak düzenlemek yerine ilkeleri belirleme amacı gütmesi, IFRS'lerin prensip bazlı yaklaşımı ile de uyum arz etmektedir.

IAS-39 kapsamına giren tüm kalemler için IFRS-9 geçerlidir. Çalışmanın konusu açısından bu genel kapsama bakacak olursak, TCMB'nin menkul kıymetleri Standart düzenlemelerine tabidir.

Bu kısımda öncelikle IFRS-9 düzenlemeleri aktarılırken kullanılacak bazı terimlerin tanımına yer verilecek ve arkasından standardın muhasebeleştirme ve bilanço dışı bırakmaya ilişkin düzenlemeleri özetlenecektir. Sonrasında çalışmanın konusu için en önemli hususlar olan finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümüne yer verilecektir. IFRS-9 hükümleri aktarılırken, finansal varlıklar üzerinde daha detaylı durulacak olup, finansal borçlar, türev ürünler ve uygulamaya geçiş hükümleri gibi hususlar ana hatlarıyla irdelenecektir.

1.3.3. Tanımlar

IFRS-9 düzenlemelerine geçmeden önce, standartta yer alan düzenlemelerde geçen bazı önemli ifade ve terimlerin tanımına yer verilecektir. Önceki kısımlarda aşağıdaki terimlerin bazıları açıklanmışsa da, bu tanımları burada da tekrar etmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Gerçeğe uygun değer: Piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına ya da bir borcun devrine ilişkin işlemlerde ortaya çıkan fiyattır (IFRS-13, 2011). Tanımdan görüldüğü üzere gerçeğe uygun değer büyük oranda piyasa fiyatına işaret etmektedir.

- İtfa edilmiş maliyet: Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her

türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır (IAS-39, 2011). Standarttaki tanımı basitleştirmek gerekirse, raporlama tarihi itibarıyla bir finansal aracın, üzerinde işlemiş bulunan faiz gelir ve giderleri ile değer düşüklükleri dikkate alınarak hesaplanan değeridir.

- Etkin faiz yöntemi: Bir finansal varlık ya da borcun itfa edilmiş maliyetini, faiz gelir veya giderleri ilgili dönemle dağıtarak hesaplayan yöntemdir (IAS-39, 2011).

- Diğer kapsamlı gelir: Diğer IFRS'ler tarafından gerekli kılındığında ya da izin verildiğinde kâr ya da zararda muhasebeleştirilmeyen gelir ya da gider (yeniden sınıflandırma düzeltmeleri de dahil olmak üzere) kalemlerini kapsar (IAS-11, 2011). Diğer kapsamlı gelire alınan tutarlar bilançoda özkaynaklar altında gösterilse de, gelir tablosunda yer almaz.

1.3.3.1. Muhasebeleştirme ve Bilanço Dışı Bırakma

IFRS-9'a göre işletme bir finansal aracı, ancak finansal araca ilişkin sözleşmenin hükümlerine taraf olması halinde muhasebeleştirmelidir. Muhasebeleştirmede işlem tarihi ya da teslim tarih muhasebesi kullanılmalıdır.

Bir finansal varlığın bilanço dışı bırakılması için ya varlıktan doğan hakların süresinin dolması ya da varlığın devredilmiş olması gerekmektedir. Devir işlemi ile ilgili ise 3 aşamalı bir yol izlenmelidir. Önce bilançodan çıkarılma işleminin varlığın tamamına mı yoksa bir kısmına mı uygulanacağı belirlenmelidir. Diğer bir ifadeyle varlığın tamamının mı yoksa örneğin sadece nakit akışlarının veya nakit akışlarının bir bölümünün mü işleme konu olacağı belirlenmelidir. İkinci aşamada varlığın, sözleşmeden kaynaklı nakit akışları üzerindeki haklar bakımından geçerli kriterlere⁴ göre devredilip edilmediğine ve son olarak da varlıkla ilgili risklerin ve faydaların devredilip edilmediğine

---

⁴ Standart bu noktada varlığın nakit akışları ile ilgili iki temel kriter getirmektedir. Nakit akışları devredilmiş olmalı veya devredilmemişse tahsil edildikten sonra varlığın yeni sahibine aktarılacak olmalıdır. Ayrıca bu aktarıma konu işlemin Standardın 3.2.5. paragrafındaki koşulları da yerine getirmesi gerekmektedir.

bakılmaktadır. Bu üç kriter yerine getirilmişse, varlık bilançodan çıkarılabilmektedir (IFRS 9, 2012).

Bir finansal borç ise, kendisinden doğan yükümlülüklerin sona ermiş olması durumunda bilançodan çıkarılabilmektedir. Yükümlülüğün sona ermesine örnek olarak borcun ödenmiş, iptal edilmiş ya da süresinin dolmuş olması gösterilmektedir.

1.3.3.2. Sınıflandırma

IFRS-9'un çalışma açısından en önemli kısmını finansal varlıkların sınıflandırmasına ilişkin düzenlemeleri oluşturmaktadır. IAS-39'da dört kategoriye ayrılmış olan finansal varlıklar, IFRS-9 kapsamında iki şekilde değerlendirilebileceklerdir: İtfa edilmiş maliyet veya gerçeğe uygun değer⁵. Finansal borçlar için de paralel düzenlemeler getirilmiştir.

IAS-39 sınıflandırmasının karmaşık olduğu yönündeki yorumları dikkate alan IASB, sınıflandırmayı daha basit bir yapıya kavuşturmuştur. Bu kısımda çalışmanın konusu kapsamında taşıdığı önem nedeniyle finansal varlıkların sınıflandırılmasına finansal borçlara oranla daha detaylı yer verilecektir.

Finansal varlıklar sınıflandırılırken işletme öncelikle varlığı itfa edilmiş maliyetle izleyip izlememesi gerektiğini tespit edecek, IFRS-9 düzenlemelerine göre itfa edilmiş maliyetle izlememesi gereken varlıkları gerçeğe uygun değerleriyle gösterecektir.

1.3.3.2.1. İtfa Edilmiş Maliyetle İzlenecek Finansal Varlıklar

IFRS-9'un 4.1.2 paragrafında, bir finansal varlığın itfa edilmiş maliyetle izlenmesi için aşağıdaki koşulların yerine getiriliyor olması gerektiği yer almaktadır:

---

⁵ IASB, IFRS-9'da yer alan finansal varlık sınıflandırmasında bazı küçük değişiklikler gerçekleştirmek amacıyla Kasım 2012'de bir taslak doküman yayınlamıştır. Buna göre IASB, gerçeğe uygun değeri kâr zarar tablosuna yansıtılan varlıklar ve itfa edilmiş maliyetle izlenen varlıklara ek olarak, "gerçeğe uygun değeri diğer kapsamlı gelire aktarılan" finansal varlıklar kategorisinin uygulama alanını araştırmaktadır. Şu anki düzenlemelerde gerçeğe uygun değerle izlenen bazı varlıkların değerlendirme farklarının diğer kapsamlı gelirden izlenebilmesi seçeneğinin, bu şekilde bir istisna değil; üçüncü bir yöntem olarak ele alındığı doküman için 28 Mart 2012'ye kadar ilgililerin görüşü beklenmektedir. Değişikliğin çalışmanın ana konusunu etkilemeyecek olması ve dokümanın henüz taslak halinde olması nedeniyle, bu değişiklik önerisi çalışma kapsamına alınmamıştır.

- Varlığın, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması.
- Finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması.

IFRS-9, anılan yönetim modeli ile, varlığın gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerden yararlanılmak amacıyla vadesinden önce elden çıkarılmayacağına yönelik bir niyete işaret etmektedir (IFRS 9, 2012).

Standardın B4.1.1 paragrafı, bir varlığın yönetim modelinin amacının, işletmenin (IAS-24'te yer alan tanımıyla) "kilit yönetici personeli" tarafından belirleneceğini söylemektedir. Kilit yönetici personel ise IAS-24'ün 9. paragrafında şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Kilit yönetici personel: İşletmenin, (idari ya da diğer) herhangi bir yöneticisi de dahil olmak üzere, faaliyetlerini plânlama, yönetme ve kontrol etme yetki ve sorumluluğuna doğrudan veya dolaylı olarak sahip olan kişilerdir" (IAS-24, 2011).

IFRS-9 ayrıca, yönetim modelinin tek tek finansal araçlar detayında algılanmaması gerektiğini de ifade etmektedir (IFRS-9, 2011, Paragraf B4.1.2). İşletme modelini portföy düzeyinde veya daha da genel bir seviyede tanımlamalıdır. Örneğin, bir devlet tahvili için alınmış bir karar devlet tahvili portföyünün yönetim modeli olarak değerlendirilmemelidir.

Ayrıca, işletme tarafından vadesine kadar elde tutulma kararı verilmiş bir portföyde yer alan kıymetlerden bazılarının vadesinden önce satışının gerçekleştirilmesi de her zaman yönetim modelinin değiştiği anlamına gelmemektedir. IFRS-9, vadeye kadar elde tutma amacını içeren yönetim modelinin değiştiği anlamına gelmeyecek varlık satışlarına neden olarak şu örnekleri vermektedir (IFRS-9, 2011, paragraf B4.1.3):

- Finansal varlık artık işletmenin yatırım politikasına uymamaktadır (örneğin, varlığın kredi derecesi işletmenin yatırım politikasınca öngörülen seviyenin altına düşmüştür),
- Sigortacı, süre tahmininde (örneğin ödemelerin beklenen zamanlamasında) meydana gelen bir değişikliği yansıtmak amacıyla yatırım portföyünü düzeltmiştir veya
- Yatırım harcamaları için fona ihtiyaç vardır.

Diğer taraftan satışların sıklığı artarsa, işletme ilgili portföyü için belirlediği yönetim modelini gözden geçirmek durumundadır.

IFRS-9, vadeye kadar elde tutma amacı içeren bir yönetim modelinde değişikliğe gerek doğurmayacak satış işlemleri için (bu nitelikteki tüm satışları kapsamayan) 3 adet örnek de vermektedir (IFRS-9, 2011, Paragraf B4.1.4). TCMB menkul kıymetleri ile ilgili olabilecek birinci örneğe göre “işletme bir varlık portföyünü, sözleşmeden doğan nakit akışlarını elde etmek amacıyla elinde tutmaktayken (itfa edilmiş maliyetiyle izlemektedir) belirli koşullarda bu portföyde yer alan varlıkları satıyordur.” Bu durum ilgili portföyün gerçeğe uygun değerle izlenmesini gerektirmeyecektir. Belirli durumlara ise likidite ihtiyacı örnek gösterilmektedir.

Bir portföyün, içerisindeki varlıkların gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerden faydalanmak için aktif olarak yönetilmesi, diğer bir ifadeyle portföye varlık alışı ve portföyden varlık satışına ilişkin kararların varlıkların piyasa değerlerine göre verildiği bir yönetim modeli, yukarıda çerçevesi çizilen modelle örtüşmemektedir. Dolayısıyla böyle bir modelle izlenen varlıkların gerçeğe uygun değerleri ile izlenmeleri gerekmektedir.

İtfa edilmiş maliyetleriyle izlenecek finansal varlıkları belirlerken bakılacak ikinci kriter, varlıkların sözleşmeden doğan nakit akışları ile ilgilidir. IFRS-9, bir varlığın itfa edilmiş maliyetiyle izlenebilmesi için, söz konusu varlığa ait nakit akışlarının sözleşme gereği, belirlenmiş tarihlerdeki anapara ve faizden ödemelerinden oluşmasını şart koşturmaktadır (IFRS-9, 2011, Paragraf 4.1.2-b).

1.3.3.2.2. Gerçeğe Uygun Değerleri İle İzlenecek Finansal Varlıklar

İki tür finansal araç bu kategoriye girmektedir:

- İtfa edilmiş maliyetleriyle takip edilmeyen tüm diğer finansal varlıklar,
- Edinilme aşamasında işletme tarafından gerçeğe uygun değerleriyle izlenmesine karar verilmiş finansal varlıklar.

Yukarıda değinilen iki kritere göre itfa edilmiş maliyetle izlenmesi uygun olmayan varlıklar gerçeğe uygun değerleriyle değeri ve gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen farklar gelir tablosunda izlenir.

İtfa edilmiş maliyet kriterlerinden yola çıkarak, işletmenin vadesine kadar elde tutma niyeti bulunmayan, gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliklerden gelir sağlayabilmek için her an alım-satıma konu olacak varlıklar ile nakit akışları sadece anapara ve faiz oranını içermeyen finansal varlıklar bu kategoriye girmektedir.

Ayrıca işletme, bir finansal varlığı, itfa edilmiş maliyet kriterlerini dikkate almadan da gerçeğe uygun değeriyle izlenecek şekilde sınıflandırabilir. IFRS-9'un 4.1.5 no'lu paragrafı böyle bir sınıflandırmanın geri dönüşümlü olduğunu ve ancak aşağıdaki koşulu sağlaması durumunda yapılabileceğini ifade etmektedir:

“Bunun için, yapılan sınıflamanın, bu sınıflamanın yapılmaması durumunda varlık veya borçların farklı yöntemlerle ölçülmesinin veya bunlara ilişkin kazanç veya kayıpların farklı esaslardan muhasebeleştirilmesinin yaratacağı ölçüm veya muhasebe tutarsızlığını ('yanlış muhasebe eşleşmesi' olarak da adlandırılır) tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırması gerekir.”

Buna göre işletme, ortaya çıkabilecek bir ölçüm veya muhasebe tutarsızlığını önlemek için, itfa edilmiş maliyetle izlenmesi mümkün olan bir finansal varlığı gerçeğe uygun değeriyle gösterebilecektir. Ancak ilerleyen zamanlarda bu varlığı tekrar itfa edilmiş maliyetiyle göstermesi mümkün değildir.

Bu seçeneğin kullanılabileceği durumlara örnek ise riskten korunma amaçlı işlemlerle verilmektedir. Buna göre, işletme riskten korunmak amacıyla bir kontrata taraf olarak aynı anda bir finansal varlık ve borç edinirse ve söz gelimi finansal borç gerçeğe uygun değeriyle, finansal varlık ise itfa edilmiş maliyetiyle izlenmesi gereken araçlarsa, bir ölçüm ve muhasebe tutarsızlığından söz edilebilecek, finansal tabloların doğru bilgiyi yansıtmaması gündeme gelebilecektir. Bu durumda işletme normalde itfa edilmiş maliyetiyle izlemesi gereken finansal varlığı gerçeğe uygun değeriyle izlemeyi seçebilecektir.

1.3.3.2.3. Finansal Borçların Sınıflandırılması

Finansal borçlar etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan itfa edilmiş maliyetleri ile gösterilirler. Ancak aşağıdaki finansal borçlar gerçeğe uygun değerleri ile gösterilmek durumundadır (IFRS-9, 2011, Paragraf 4.2.1):

- Gerçeğe uygun değerle izlenmesine karar verilen borçlar (alım satım amaçlı yükümlülükler, türev ürünler vb.),
- Finansal borcun devrinin bilançodan çıkarılma koşullarını taşımadığı durumlarda ortaya çıkan yeni yükümlülükler,
- Finansal teminat sözleşmeleri,
- Bir krediyi piyasa faiz oranlarının altında bir faiz oranından kullandırmaya yönelik taahhütler.

Finansal borçlar için de başlangıç aşamasında gerçeğe uygun değerle izlenme seçeneği bulunmaktadır. Ancak burada, finansal varlıklar için bu seçeneğin kullanılması aşamasında gözetilmesi gereken, muhasebe ve ölçüm tutarsızlıklarının önüne geçiliyor olması koşulunun yanı sıra, bir diğer durumda daha bu seçenek tercih edilebilecektir. Bu yeni durum Standardın B4.1.3.3. paragrafında şöyle ifade edilmektedir:

“Bir finansal borç grubunun veya finansal varlık ve finansal borç grubunun performansının yönetilme ve ölçülme şekli nedeniyle, bu tür grupların gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülmesi ihtiyaca daha uygun bilgi sunumunu sağlayabilir. Burada üzerinde durulan nokta, finansal araçların niteliği değil finansal araçların performanslarının yönetim ve değerlendirilme şeklidir.”

Dolayısıyla bir finansal borç, muhasebe veya ölçüm tutarsızlıklarının önüne geçebilmek için veya performans yönetimi açısından daha doğru bilgiler sağlanabilmesi amacıyla gerçeğe uygun değeriyle izlenebilecektir. Yine bu sınıflandırma geri dönülemez bir niteliktedir.

1.3.3.2.4. Özkaynağa Dayalı Yatırımlar ve Türev Ürünler

Tipik örneği hisse senetleri olan özkaynağa dayalı varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile ölçülür. IAS-39’da yer alan ve bir piyasa fiyatına ulaşılamayan özkaynağa dayalı yatırımların maliyetleriyle izlenmesi seçeneği IFRS-9’da kaldırılmıştır.

Finansal varlıklardaki edinilme aşamasında gerçeğe uygun değerle izlenmesine karar verilmesi gibi bir sınıflandırma seçeneği, zaten tamamının gerçeğe uygun değerle izlenmesi gereken bu yatırımlar için mevcut değildir. Ancak alım satım amacıyla elde bulundurulmayan özkaynağa dayalı yatırımların gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişikliklerin gelir tablosuna alınmayarak, özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelir içerisinde gösterilmesi mümkündür (IFRS-9, 2011, Paragraf 5.7.5). Bu durumda söz konusu yatırımdan elde edilen temettü gelirleri gelir tablosunda izlenmeye devam edecektir. Diğer bir ifadeyle, başka bir işletmeye ortak olmak amacıyla alınan hisse senetlerinin fiyat değişiklikleri, bilançonun aktifinde yatırım tutarını etkileyecek ancak kâr veya zararla ilişkilendirilmeyecektir.

Türev ürünler de IFRS-9 kapsamında gerçeğe uygun değerleri ile gösterilecektir. Ancak türev ürün başka bir finansal aracın içinde saklı ise ve asıl finansal araç gerçeğe uygun değerle izlenmiyorsa, türev ürün finansal araçtan ayrıştırılmalı ve gerçeğe uygun değeriyle izlenmelidir. Bu yapılamıyorsa, asıl finansal araç da dahil tüm işlem gerçeğe uygun değerle gösterilmelidir (IFRS-9, 2011, Bölüm 4.3).

1.3.3.2.5. Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılması

IFRS'ler prensip bazlı standartlar olmalarına ve uygulayıcıya önemli hareket alanları bırakmalarına karşın, belirli noktalarda düzenlemelerini katı kurallarla netleştirmektedirler. Yeniden sınıflandırma da bu noktalardan birisidir ve IFRS-9 bu konuda net bir koşul içermektedir.

Standardın 4.4 no'lu bölümünde yer alan düzenlemeler uyarınca, işletme, ancak ve ancak yönetim modelinde bir değişiklik olması halinde finansal varlıklarını yeniden sınıflandırabilir. Finansal borçların yeniden sınıflandırılması söz konusu değildir.

Sınıflandırmaya gerekçe olabilecek yönetim modeli değişikliklerine sıklıkla rastlanması beklenmemektedir. Bu tür değişiklikler işletme yönetimi tarafından değerlendirilerek karara bağlanmalı ve işletmenin faaliyetleri açısından önemli ve üçüncü kişilere kanıtlanabilir olmalıdır.

IFRS-9, B4.4.1 no'lu paragrafında yönetim modeli değişikliklerine örnekler vermiştir. Örneklerin ortak noktası, işletmenin faaliyet yapısında bir değişikliğin yönetim modeli değişikliği için iyi bir dayanak olmasıdır. Söz gelimi, önceden kısa vadede elden çıkarmak üzere elde tutulan bir ticari kredi portföyünün, bu portföyü idare etmek ve sözleşmeye dayalı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla satın alınan bir şirket tarafından vadesine kadar elde tutulacak şekilde yönetilmeye başlanması bir model değişikliğidir.

Diğer taraftan belirli finansal varlıklar için elde tutma amacıyla meydana gelecek bir değişiklik, bir finansal aracın aktif piyasasının ortadan kalkması veya aracın işletmenin farklı yönetim modellerine sahip bölümleri arasında transferi yönetim modeli değişikliği anlamına gelmeyecek ve söz konusu finansal araçlar yeniden sınıflandırılmayacaktır.

Önceden gerçeğe uygun değeri ile izlenen bir varlığın, yeniden sınıflandırma koşulları çerçevesinde itfa edilmiş maliyetle değerlendirilmeye başlanması durumunda, varlığın yeniden sınıflandırma anındaki gerçeğe uygun değeri yeni maliyeti olarak kabul edilecek ve sözleşmenin alan vadesine göre itfa edilmiş maliyet hesaplaması başlatılacaktır. İtfa edilmiş maliyetle izlenen bir varlığın gerçeğe uygun değerle izlenmeye başlanması durumunda ise, varlığın yeniden sınıflandırma tarihidaki gerçeğe uygun değeri ile kayıtlı değeri arasındaki fark gelir tablosuna yansıtılacaktır (IFRS-9, 2011, Paragraf 5.6.2 ve 5.6.3)

1.3.3.3. Finansal Araçların Ölçümü

Finansal araçlara ilgili sınıflandırma kadar önemli olan diğer bir husus ise, bu araçların hangi değerleriyle mali tablolara alınacağı ve ilerleyen dönemlerde hangi değer kullanılarak değerlendirilecektir. Konunun önemi, uygulanacak yöntemin işletmenin kâr-zarar rakamlarını ve finansal tabloların gerçeği açıklama gücünü doğrudan etkilemesinden kaynaklanmaktadır.

IFRS-9'un 5. Bölümü finansal araçların ölçümünü düzenlemektedir. Buna göre, işletmeler finansal varlık veya borçları, işlem anındaki gerçeğe uygun değerleri ile kayıt altına almak durumundadırlar. Ancak itfa edilmiş

maliyetiyle izlenecek bir finansal varlık ya da borç söz konusu ise, finansal araçla doğrudan ilişkilendirilebilecek işlem maliyetlerini gerçeğe uygun değere eklerler ya da gerçeğe uygun değerden çıkarırlar.

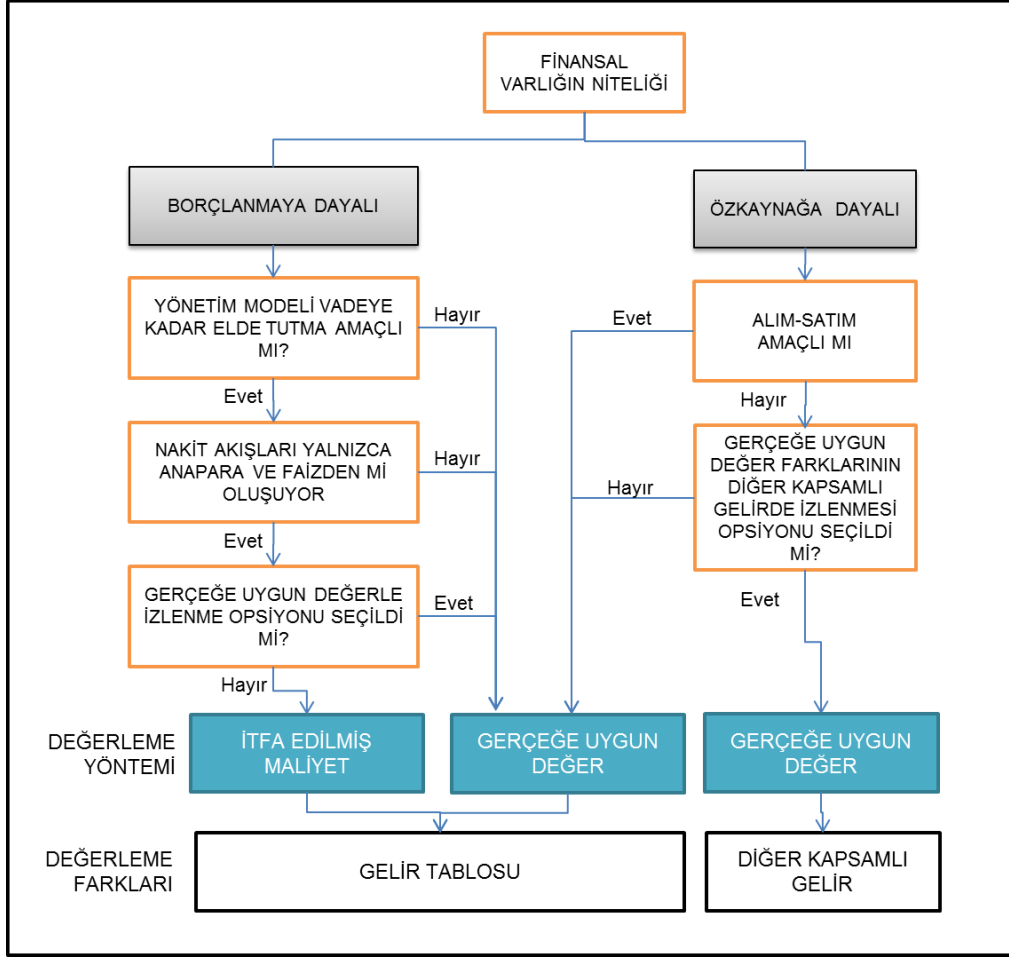
İlk muhasebeleştirilmenin ardından, finansal araçlar ait oldukları kategoriye göre gerçeğe uygun değerleriyle ya da itfa edilmiş maliyetleriyle ölçülür. İtfa edilmiş maliyetleriyle izlenen finansal varlıklar için IAS-39 uyarınca değer düşüklüğü de hesaba katılır ve gerekli düzeltmeler yapılır.

Yeniden sınıflandırılmış finansal varlıklar için geriye dönük kâr-zarar hesaplaması yapılmaz. Ancak önceden itfa edilmiş maliyetle izlenirken gerçeğe uygun değeriyle sınıflandırılmaya başlanan varlıkların gerçeğe uygun değeri ile defter değeri arasındaki fark gelir tablosuna alınır.

Finansal araçların gerçeğe uygun değerlerinde ya da itfa edilmiş maliyetlerinde meydana gelen değişiklikler kural olarak gelir tablosunda izlenir. Ancak işletme tarafından alım-satım amaçlı olmadığına karar verilmiş olan özkaynak yatırımlarının gerçeğe uygun değer değişiklikleri diğer kapsamlı gelirden izlenir.

IFRS-9'un finansal varlıkların sınıflandırılmasına ve ölçümüne ilişkin düzenlemelerini Şekil 1.2'de yer aldığı haliyle özetlemek mümkündür:

Şekil 1.2 : IFRS-9 Finansal Varlık Sınıflandırma ve Ölçme Yöntemleri

Kaynak: IASB Publishes, 2009

Şekil 1.2'den de görüleceği üzere, işletmeler borçlanmaya dayalı finansal varlıklarını vadeye kadar elde tutma niyetlerinin olup olmadığını belirleyecekler ve vadeye kadar elde tutulması planlanan finansal varlıkların nakit akışlarının anapara ve faiz geri ödemeleri olup olmadığına bakacaklardır. Vadeye kadar elde tutulacak ve nakit akışları anapara ve faizden ibaret olan varlıklar itfa edilmiş maliyetleriyle değerlendirilecek ve değerlendirme farkları gelir tablosunda izlenecektir. Bunlar haricindeki borçlanmaya dayalı varlıklar gerçeğe uygun değerleriyle gösterilecek ve değerlendirme farkları yine gelir tablosuna alınacaktır.

Özkaynağa dayalı finansal varlıklar ise her şekilde gerçeğe uygun değerleriyle gösterilecektir. Kural olarak bu varlıkların gerçeğe uygun değerlerindeki değişiklikler ise gelir tablosunda izlenir. Ancak bu varlıkların alım-satım amaçlı olmayanlarının gerçeğe uygun değer değişikliklerinin diğer

kapsamlı gelirden izlenmesi seçeneği tercih edilebilecektir. Bu durumda ortaklık amacıyla elde tutulan bu tür varlıkların fiyatlarındaki değişiklikler özkaynaklar altında izlenmiş olacaktır.

1.3.3.4. Sınıflandırma ve Ölçüm Farklılıklarının Etkisi

Finansal varlıklar, niteliklerine ve elde tutulma niyetlerine göre sınıflandırıldığında, ölçüm yöntemi de değişmektedir. Buna göre bir varlık alım-satım amacıyla elde tutuluyorsa gerçeğe uygun değeriyle; vadeye kadar elde tutulma amacıyla yönetiliyorsa itfa edilmiş maliyetle izlenecektir. Bu iki farklı izleme yöntemi, hesaplama farklılıkları nedeniyle finansal tablolara farklı şekillerde etki edecektir.

IFRS-9 kapsamında yer alan sınıflandırma ve ölçüm seçeneklerinin kâr-zarar hesaplamalarında nasıl bir fark yaratabileceği, basit bir örnek yardımıyla görülebilir.

2 Ocak 2012'de, fiyatı 0,9502 TL ve itfa tarihi 1 Kasım 2012 olan iskontolu bir DİBS'ten 10.000 TL'lik nominal alındığını ve $10.000 \times 0,9502 = 9.502$ TL ödendiğini varsayalım. Değerleme periyodunun 3 aylık olduğu durumda, kıymet için 30 Mart, 30 Haziran ve 29 Eylül tarihlerinde değerlendirilecektir.

Söz konusu menkul kıymetin alım-satım amaçlı olarak kabul edilerek gerçeğe uygun değeriyle izlenmesi durumunda, değerlendirme tarihlerindeki piyasa fiyatları dikkate alınarak kıymet piyasa fiyatına getirilecek ve kıymetin kayıtlı değeri ile piyasa fiyatının arasındaki fark gelir tablosuna aktarılacaktır.

Kıymet vadeye kadar elde tutulacak ise, piyasa fiyatı ile değerlendirilmeyecek; kıymetin alındığı tarihle itfa edileceği tarih arasında elde edilecek faiz (etkin faiz yöntemi ile) hesaplanacak ve değerlendirme dönemine denk gelen kısmı faiz reeskontu olarak kıymete eklenecektir. Söz konusu reeskont tutarı gelir tablosuna da aktarılacaktır. Tablo 1.1. bu iki seçeneğe göre hesaplamaları içermektedir.

TABLO 1.1. GERÇEĞE UYGUN DEĞER – İTFA EDİLMİŞ MALİYET HESAPLAMA FARKLARI

	2 Ocak 2012	30 Mart 2012	30 Haziran 2012	29 Eylül 2012	1 Kasım 2012	TOPLAM FAİZ GELİRİ
Piyasa Faizi	% 6	% 5	% 12	% 7	% 5	
Gerçeğe Uygun Değer	9.502	9.707	9.597	9.938	10.000	
Gerçeğe Uygun Değer Farkı		205	(110)	341	62	498
İtfa Edilmiş Maliyet	9.502	9.645	9.794	9.945	10.000	
Etkin Faiz Yöntemine Göre Reeskont		143	149	151	55	498
Ölçüm Yöntemleri Arasındaki Değerleme Farkı		62	(259)	190	7	

Tabloda yer alan gerçeğe uygun değerler, ilgili tarihlerdeki piyasa faizleri kullanılarak hesaplanmıştır. İki yöntem arasındaki hesaplama farklarının daha açık görülebilmesi için, 30 Mart 2012'de %5 olan piyasa faizi, 30 Haziran 2012 tarihinde %12'ye çıkarılmış ve 29 Eylül 2012 tarihinde %7'ye düşürülmüştür. Bu oran kullanılarak hesaplanan gerçeğe uygun değer 30 Haziran 2012'de 9.597'ye düştüğü tablodan gözlenebilmektedir. 30 Haziran 2012 tarihindeki faiz artışı neticesinde söz konusu menkul kıymet için 110 TL zarar kaydedilmektedir.

İtfa edilmiş maliyete ilişkin hesaplamalar ise piyasa faizinden etkilenmemektedir. Bu yöntemde, itfaya kadar hak edilecek olan faiz geliri ilgili dönemle ilişkilendirilmektedir. Kıymet vadeye kadar elde tutulacağı için, 30 Haziran 2012'deki varsayımsal faiz artışının neden olduğu fiyat değişikliği hesaplamayı etkilememektedir.

Kıymetin vadeye kadar elde tutulması durumunda, iki yöntem kullanılarak hesaplanan toplam kâr aynı olmakta ancak değerlendirme dönemlerine isabet eden tutarlar farklılık arz etmektedir. Tablo 1.1'den de görüleceği üzere, kıymetin gerçeğe uygun değeriyle izlenmesi durumunda zarar yazma ihtimali de mevcuttur. Kıymetin itfa edilmiş değerle izlendiği durumlarda, faiz negatif olamayacağı için böyle bir durum gerçekleşmemektedir.

Uygulama örneğindeki bir diğel önemli nokta, gerçeğe uygun değlerle izlenen bir finansal aracın değleme farklarının, itfa edilmiş maliyete göre hesaplanan değleme farklarına göre çok daha dalgalı olabileceğidir. Özellikle kriz dönemlerinde piyasalarda yaşanacak dalgalanmalar, gerçeğe uygun değlerle izlenen varlıklara birebir yansıyacak ve işletmelerin kârlılıklarını aynı yönde etkileyecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TCMB MENKUL KIYMETLERİ

Merkez bankaları da diğer işletmeler gibi finansal tablolar hazırlar ve bu tabloları kamuoyu ile paylaşırlar. Merkez bankalarının finansal durumu, sahip oldukları özel fonksiyonlar ve işlemlerinin ekonomik aktiviteleri etkileme gücü nedeniyle, diğer bankalardan farklı mesajlar ve bilgiler içerir.

Merkez bankalarının bilançoları, merkez bankacılığı fonksiyonu nedeniyle diğer finansal kuruluşlarda rastlanmayan kalemler içerebilmektedir. Örneğin, tedavülde bulunan banknotlarla ilgili bir yükümlülük kalemine, ülkenin merkez bankasının bilançosu haricinde rastlamak söz konusu değildir. Ancak bazı bilanço kalemleri ise merkez bankaları ve diğer finansal kuruluşlar için benzer öneme sahiptirler. Bu anlamda menkul kıymetler, hem ticari bankalar hem de merkez bankaları açısından sahip olunan önemli bir bilanço kalemidir. TCMB de diğer pek çok finansal kuruluş gibi TL ve YP menkul kıymetler portföyüne sahiptir.

Çalışmanın konusunu TCMB TL ve YP menkul kıymet portföylerinin IFRS-9 çerçevesinde sınıflandırılması oluşturmaktadır. IFRS-9'un sınıflandırma kriterlerinin en önemlisi, finansal araçların hangi amaçla edinildiği ve hangi niyetle elde tutulduğudur. Bu çerçevede, "merkez bankaları neden portföy edinirler ve yönetirler" sorusunun yanıtını aramak faydalı olacaktır.

Bu bölümde üzerinde temel olarak durulacak hususlar merkez bankalarının ve elbette TCMB'nin menkul kıymet portföyü elde tutma ve yönetme sebepleri olacaktır. Diğer bir ifadeyle, merkez bankalarının kısa veya uzun vadede gelir elde etmek veya piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalardan faydalanarak kazanç elde etmek için mi yoksa atıl duran kaynaklarını değerlendirmek veya para politikasında araçsal esneklik

kazanmak için mi menkul kıymet portföyü edindikleri tartışılacaktır. Bu husus hakkında oluşturulacak kanaat, söz konusu menkul kıymetlerin edinilme niyetlerine ışık tutacak ve menkul kıymetlerin IFRS-9 çerçevesinde sınıflandırılmalarının araştırılmasına zemin oluşturacaktır.

Tüm finansal kuruluşlar, varlık ve kaynaklarını yönetirken temel amaçlarını, beklentilerini ve fonksiyonlarını göz önünde bulundururlar. Gerek hangi varlıklara sahip olunacağı, gerekse bu varlıkların kaynakları amaç ve beklentilerden fazlasıyla etkilenir. Örneğin ticari bankalar, belirleyecekleri model çerçevesinde, kârlılık beklentilerine, likidite ihtiyaçlarına, kaynak yapılarına, makul buldukları risk düzeylerine ve benzeri kriterlere göre uygun varlıklara yatırım yaparlar (Altıntaş, 2006, s.119).

Merkez bankalarının varlık yapıları da fonksiyonları, amaçları ve hedeflerinden etkilenir. Diğer taraftan merkez bankaları, diğer finansal kuruluşlar gibi kâr elde etmek için çalışan kurumlar değildir ve temel olarak fiyat istikrarını ve finansal istikrarı amaçlarlar (Sullivan, 2002).

Dolayısıyla, merkez bankalarının menkul kıymet portföyü edinmelerinde de bu özel amaç ve fonksiyonları ön plana çıkmaktadır. Merkez bankalarının tüm mali kararları, genel olarak “temel amaçları” olarak nitelendirebileceğimiz fiyat istikrarı ve finansal istikrarın sağlanmasının etkisi altındadır. Diğer bir ifadeyle, merkez bankalarının temel amaçlarıyla çelişen bir portföy yönetimi yapmaları beklenmemelidir.

Son yıllarda merkez bankalarının temel amaçları konusunda nerdeyse bir görüş birliği oluşmuş ve özellikle merkez bankalarının hükümete bağımlı olmasının doğurduğu ekonomik sakıncalardan sakınmak için merkez bankası bağımsızlığı önem kazanmıştır. Önceleri merkez bankaları belirli ekonomik görevler üstlenmiş olsalar dahi, günümüzde fiyat istikrarı ve daha genel olarak finansal istikrar merkez bankalarının temel amaçlarını teşkil eder hale gelmiştir (Laurens ve diğerleri, 2009).

Merkez bankaları bu temel amaçlarına ulaşabilmek için özellikle para politikası anlamında başka fonksiyonlar da yürütmektedirler. Fiyat istikrarı ve finansal istikrar ana çatısı altında merkez bankalarının yürüttükleri ikincil

fonksiyonlara menkul kıymet portföyleri perspektifinden baktığımızda likidite yönetimi ve rezerv yönetimi ön plana çıkmaktadır.

Merkez bankaları parasal büyüklüklere dayalı bir para politikası yürütmeseler, örneğin enflasyon hedeflemesi rejimi uygulasalar dahi piyasa likiditesini önemle takip eder ve gerektiğinde müdahalede bulunurlar. Bankaların fazla rezervleri, hem bankalararası para piyasası faizleri açısından hem de krediye dönüşmeleri durumunda ekonomideki toplam talep açısından önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, günümüzde fiyat istikrarını sağlamak tüm merkez bankalarının ortak hedefi olarak ön plana çıkmakla birlikte, bu temel amaç doğrultusunda ülke altın ve döviz rezervlerinin yönetimi de merkez bankalarının önde gelen görevleri arasındadır (Issues in the Governance, 2009, s.5).

Başka bir ifadeyle, fiyat istikrarı temel hedefi çerçevesinde, likidite yönetimi ve rezerv yönetimi merkez bankası fonksiyonları arasında ön plana çıkmaktadır ve merkez bankalarının portföy oluşturmalarında ve portföy tercihlerinde önemli rol oynamaktadır.

İlerleyen kısımlarda TCMB'nin sırasıyla TL ve YP portföyleri üzerinde durulacak ve bu özellikle portföylerin likidite ve rezerv yönetimi ile ilişkilerine değinilecektir.

2.1. Türk Lirası Menkul Kıymet Portföyü

Diğer merkez bankaları için olduğu gibi, TCMB için de menkul kıymet portföyü son derece önem taşımaktadır. TL menkul kıymetler TCMB'nin para politikası uygulamaları kapsamında piyasa likiditesini ayarlarken kullandığı temel enstrüman durumundadır.

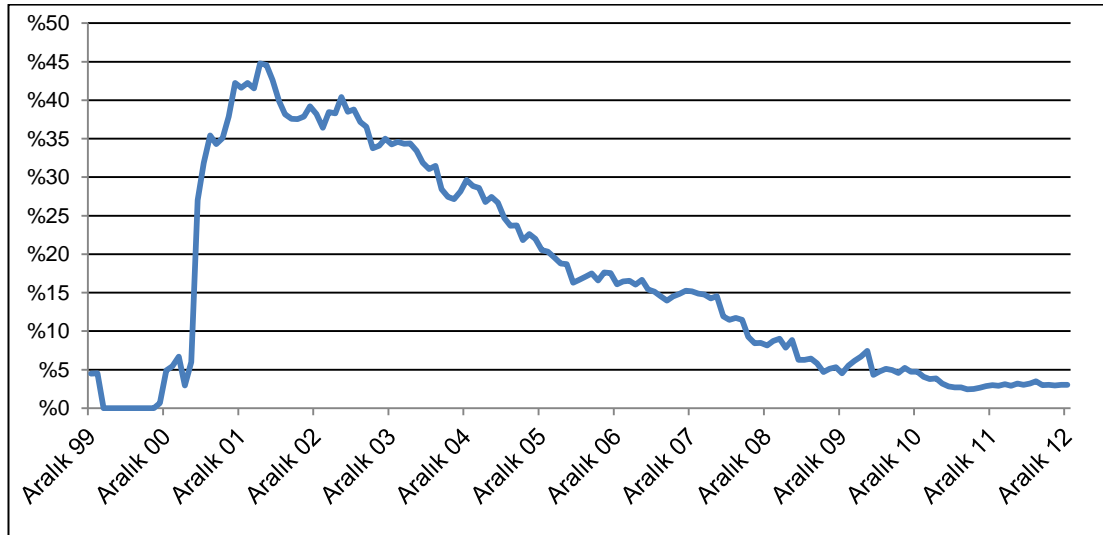
Bu kısımda öncelikle TCMB TL portföyünün tarihsel gelişimine değinilecektir. Bunun nedeni, TCMB'nin TL portföye nasıl sahip olduğunun anlaşılmasının aslında portföyün elde tutma sebeplerine de ışık tutacak

olmasıdır. Sonrasında portföyün elde tutulma sebeplerine ve mevcut değerlendirme şekline yer verilecektir.

2.1.1. Portföyün Yapısı ve Gelişimi

TCMB, TL menkul kıymet portföyüne temel olarak Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen Devlet İç Borçlanma Senetlerini (DİBS) almaktadır⁶.

2000 - 2012 arasındaki TCMB haftalık vaziyetlerine bakıldığında, menkul kıymetlerin ortalama olarak aktiflerin %22'sini oluşturduğu görülmektedir (Kaynak: TCMB - EVDS). TL menkul kıymetlerin söz konusu döneme ilişkin bilanço payının zaman içerisindeki gelişimini ise Grafik 2.1.'de görebilmekteyiz.

Grafik 2.1 : TCMB TL Menkul Kıymetlerinin Toplam Aktiflere Oranı

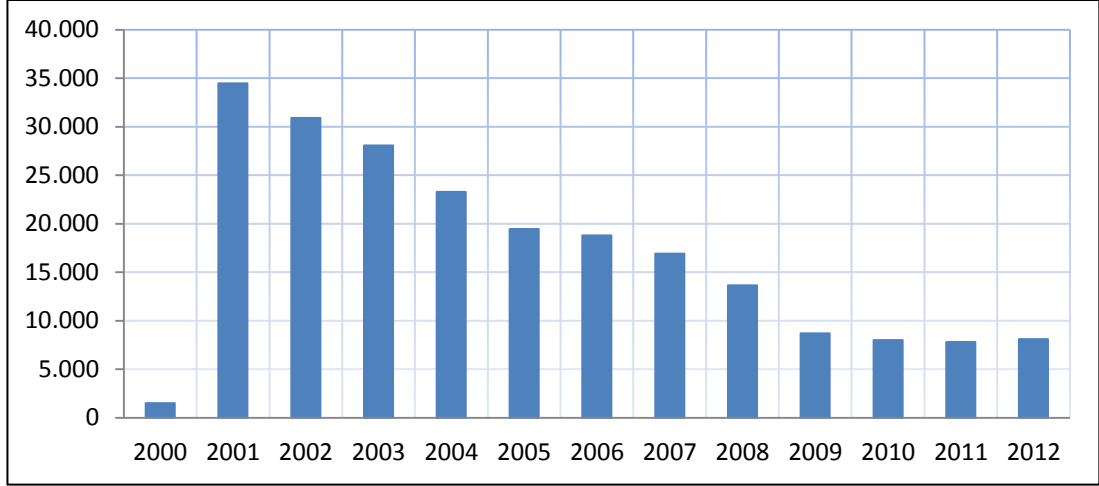
Kaynak: TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>

Grafikten özellikle 2001 yılında portföye önemli bir menkul kıymet girişi olduğu, 2002'den 2010 yılına kadar ise menkul kıymetlerin aktife oranının düzenli bir şekilde düştüğü gözlenmektedir. 2011'den günümüze kadar ise TL menkul kıymetlerin aktife oranı, %3 dolaylarında, nispeten sabit bir şekilde seyretmiştir.

⁶ 3 Ekim 2012 tarihi itibarıyla, Hazine Müsteşarlığı tarafından TL ve YP Kira Sertifikası ihracına başlanmıştır. TCMB, ikincil piyasadan gerçekleştirdiği TL menkul kıymet alımları kapsamına kira sertifikalarını da almıştır. Söz konusu kıymetler portföye giriş sebepleri ve değerlendirme açısından DİBS'lerle aynı özellikleri gösterdiğinden, çalışma kapsamında ayrıca yer almamaktadır.

Menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranı, aktif büyüklüğüne etki eden diğer kalemlerden de etkilendiği için, portföyün gelişimiyle ilgili daha doğru bir gösterim için doğrudan portföyün hacmine bakılması yararlı olacaktır. Grafik, 2000 - 2012 dönemine ait TL portföy gelişimini göstermektedir.

Grafik 2.2 : TCMB TL Menkul Kıymetler Portföyü

Kaynak: TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>

TL menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranı ile çok benzer bir trend gösteren bu grafikte, TL menkul kıymetler 2001 yılında kamu bankalarından alınan DİBS'lerin etkisiyle önemli bir sıçrama göstermiş, bu kıymetlerin itfaları nedeniyle 2009 yılı sonuna kadar kademeli şekilde azalmış ve ileride değinilecek olan ikincil piyasadan DİBS alımları neticesinde günümüze kadar yatay bir seyir izlemiştir.

Bu gelişim incelenirken şunu da vurgulamak gereklidir; hali hazırda TCMB'nin bu portföyü elde tutma nedeni olarak sadece para politikası uygulamaları kapsamında piyasa likiditesinin yönetiminden bahsedebilecekken geçmişte farklı amaçlarla da TL menkul kıymet edinilmiştir. Bu kapsamda Hazineye kısa vadeli avans verilmesinin yanı sıra, birincil piyasadan da DİBS alınmıştır. Ancak Hazine'ye kaynak aktarımı, merkez bankası bağımsızlığı üzerindeki olumsuz etkileri ve finansal istikrar açısından taşıdığı sakıncalar nedeniyle 2001 yılında bir kanun değişikliği ile yasal olarak engellenmiş ve ayrıca TCMB gerçekleştirilen bu kanun

değişikliği ile araç bağımsızlığını⁷ kazanmıştır. Bu kapsamda, TCMB'nin kamuya borç vermesi uygulamasına da son verilmiştir (TCMB, 2006). 2001 yılında yapılan değişiklikten sonraki haliyle 1211 sayılı Kanununun 56. maddesi "Banka, Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarına avans veremez ve kredi açamaz, Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarının ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan satın alamaz." hükmünü içermektedir ve TCMB Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen menkul kıymetleri birincil piyasadan alamamaktadır. Dolayısıyla, artık TL menkul kıymetlerin edinilme sebepleri arasında kamuya kaynak aktarma bulunmamaktadır.

Portföydeki en önemli artışa yeniden dönersek, Türkiye ekonomisini derinden etkileyen Şubat 2001 krizi sonrasında, bankacılık sektörünün yeniden ayağa kalkabilmesi için aynı yıl gerçekleştirilen 'Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Operasyonu' kapsamında Hazine Müsteşarlığı tarafından Ziraat Bankası ve Halk Bankası'na görev zararları karşılığında verilmiş olan özel tertip DİBS'ler, anılan bankaların likidite ihtiyacının karşılanması amacıyla yine 2001 yılında TCMB tarafından satın alınmıştır (BDDK, 2003, s.6). İkincil piyasadan DİBS alımı olarak da değerlendirilebilecek bu işlem, kriz döneminde piyasaya likidite sağlama fonksiyonu çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, merkez bankalarının borç veren son merci olması ile ilgilidir. Diğer bir ifadeyle bu tarz bir menkul kıymet alımının arkasında yatan temel sebep piyasa gereklilikleridir.

Kamu bankalarından alınan bu menkul kıymetlerin itfaları nedeniyle portföy hacminin küçülmesinin önüne geçmek amacıyla ise, 2009 yılının sonundan başlayarak ikincil piyasadan doğrudan alım işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu alım stratejisi, 10 Aralık 2009 tarihinde TCMB tarafından yayınlanan "2010 Yılında Para ve Kur Politikası" dokümanında şu şekilde ifade edilmiştir:

"Merkez Bankası'nın, her türlü likidite durumu olasılığını dikkate alarak, İMKB Repo-Ters Repo Pazarı'ndaki faiz oranlarını kontrol edebilmesi, likidite yönetimi araç çeşitliliğini ve operasyonel esnekliğini koruyabilmesi için teknik nedenlerle açık piyasa işlemleri portföyünde DİBS bulundurması gerekmektedir (TCMB, 2009)."

---

⁷ Araç bağımsızlığı, merkez bankalarının hükümetle birlikte belirlenen amaçlarına ulaşmak için uygulayacağı politikalar konusunda bağımsız davranmasını ifade etmektedir.

Yine aynı dokümanda, söz konusu alım işleminin o tarihte portföyde bulunan menkul kıymetlerin itfasıyla orantılı gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Diğer bir ifade ile, TCMB likidite yönetiminde araç çeşitliliği ve operasyonel esneklik gibi nedenlerle portföy hacmini belli bir seviyede tutmak istediğini belirtmiştir.

Öte yandan TCMB, 1211 sayılı Kanun'un 52.maddesine dayanılarak 5 Ekim 2006 tarih ve 26310 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan bir tebliğle, Likidite Senedi adı verilen bir borçlanma aracını uygulamaya koymuştur. Buna göre ilgili Tebliğdeki sınırlar dahilinde, TCMB Likidite Senedi ihraç edebilecek ve bu yolla piyasadaki likiditeyi çekebilecektir. Ters repo işlemlerinin alternatifi olabilecek bu uygulama, 2007 yılının ikinci yarısında 4 kez uygulanmıştır. Likidite senetleri birer finansal yükümlülük olduğundan çalışma kapsamında ele alınmamaktadır.

2.1.2. Türk Lirası Portföy Elde Tutma Sebepleri

TL menkul kıymetlerin hangi şekillerde TCMB bilançosuna girdiğini inceledikten sonra, konuya portföy elde tutma sebepleri açısından baktığımızda, söz konusu kıymetlerin mevcut durumda TCMB portföyünde bulunmasının temel sebebinin, para politikası kapsamında operasyonel esneklik olduğu sonucu çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, TCMB fiyat istikrarı temel amacı çerçevesinde piyasa likiditesini istediği noktada tutmak amacıyla TL menkul kıymet portföyüne başvurmaktadır.

Konuya TCMB özelinde daha detaylı değinmeden önce, likidite yönetimi olarak da adlandırılan bu politika uygulamasına merkez bankaları düzeyinde yer verilecektir.

2.1.2.1. Merkez Bankalarında Likidite Yönetimi

Ekonomi literatüründe parasal büyüklüklerin makroekonomik politikalar çerçevesinde kullanılması konusunda, uygulanan politikaya bağlı olarak, özellikle parasal büyüklüklere odaklanmaktan, bu büyüklükleri ikinci plana almaya kadar uzanan uygulama tercihleri bulunmaktadır (Mishkin, 2007). Para piyasalarındaki likidite ise merkez bankalarının parasal

büyükölükler çerçevesinde izlediği ve gerektiğinde devreye girerek müdahale ettiği önemli bir değişkendir.

Para piyasaları faiz oranlarında kısa dönemde gerçekleşen değişiklikler, sonuçta çıktı ve fiyat düzeyi gibi ekonomik değişkenleri etkileyebilecek birçok mekanizmayı harekete geçirmektedir. Faiz oranı değişiklikleri; kurlar ve kredi faiz oranları yoluyla varlık fiyatlarına, iş gücü ve mal piyasasındaki arz ve talebe ve sonuç olarak yerel ve ithal mal fiyatlarına yansımaktadır (ECB, 2011). Para politikası aktarım mekanizması olarak da adlandırılan bu ilişki merkez bankalarının, piyasa faizlerinin temel belirleyicisi olan piyasa likiditesine olan ilgisinin temelini oluşturmaktadır.

Bindseil (2000) likidite yönetimini; (ticari) bankaların rezervlerinin fiyatını (örneğin kısa vadeli faiz oranlarını) kontrol edebilmek için merkez bankalarının, asıl hedefleri (örneğin fiyat istikrarı) ile uyumlu olarak izlediği kurallar ve araçlar kümesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, likidite yönetiminin merkez bankalarının etki alanlarındaki para miktarını temel hedefleri ve stratejileri doğrudan yönlendirmesi olduğunu söyleyebiliriz.

Piyasalardaki likidite, belirli miktar ve fiyat kısıtlamaları konularak yönetilebileceği gibi, faiz ve fiyat mekanizması işletilerek piyasa koşulları içerisinde de istenilen seviyeye getirilebilir. Merkez bankaları, ticari bankaların kredileri üzerinde doğrudan fiyat ve miktar kontrolü sağlama politikalarından, gelişen finansal piyasalarda bu tarz kontrollerin etkinliğinin azalması ve finansal kaynakların ne şekilde dağıtılacağıının piyasa güçleri tarafından belirlenmesinin ekonomik etkinlikle ve büyüme artışıyla ilişkisi nedeniyle vazgeçmişler ve likidite yönetimini para politikası araçları ile sağlama yolunu seçmişlerdir (Ferhani, 2005).

Açık piyasa işlemleri (APİ), doğrudan borç alma-verme ve zorunlu karşılık politikaları ile birlikte öne çıkan para politikası enstrümanları içerisinde yer almaktadır. Örneğin ECB, Euro sistemin operasyonel çerçevesinin bu üç araçtan oluştuğunu ifade etmektedir (ECB, 2012).

ABD Merkez Bankası (FED) ise, para politikası araçları arasında banka rezervlerini (dolayısıyla piyasa likiditesini ve faiz oranlarını) değiştirmek için kullandığı başlıca aracın API olduğunu belirtmektedir. Bu işlemleri ise kalıcı ve geçici olarak ikiye ayırmakta, menkul kıymetlerin kesin alım-satımını kalıcı açık piyasa işlemleri olarak, repo ve ters repo işlemlerini ise geçici açık piyasa işlemleri olarak tanımlamaktadır (FED, 2012).

FED'in dile getirdiği gibi, merkez bankaları temel amaçları doğrultusunda izledikleri ve yönettikleri bir büyüklük olan piyasa likiditesini ayarlamak için API'ye sıklıkla başvurumaktadırlar.

Johnson (2012), açık piyasa işlemlerini "merkez bankalarının, para arzının büyüklüğünü ve faiz oranlarını etkilemek amacıyla yürüttükleri faaliyetlerin bir çeşidi olarak, devlet kâğıtlarının alım ve satımını gerçekleştirmesi" olarak tanımlamaktadır.

Tanımdan da görüleceği üzere, açık piyasa işlemleri, (tanımda devlet kâğıtları denmiş olsa da düşük riskli olarak genelleştirebileceğimiz) menkul kıymetler kullanılarak yürütülen işlemler olduğundan, merkez bankaları bu işlemleri yürütebilmek için menkul kıymetler portföyüne sahip olmak istemektedirler. Dolayısıyla merkez bankalarının kendi ülkelerinin para cinsinden (ve özellikle devlet borçlanma senetlerinden) menkul kıymet portföyü oluşturmalarında öne çıkan amaç, piyasa likiditesinin yönetimi olmaktadır.

Bu noktadan hareketle, merkez bankalarının bu menkul kıymetleri geçici veya kesin olarak alması veya satmasındaki belirleyici etkenin piyasa dinamikleri, diğer bir ifadeyle para politikası gereklilikleri olduğu söylenebilir.

Yine bu noktada belirtmek gerekir ki, merkez bankalarının kısa dönemde getiri elde etmek için alıp satmak amacıyla portföy oluşturmuyor olmalarının, söz konusu portföyleri vadesine kadar elde tutup faiz gelirden faydalanmak amacıyla edindikleri sonucuna da yol açmaması gerekmektedir. Merkez bankalarının kar amaçlı kurumlar olmaması ile de yakından ilgili olan bu tartışma, menkul kıymetlerin IFRS-9'a göre sınıflandırılmasının irdeleneceği üçüncü bölümde etraflıca yürütülecektir.

2.1.2.2. TCMB Likidite Yönetimi

Portföy gelişimi irdelenirken yapılan açıklamalar ışığında, TCMB'nin TL cinsinden menkul kıymet edinme sebeplerine topluca bakılırsa, TCMB'nin kâr amaçlı bir kurum olmaması, kamuya borç verme işlevinin 2001 yılında sona erdirilmesi, bankalara likidite sağlamak için menkul kıymet satın alınmasının piyasa gerekliliklerinden doğan ve kriz dönemlerine özgü bir uygulaması olması ve TCMB yönetiminin ikincil piyasadan DİBS alımının sebebi olarak likidite yönetiminde operasyonel esnekliğe sahip olmayı göstermesi de dikkate alındığında, TCMB TL menkul kıymetler portföyünün edinilmesindeki temel amacın, fiyat istikrarı hedefiyle bağlantılı olarak piyasa likiditesini idare etmek olduğu söylenebilir.

Tipik para politikası enstrümanları, Açık Piyasa İşlemleri (APİ), kısa dönem borç alma-verme işlemleri ve zorunlu karşılıklardır. TCMB her üç enstrümanı da etkin olarak kullanmaktadır. Ancak piyasa likiditesinin yönetimi için TCMB de diğer pek çok merkez bankası gibi temel enstrüman olarak APİ'yi kullanmaktadır.

1211 sayılı TCMB Kanununun 52. maddesi TCMB'nin APİ yapmasına (para politikası amaçları için olmak ve kamuya kredi vermek amacıyla yapılmaması şartıyla) imkân tanımaktadır. Kanun APİ'lere örnek olarak, TL karşılığında menkul kıymet kesin alım satımı, geri alım vaadiyle satım (ters repo), geri satım vaadiyle alım (repo), menkul kıymet ödünç alınıp verilmesi, TL depo alınması ve verilmesi işlemlerini göstermiştir.

Bu bağlamda, TCMB TL menkul kıymetlerini, söz konusu kıymetlerin faiz gelirlerinden yararlanmak veya piyasa fiyatlarındaki değişikliklerden kâr elde etmek amacıyla değil; piyasa likiditesini düzenlerken başvurduğu bir araç olarak kullanmak üzere portföyünde tutmakta olduğu sonucuna varılmaktadır. Diğer taraftan, bu kıymetler piyasa likiditesini düzenlemek amacıyla her an ters repo yoluyla ödünç verilebilmektedir.

TL menkul kıymetler TCMB portföyüne kriz dönemlerinde likidite sağlamak; kriz harici dönemlerde ise piyasa likiditesini (fiyat istikrarı temel amacı doğrultusunda) ayarlama amacıyla kullanılmak üzere girmektedir.

Kıymetler portföyden itfalar neticesinde ve doğrudan satım işlemleriyle çıkabilmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki doğrudan satım, 1996 yılında birkaç işlemle sınırlı kalmış ve bu tarihten günümüze TCMB tarafından başvuru bir yöntem olmadığı gözlenmiştir.

TCMB açısından TL menkul kıymetlerin temelde likidite yönetimi amacıyla elde tutulduğuna ilişkin kanaat, beraberinde, TCMB'nin portföyüne sürekli veya geçici olarak yeni kıymet almasının ya da portföyündeki kıymetleri sürekli ya da geçici olarak satmasının arkasında yatan tek sebebin para politikası gereklilikleri, diğer bir ifadeyle piyasa likiditesine ilişkin niyeti olduğu söylenebilecektir.

2.1.3. Türk Lirası Portföyün Mevcut Değerleme Şekli

TCMB, portföyündeki TL menkul kıymetleri aylık olarak İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) fiyatlarıyla değerleyerek, oluşan fiyat farkını gelir tablosuna aktarmaktadır. Değerleme gününde İMKB'de işlem görmemiş olan menkul kıymetler için ise o gün için kendi açıkladığı Resmi Gazete fiyatlarını kullanmaktadır.

Söz konusu menkul kıymetlerin piyasa fiyatlarıyla değerlendirilmesinin temelinde, 2013 yılına kadar yürürlükte olan uygulamada, repo ile ödünç alınan kıymetlerin portföye girmesi ve ters repo ile ödünç verilen kıymetlerin portföyden çıkarılması yatmaktadır. Diğer taraftan, TCMB bu kıymetleri vadesine kadar elde tutarak faiz geliri elde etme amacıyla satın almadığı ve piyasadaki likidite fazlasının kalıcı olduğunun değerlendirildiği durumlarda kıymetlerin doğrudan satım yoluyla satılabileceği gibi hususlar da mevcut değerlendirme yöntemini destekleyici unsurlardır.

TL menkul kıymetlerin yatırım amacıyla elde bulundurulmadığı görüşünü destekleyen bu unsurların yanı sıra, alım-satım amaçlı menkul kıymetler portföyü yönetmenin tipik bir davranış biçimi olan, kıymetlerin piyasa fiyatlarına göre alınıp satılması da TCMB tarafından gerçekleştirilmeyen bir işlemdir. Bu tartışma, Üçüncü Bölüm'de daha detaylı ele alınacaktır.

2.2. Yabancı Para Menkul Kıymetler Portföyü

TL menkul kıymet portföyünün yanı sıra, TCMB'nin YP menkul kıymetlerden oluşan önemli bir portföyü vardır. Söz konusu portföy, TCMB'nin yurtdışı bankalar nezdinde tuttuğu YP mevduatlar, TCMB uluslararası standartta altın mevcudu, Uluslararası Para Fonu (IMF) nezdindeki Rezerv Dilim Pozisyonu ve TCMB'nin sahip olduğu YP banknotlar ile birlikte TCMB (altın dahil) uluslararası rezervlerini oluşturmaktadır. YP menkul kıymetler, rezerv varlıklar arasında en önemli hacme sahip olan kalemdir. 2011 sonu itibarıyla TCMB (altın dahil) uluslararası rezervlerinin yaklaşık %75'i YP menkul kıymetlerden oluşmaktadır.

Bu bölümde menkul kıymet dışındaki yabancı para varlıklara ve altına yer verilmeyecek, sadece YP menkul kıymetler üzerinde durulacaktır. Diğer taraftan, YP menkul kıymetlerin edinilme ve yönetilme süreci rezerv yönetimi sürecinin büyük bir bölümünü oluşturduğundan, bazı noktalarda genel olarak YP rezervlere ve bu rezervlerin elde edilmesi ve yönetilmesi süreçlerine değinilecektir.

2.2.1. Portföyün Yapısı ve Rezervin Kaynakları

TCMB YP menkul kıymetler portföyü, yurtdışı muhabirler nezdinde tutulan yabancı para menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Rezerv yönetim politikası olarak yatırımların güvenilirliği ve likiditesi ön planda olduğundan gelişmiş ülkelere ait para cinslerine ve genellikle bu ülkelerin devlet kâğıtlarına yatırım yapılmaktadır.

Elde tutulma niyeti ve yönetimi, TL menkul kıymetlerde olduğu gibi YP menkul kıymetlerde de IFRS-9'a göre sınıflandırılma anlamında temel ölçüt durumundadır. YP menkul kıymet portföyünü, elde tutma ve yönetme açısından değerlendirmeden önce, bu değerlendirmeye katkıda bulunması amacıyla TCMB rezervlerinin kaynakları incelenecektir⁸. Rezervin kaynakları,

---

⁸ Değerlendirme bilanço üzerinden gerçekleştirilmiş olup, detaylı hesaplamalarla çok kesin bilgiler vermek yerine rezervlerle ilişkilendirilebileceği düşünülen yabancı para pasiflerin önem sıralamasındaki değişiklikler vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, TCMB bilançosunun pasifinde mevduat haricindeki yabancı para kalemler ile aktifteki rezerv harici yabancı para tutarlar kapsam dışı bırakılmıştır. Ek olarak, kaynaklarla varlıkların birebir eşleştirilmeleri de mümkün olmadığından rezervin kaynaklarına dair açıklamaların, önemli yabancı para kaynakların zaman içinde izlediği seyir ve TCMB politika değişikliklerinin yansımaları açısından incelenmesi faydalı olacaktır.

YP menkul kıymetlerin TCMB tarafından nasıl bir süreç sonunda edinildiği hususuna önemli katkılar sağlayacaktır.

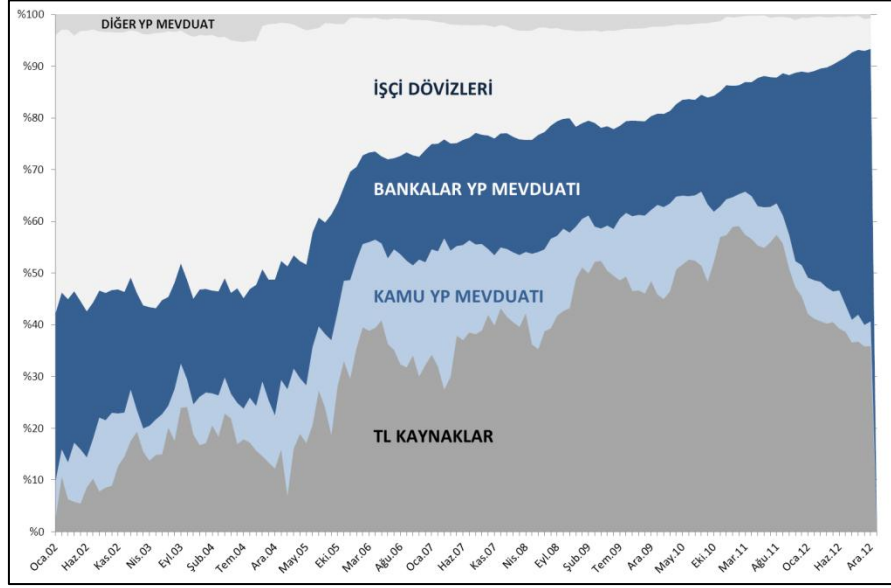
TCMB rezervleri temel olarak dört kaynaktan sağlanmaktadır. Bunlardan birincisi olan, bankaların TCMB nezdinde tuttıkları mevduat TCMB'nin en önemli yükümlülükleri arasındadır. Bankaların kanunen TCMB'de tutmak zorunda oldukları TL ve YP zorunlu karşılıklar ile bankaların diğer amaçlarla TCMB'ye aktardıkları paralar TCMB Bilançosunun pasifinde mevduat hesaplarında izlenmektedir. Bankaların YP mevduatlarının ise önemli bir bölümü zorunlu karşılıklardan oluşmakta ve rezervlere önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Hazinenin mali ajanı olarak TCMB'nin önemli yükümlülük kalemlerinden bir diğeri ise Kamu mevduatıdır. Hazinenin vergi tahsilatları, özelleştirme gelirleri, borçlanma gelirleri gibi birçok geliri TCMB nezdindeki Kamu mevduatı hesaplarına aktarılmakta ve Hazinenin çeşitli ödemeleri bu hesaplardan gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda Kamunun YP mevduatı da rezervleri doğrudan etkileyen bir kalemdir.

Yurtdışında çalışmakta olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı para birikimlerini Türkiye'de değerlendirmelerini ve dolayısıyla ülke rezervlerinin artırılması amacıyla 1976 yılında başlatılan bir uygulama olan İşçi Döviz mevduatları, günümüzde rezerv birikimi açısından eski önemini kaybetmiş olsa da YP yükümlülüklerinin içerisinde yer almakta ve TCMB rezervlerinin kaynaklarından bir diğeri oluşturmaktadır.

TCMB, Bankalar ve Kamunun YP mevduatları ile İşçi Döviz mevduatlarının yanı sıra, Türk Lirası kaynaklar karşılığında da rezerv edinebilmektedir. Bu işleme en tipik örnekler piyasadan gerçekleştirilen döviz alımları ve döviz kurundaki olası oynaklığı önlemek için yapılan (alım yönlü) müdahalelerdir. Bu işlemler neticesinde TCMB Bankalar TL Mevduatını arttırmakta, diğer bir deyişle TL cinsinden bir yükümlülük tesis etmekte ve karşılığında aktifine döviz girişi sağlamaktadır. TCMB piyasaya döviz satışı gerçekleştirdiğinde ise az önce bahsedilen işlemin tersi meydana gelmekte ve TCMB'nin TL cinsi yükümlülükleri ve döviz rezervleri azalmaktadır.

Grafik 2.3. TCMB rezervlerinin başlıca kaynaklarının rezervler içerisindeki oransal dağılımını göstermektedir.

Grafik 2.3 : TCMB Döviz Rezervinin Kaynakları

Kaynak: TCMB (EVDS), <http://www.tcmb.gov.tr>

2002 –2012 dönemi için rezervin kaynaklarını gösteren bu grafikten, İşçi Döviz hesaplarının önemini düzenli bir şekilde azalmakta olduğu, banka YP mevduatlarının özellikle son dönemde önemini arttığı ve TL kaynaklarla elde edilen rezervlerin yükseldiği gözlenebilmektedir.

Rezervin kaynakları dikkate alınarak rezerv birikim sürecine bakılacak olursa TCMB, döviz rezervlerini ilgili dönemde uyguladığı politikalar gereği arttırıp azaltabilirken, bazı rezerv hareketleri ise TCMB işlemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin Kamunun YP mevduatındaki bir artış, otomatik olarak bir rezerv artışı anlamına gelebilmektedir. Ancak diğer taraftan TCMB, piyasadaki TL ve YP likidite dengesini TL lehine değiştirmek istediğinde veya rezerv hacminin arttırılmasına karar verdiğinde bir takım politika araçları yoluyla rezerv birikimi sağlayabilmekte veya tersi durumlarda rezerv hacmini azaltabilmektedir.

Yukarıda yer verilen açıklamalardan, TCMB YP menkul kıymetlerinin rezerv olarak tutulduğu ve rezervlerin çeşitli politikalar ya da günlük merkez bankacılığı faaliyetleri sonucu artıp azalabildiği anlaşılmaktadır. Üçüncü Bölüm'de yürütülecek tartışmalara zemin oluşturmak açısından, merkez

bankalarının neden rezerv tuttuğuna bakmak gerekecektir. YP menkul kıymetlerin rezervlerin büyük bölümünü oluşturması nedeniyle, TCMB'nin rezerv tutma sebepleri aynı zamanda YP portföy tutma sebeplerini de açıklamakta ve çalışma açısından, bu portföyün sınıflandırılmasında son derece önem arz etmektedir.

2.2.2. Yabancı Para Portföy Tutma Sebepleri

TCMB YP portföylerini rezerv amaçlı olarak tutmaktadır. Yalnız bu tespit, YP portföye yeni kıymetlerin girmesinin veya portföyden yapılan satışların nedenlerine tam olarak ışık tutmamaktadır. Bu nedenle, öncelikle merkez bankalarının neden rezerv varlıklara sahip olduklarına sonrasında ise TCMB rezerv yönetimine değinilecektir.

2.2.2.1. Merkez Bankaları ve Yabancı Para Menkul Kıymetler

Merkez bankalarının YP menkul kıymet edinmeleri, rezerv birikiminin bir sonucudur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin para cinsinden rezerv birikimi daha da önem kazanmaktadır.

Para otoriteleri tarafından YP varlıkların rezerv olarak tutulmasının sebepleri çalışmanın konusu açısından önem arz etmektedir. Çünkü YP menkul kıymetler rezerv varlıklar içerisinde önemli bir kalemdir ve TCMB'nin rezervleri içinde de en önemli büyüklük olan YP menkul kıymetlerin IFRS-9'a göre sınıflandırılması, kıymetlerin elde tutulma amacıyla bire bir ilgilidir.

Çalışmanın temel tartışmasına zemin oluşturacak olan döviz rezervi bulundurma sebeplerine ve rezerv yönetimine geçmeden önce, rezerv varlıkların ve rezerv yönetiminin tanımına bakmak faydalı olacaktır.

Rezerv varlıklar, IMF tarafından 2001 yılında yayınlanan Ödemeler Dengesi El Kitabı'nda "ödemeler dengesindeki açıkları karşılamak ve gerektiğinde diğer finansal gereksinimleri karşılamak amacıyla para otoriteleri tarafından kullanıma hazır tutulan varlıklar" olarak tanımlanmakta ve genel olarak altın, Özel Çekme Hakları (SDR), IMF rezerv pozisyonu, YP cinsi varlıklar ve diğer alacaklar olarak sayılmaktadır (IMF, 2011). IMF tanımında,

rezerv varlıkların her an kullanıma hazır olmaları önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rezerv yönetimi ise yine IMF tarafından, “Bir ülke ya da birlik tarafından belirlenmiş bir takım amaçları yerine getirebilmek için, devlete ait yeterli miktarda YP varlığın kullanıma hazır ve yetkililer tarafından kontrol edilir durumda olmasını sağlayan bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (Guidelines, 2001).

IMF'nin rezerv yönetimi tanımında, merkez bankalarının döviz rezervi bulundurmasının altında yatan amaçlar sınırlı bir şekilde sayılmamasına rağmen, rezervler tanımlanırken ödemeler dengesi açıklarının karşılanması ve döviz piyasasına müdahale etme amaçları ön plana çıkarılmıştır ki bu da IMF'nin uluslararası ticaretin sorunsuz işlemesi ve uluslararası finansal istikrarın sürdürülmesi amaçlarıyla uyumlu bir bakış açısıdır.

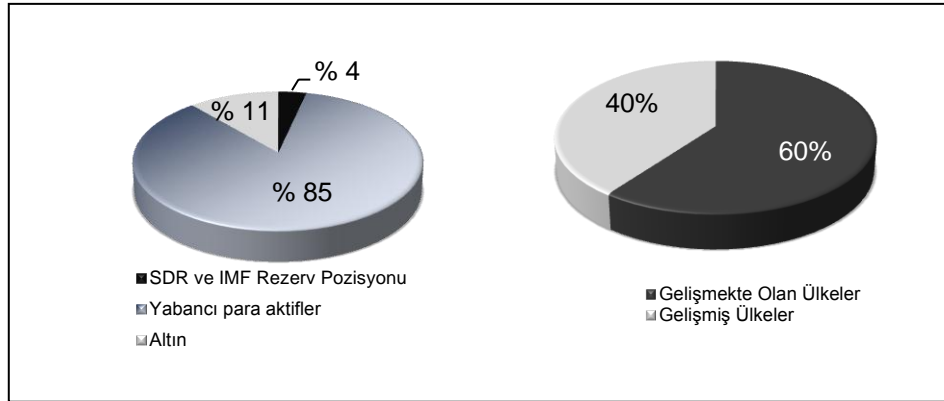
Rezerv tutma sebeplerine ülke ekonomileri açısından getirilen farklı bir yaklaşım için ise ECB'ye bakılabilir. ECB, merkez bankalarının çeşitli sebeplerle rezerv tuttuğunu belirtmektedir. Bu sebepleri ise; döviz piyasalarındaki istisnai durumlara müdahale edebilme kapasitesine sahip olmak ve para kurulu ve sabit kur rejimlerini destekleyecek likiditeyi sağlamak olarak sıralar. ECB ek olarak, rezerv tutma politikasının dış dünyaya karşı kırılganlığı azaltma amacıyla ülkenin dış borçlarını da dikkate aldığını ifade etmektedir (Bernadell ve diğerleri, 2004, s.13).

Dolayısıyla, merkez bankaları YP rezervlerini, rezervleri oluşturan varlıklardan getiri elde etmekten önce, makroekonomik bir takım amaçlar için tutmaktadırlar denebilecektir. Merkez bankalarının rezerv varlıklarını menkul kıymet satın alarak ya da diğer bankalar nezdindeki mevduat hesaplarında değerlendirerek yatırıma tabi tutması ve bu varlıklardan getiri elde etmesi ise, rezerv yönetimi sürecinin ayrı bir unsurudur.

Rezerv amaçlı tutulan varlıkların istenildiğinde likit hale gelebilmesi önemlidir. Çünkü para otoriteleri bu varlıkları olağanüstü durumlarda kullanmak için taşımaktadır. Öte yandan riskliliklerinin de minimum düzeyde olması gerekmektedir. Çünkü merkez bankalarının rezerv tutmaktaki esas

amacı yüksek getiri değildir. Bu gereklilikler, merkez bankası YP varlıklarının önemli kısmının sabit getirili ve düşük riskli devlet borçlanma senetlerinden oluşması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle merkez bankalarında rezerv yönetimi temel olarak para cinsi tercihleriyle yürütülmektedir (Bernadell ve diğerleri, 2004).

Tahmin edileceği gibi, rezerv para cinsi tercihleri gelişmiş ülke para cinslerinde yoğunlaşmıştır. 2010 sonu itibarıyla ABD Doları, %61,5 ile (IMF hesapları ve altın harici) rezerv varlıklarda en çok tercih edilen para birimidir. Öte yandan rezerv varlıkların kompozisyonlarına daha yakından baktığımızda ise, varlıkların büyük bölümünün IMF hesapları ve (altın haricindeki) YP varlıklardan oluştuğu görülmektedir (IMF, 2011). 2010 sonu itibarıyla yabancı para rezervlerde hangi varlıkların tercih edildiği ve rezervler açısından gelişmiş-gelişmekte olan ülke ayrımı Grafik 2.4.'te yer almaktadır.

Grafik 2.4 : 2010 Yılı Sonu İtibarıyla Rezerv Varlıklar (Bütün Ülkeler)

Kaynak: IMF, 2011

Rezerv varlıkların cinslerini ve rezerv varlıklara hangi ülkeler tarafından sahip olunduğunu gösteren grafiklere baktığımızda, rezervlerin büyük kısmının altın ve SDR harici yabancı para varlıklardan oluştuğunu ve genellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından rezerv varlık bulundurulduğunu görebilmekteyiz. Tüm ülkelerdeki yabancı para rezervlerin yarısından fazlası (%60) gelişmekte olan ülkeler tarafından tutulmaktadır. Altın hariç rezervlerde ise gelişmekte olan ülkelerin oranı %66'ya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin rezerv bulundurma açısından ön planda olması, temelde ABD, İngiltere ve Euro alanına dâhil ülkeler gibi gelişmiş ülkelerin yerel paralarının

uluslararası piyasalarda ödeme aracı olarak kolayca kullanılabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Şu ana kadar merkez bankalarının YP menkul kıymet portföyü ile ilgili ifade edilen hususlar, gelişmekte olan bir ülkenin para otoritesi olan TCMB açısından da geçerlidir. TCMB de ülke rezervlerini yukarıda değinilen amaçlarla yönetmektedir.

Bu çerçevede, TCMB YP menkul kıymetler portföyünün oluşturulma amacına ve temel işleyişine değinmek, bu kıymetlerin IFRS-9'a göre sınıflandırılmasının araştırılmasında önem kazanmaktadır.

2.2.2.2. TCMB Rezervleri

TCMB portföyündeki yabancı para kıymetler, TL kıymetlerin aksine piyasa likiditesini düzenlerken kullanılan operasyonel bir araç işlevi görmemektedir. TCMB'nin piyasadaki TL-YP likidite kompozisyonunu değiştirmek amacıyla bazı politikalar uygulamaya koyduğu durumlarda, YP menkul kıymetler portföyü artıp azalabilmektedir. Diğer taraftan YP likiditeyi düzenlemeye yönelik işlemler haricinde, TCMB günlük işlemlerini yürütürken de TL kaynak karşılığı YP varlık edinebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, YP menkul kıymet edinilmesi, TCMB politikaları ve günlük işlemleri neticesinde YP varlık elde etmeyi izleyen bir sonuçtur ve rezerv varlıkların atıl kalmamasına yöneliktir.

Bu nedenle, YP menkul kıymet portföyü elde tutma sebepleri incelenirken, temel olarak "TCMB rezerv varlıklara neden ve nasıl sahip olmaktadır?" sorusuna yanıt aramak gerekecektir.

2.2.2.2.1. TCMB Rezerv Tutma Sebepleri ve Rezerv Birikim Süreci

TCMB 2003 yılında yayınladığı Rezerv Yönetimi dokümanında, "para ve kur politikalarını desteklemek, piyasalara güven vermek, T.C. Hükümeti'nin döviz üzerinden iç ve dış borç servisini gerçekleştirmek, dışsal şoklara karşı gerekli döviz likiditesini bulundurmak gibi amaçlar"

doğrultusunda rezerv bulundurduğunu ifade etmektedir (TCMB'de Rezerv Yönetimi, 2003). Bu da aslında yukarıda bahsedilen genel çerçeveye uyumlu bir yapıdır. TCMB de diğer merkez bankaları ile benzer sebeplerle rezerv sahibi olmaktadır. Bu kısımda rezerv tutma sebepleri, bu sebepler doğrultusunda yapılan uygulamalar ile birlikte ele alınmaktadır. Bu amaçla rezerv birikimi süreci ile ilgili bir adet güncel örneğe yer verilecektir.

TCMB, rezerv varlık elde etmek için politika değişiklikleri gerçekleştirebilmekte veya mevcut uygulamalarında kullandığı çeşitli parametreleri değiştirebilmektedir. TCMB'nin anılan amaçlar doğrultusunda politikalarında yaptığı değişikliklerin rezerv varlıklara ve dolayısıyla YP menkul kıymetler portföyüne nasıl yansıdığı, TCMB'nin YP menkul kıymet elde tutma sebeplerine de ışık tutacaktır.

Hem para ve kur politikalarını desteklemek amacıyla piyasa likiditesini yönetmek hem de dışsal şoklara karşı döviz likiditesi bulundurmak amacıyla döviz rezervlerini arttırmaya örnek teşkil edebilecek güncel bir uygulama 2008'den bu yana TCMB tarafından izlenen YP zorunlu karşılıklar politikasıdır.

Bankalar, topladıkları kaynakların bir bölümünü zorunlu karşılık adı altında merkez bankası nezdinde tutmak durumundadırlar. Bu karşılık oranı merkez bankaları için önemli bir para politikası enstrümanıdır. Piyasalardaki likidite ihtiyacının önemli bir parametresi merkez bankalarının belirlediği bu zorunlu karşılık oranlarıdır (ECB, 2002, s.42). TCMB ise bu enstrümanı hem karşılık oranı hem de para cinsi açılarından etkin bir şekilde kullanmaktadır. YP zorunlu karşılıklar için örneklendirilecek bu politika, sonuçta TCMB döviz rezervlerinde artışa veya azalışa yol açabilmektedir.

TCMB bilançosunun pasifinde yer alan bankaların YP mevduatlarının önemli bir bölümünü bankaların TCMB nezdinde tuttukları zorunlu karşılıklar oluşturmaktadır. Bankaların TCMB nezdinde YP zorunlu karşılık tesis etmeleri TCMB'nin döviz yükümlülüğünü ve dolayısıyla bilançonun aktifindeki döviz varlığını doğrudan etkilediğinden, rezervlerin elde edilme şekli ve

nedenine ışık tutması açısından YP zorunlu karşılıklardaki politika değişikliğine ve bunu rezervler üzerindeki etkisine kısaca değinilecektir.

TCMB tarafından 14 Nisan 2010 tarihinde açıklanan Para Politikası Çıkış Stratejisi belgesinde, 2008 yılında yaşanan kriz döneminde bankacılık sistemine döviz likiditesi sağlanması amacıyla atılan bazı adımların sona erdirileceği ifade edilmiş ve çıkış stratejisi kapsamında yapılacaklar arasında, (gerekli görüldüğünde) YP zorunlu karşılık oranlarının arttırılmasından söz edilmiştir (TCMB, 2010). Diğer bir ifadeyle, zorunlu karşılıkların piyasadaki döviz likiditesini ayarlamak için etkin olarak kullanılacağı belirtilmiştir.

Bu çerçevede gerçekleştirilen başlıca işlemlere bakacak olursak, Kasım 2008'den itibaren bankaların karşılık uygulamasına tabi tüm YP yükümlülükleri için %9 olarak uygulanmakta olan YP zorunlu karşılık oranları 26 Nisan 2010 tarihinden başlayarak Temmuz 2011'e kadar kademeli olarak arttırılmış⁹, Temmuz 2011'den itibaren ise kısmen düşürülmeye başlanmış ve 2012 sonu itibarıyla 1 yıldan uzun YP mevduatlar için tekrar %9'a getirilmiş, 1 yıldan kısa vadeli mevduatlar için ise %11,5 olarak belirlenmiştir (TCMB, 2012).

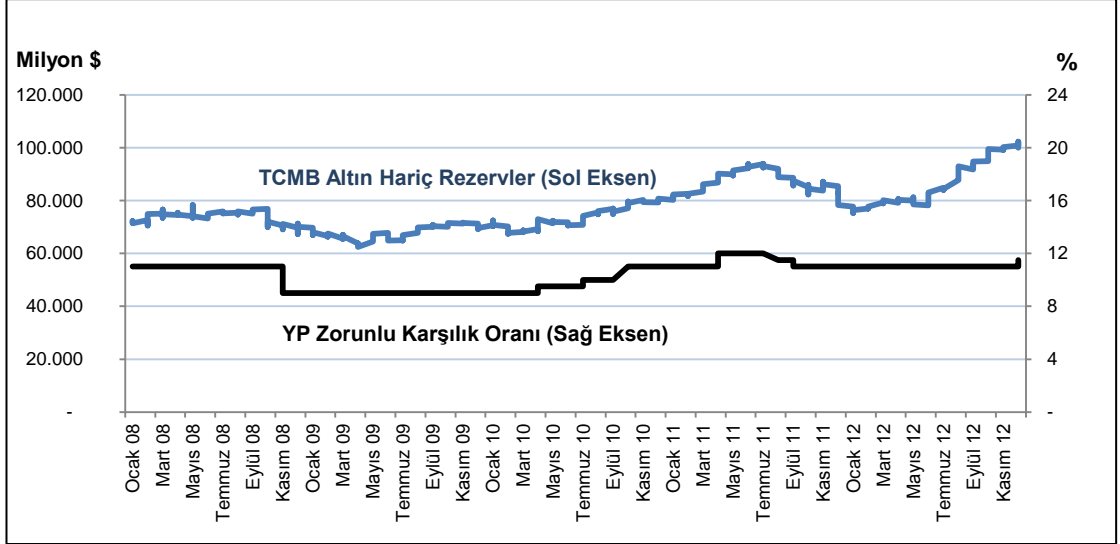
Sonraki dönemlerde, TL zorunlu karşılıkların YP olarak tutulabilecek kısmında¹⁰ da değişiklikler yapılarak piyasanın TL ve YP likiditesi ayarlanmaya çalışılmıştır. YP zorunlu karşılık oranlarındaki artışların ve TL zorunlu karşılıkların bir kısmının YP olarak tutulabilmesi ile ilgili değişikliklerin neticesinde TCMB döviz rezervleri önemli miktarda artış göstermiştir. Grafik 2.5'te, YP zorunlu karşılık oranlarındaki değişiklikler ve TCMB rezervlerinin gelişimi birlikte gösterilmektedir.

⁹ 21 Nisan 2011'de bankaların zorunlu karşılığa tabi YP yükümlülüklerine uygulanacak oranlarda vade ayırıştırmasına gidilmiş ve kısa vadeli yükümlülükler için daha yüksek zorunlu karşılık oranları belirlenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda zorunlu karşılık oranlarına çok detaylı bilgilere yer verilmemiş, politika değişikliğinin rezervler üzerindeki etkisi ön plana alınmıştır.

¹⁰ TCMB tarafından, Bankaların TL yükümlülükleri karşılığında TCMB'de tutmaları gereken zorunlu karşılıkların tamamının ya da bir bölümünün döviz olarak tutulması temeline dayanan Rezerv Opsiyonu Mekanizması adı altında bir sistem geliştirilmiştir. Buna göre bankalar TL zorunlu karşılık yükümlülüklerini, TCMB tarafından açıklanan Rezerv Opsiyon Katsayısı'na göre döviz olarak da yerine getirebilmektedirler.

Ayrıntılı bilgi <http://www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2012/tr/EN1228.pdf> adresinde yer alan Rezerv Opsiyonu Mekanizması dokümanında yer almaktadır.

Grafik 2.5 : TCMB Altın Hariç Döviz Rezervleri ve Yabancı Para Zorunlu Karşılık Oranları

Kaynak: TCMB (EVDS) ve Haftalık Bülten, <http://www.tcmb.gov.tr>

Grafikte görüldüğü üzere, 2010 yılında YP zorunlu karşılık oranlarındaki değişiklikler rezervlere aynı yönde yansımıştır.

Zorunlu karşılıklardaki politika değişikliği örneğindeki gibi, TCMB gerek piyasadaki likiditenin para cinsi kompozisyonunu etkilemek; gerekse kendi rezervlerini arttırabilmek için bazı adımlar atmaktadır. Bu noktada, TCMB'nin yabancı para varlıklara, para politikası gerekliliklerinin veya Kamu haznedarlığı gibi işlevleri neticesinde gerçekleştirdiği işlemlerin sonucu olarak sahip olmakta veya aynı sebeplerle bu varlıkları elinden çıkarmaktadır.

Öte yandan TCMB, aktifine girmiş döviz rezervlerini çeşitli şekillerde yatırıma tabi tutmaktadır. Yukarıda değinilen rezervin kaynakları ve birikim sürecinin ardından burada önemle vurgulanması gereken husus, rezervlerin edinilmesinin altında yatan temel sebebin döviz portföyü oluşturarak gelir elde etmek olmadığıdır. Ancak, mevcut rezervlerin yatırıma tabi tutulması aşamasında durum değişmektedir. Bu noktada devreye TCMB rezerv yönetimi süreci girmektedir.

Gelir elde etmeyi birinci önceliğe almaması nedeniyle riskten kaçınan ve agresif olmayan bir yapı arz eden TCMB rezerv yönetimi, yönetim prensipleri açısından YP menkul kıymetlerin elde bulundurulma amacıyla da

uyum göstermektedir. Ancak belirli risk ve likidite koşullarının sağlanması sonrasında, getiri de rezerv yönetiminin bir parametresi haline gelmektedir.

2.2.2.2.2. TCMB Rezerv Yönetimi

TCMB bilançosundaki rezerv varlıklar, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü tarafından yatırıma tabi tutulmaktadır. Bu kısımda, genel olarak bu yatırım sürecinden bahsedilecek ve rezerv yönetim sürecinin ilkeleri üzerinde durulacaktır. IFRS-9 sınıflandırması, finansal araçların elde tutulma niyetleri ile yakından ilgili olduğundan, rezerv yönetimi süreci, yabancı para menkul kıymetlerin elde tutulma niyetiyle ilgili tartışmaya çok faydalı veriler sağlayacaktır

Merkez bankaları tarafından, rezerv yönetimine ilişkin tüm detaylar ve portföy bilgileri kamuya açıklanmamaktadır. Bu nedenle, bu kısım temel olarak, TCMB tarafından konuyla ilgili kamuoyu ile paylaşılmış tek doküman olan “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda Rezerv Yönetimi” dokümanından ve rezerv yönetiminin yasal altyapısını oluşturan 1211 sayılı TCMB Kanunu’ndan yararlanılarak oluşturulmuştur¹¹. Rezerv Yönetimi dokümanı, TCMB Döviz Rezerv Yönetimi Yönetmeliği esas alınarak hazırlanmıştır. Ancak söz konusu Yönetmelik TCMB tarafından kamuoyu ile paylaşılmamaktadır.

TCMB, para ve kur politikalarını desteklemek, piyasalara güven vermek, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin döviz üzerinden iç ve dış borç servisini gerçekleştirmek, dışsal şoklara karşı gerekli döviz likiditesini bulundurmak gibi amaçlar doğrultusunda rezerv bulundurmaktadır. Sayılan amaçlar bölümünün ilk kısımlarında aktarılmış olan merkez bankalarının rezerv yönetimi amaçlarıyla da büyük ölçüde örtüşmektedir.

Yasal anlamda, 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nun 4. maddesinde ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek TCMB’nin temel görevleri arasında sayılmaktadır. Yine aynı Kanunun 53. maddesinde ise rezerv yönetiminin para politikası hedefleri çerçevesinde

---

¹¹ Rezerv Yönetimi dokümanına <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2003/rezervyon.php> adresinden erişilmektedir.

yürütüleceği ifade edilmiş ve sırasıyla güven, likidite ve getiri önceliklerinin dikkate alınacağı belirtilmiştir.

Rezerv yönetimi, TCMB'nin karar organı olan Banka Meclisi (BM), uygulama organı olan Yönetim Komitesi (YK) ve rezerv yönetimine dair kararların alındığı Döviz Risk ve Yatırım Komitesi (DRYK) tarafından oluşturulan üçlü bir yapı içerisinde yürütülmektedir. BM diğer iki komiteyi yetkilendirmiş olup, DRYK tarafından rezerv yönetimine ilişkin alınan kararlar YK tarafından onaylanarak yürürlüğe girmektedir. Yatırım stratejisi ve risk politikası gibi hususlara ilişkin alınan kararlar çerçevesinde rezerv yönetimi uygulamaları hayata geçirilmektedir. Rezerv yönetimi süreci ayrıca TCMB'nin iç denetim birimleri tarafından da denetlenmektedir.

TCMB rezerv yönetimi amacıyla, 1211 sayılı Kanun'un 53. maddesinde yer aldığı şekli ile "yurt içi ve yurt dışı piyasalarda vadeli ya da vadesiz altın, döviz, menkul kıymet, türev ürün alım satımı, borçlanma ve borç verme işlemlerini de içeren tüm bankacılık faaliyetlerinde bulunabilir." Rezerv Yönetimi dokümanı, Rezerv Yönetmeliğine atıfta bulunarak Kanun'da çizilen genel çerçeveden hareketle rezerv yönetimi kapsamında yapılabilecek işlemleri aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

- Döviz alım/satım işlemleri
- Vadeli döviz alım/satım işlemleri
- Yurtdışı efektif alım/satım işlemleri
- Yurtiçi efektif sevkiyatı işlemleri
- Döviz depo işlemleri
- Menkul kıymet alım/satım işlemleri
- Geri alım vaadiyle satım işlemleri
- Geri satım vaadiyle alım işlemleri
- Menkul kıymet borç verme işlemleri
- Risk yönetimi amacıyla türev işlemler

TCMB Rezerv Yönetimi Yönetmeliği, ayrıca işlem yapılabilecek karşı tarafların kredi derecesine, işleme konu olacak menkul kıymetlere ilişkin de düzenlemeler içermekte ve rezerv yönetiminin hareket alanını

belirlemektedir. Risklilik, para cinsi, vade ve getiri gibi parametrelerle sınırları çizilen bu alanda portföy yönetimi yapılmaktadır. TCMB YP menkul kıymetleri, operasyonel, likit ve yatırım adı verilen 3 portföye dağıtılmaktadır. Operasyonel portföy günlük likidite gereklerini karşılamak amacıyla yönetilirken, portföyün büyük bölümünü oluşturan likit ve yatırım portföylerinde getiri biraz daha ön plana çıkmaktadır.

TCMB, rezerv yönetimi sürecinde piyasa, kredi ve likidite riskleri ile operasyonel riski dikkate alarak karşı tarafın kredi derecesinin belirlenmiş sınırlarda olması, kıymetlerin ikincil piyasalarının aktif olması gibi önlemler çerçevesinde risk yönetimini hayata geçirmektedir.

Rezerv yönetimin amaçlarına biraz daha yakından bakmak gerekirse, TCMB'nin rezerv yönetimi temelde TCMB'nin fiyat istikrarının sağlanması amacı çerçevesinde kendine yer bulmaktadır. Rezerv Yönetimi dokümanında yer alan piyasalara güven vermek ve dışsal şoklara karşı gerekli döviz likiditesini bulundurmaya amaçlarını, fiyat istikrarı ile doğrudan ilişkilendirebiliriz.

Kara ve Öğünç (2011), 2002 ve 2011 arasındaki dönem için döviz kuru sepetindeki kalıcı bir artışın çekirdek tüketici fiyatları üzerine etkisini %15 olarak ölçmüşlerdir. Makalede yer alan diğer bir ifadeyle, "döviz kurunda yüzde 10 düzeyindeki kalıcı bir artış, çekirdek fiyat göstergesinin birikimli olarak bir yıl içinde yaklaşık %1,5 artmasına neden olmaktadır." Aynı çalışmada bu etkinin azalmakta olduğu tespitinin de yer almasına karşın, ithal girdi kullanımının yüksek olduğu ülkemizde döviz kurlarının enflasyon üzerindeki etkisinin göz ardı edilecek düzeyde olmadığı söylenebilecektir.

Bu çerçevede, enflasyonla mücadele perspektifinden bakıldığında TCMB, döviz kurlarında oluşabilecek aşırı oynaklığı önlemek amacıyla gerekli esnekliğe sahip olmayı önemsemektedir ve rezerv yönetiminin güvenli ve likit varlıklara dayalı bir yatırım stratejisi içermesi bu anlamda makul görünmektedir. Başka bir deyişle, piyasalara güven vermek ve dışsal şoklara karşı gerekli döviz bulundurmaya, TCMB'nin temel amacı olan fiyat istikrarı doğrultusunda da değerlendirilebilecek unsurlardır.

TCMB rezerv yönetiminin diğ er bir amacı ise Türkiye Cumhuriyeti Hazinesinin dış borç servisini gerçekleştirmektedir. 1211 sayılı TCMB Kanununun 4. maddesi, “Banka Hükümetin mali ve ekonomik müşaviri, mali ajanı ve haznedarıdır.” demektedir. Bu kapsamda, Hazinesin nakit hareketlerinin büyük kısmı TCMB bünyesinde gerçekleşmektedir.

Dış borçlanma neticesinde elde edilen kaynaklar TCMB nezdindeki Hazine hesaplarına girmekte ve giriş anında TCMB rezervini de arttırsa da buradan Hazine tarafından yapılan kullanımlar bu etkiyi ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle Hazinesin dış borçla elde ettiği fonlar rezervin kaynakları arasında yer almamaktadır.

Dış borç servisinin idaresinin önemi, özellikle geri ödemelerde ortaya çıkmaktadır. TCMB, Hazinesin borç geri ödemelerini kolaylaştırmak için, Hazinesin döviz yönetimini de bir ölçüde gerçekleştirmekte ve sözgelimi ABD doları karşılığı Euro geri ödeme yapabilmektedir. Bu tür işlemler de TCMB'nin rezerv yönetimi kapsamında alacağı yatırım kararlarını etkilemektedir. Diğ er bir deyişle TCMB yatırımlarının para cinsini ve vadesini belirlerken Hazinesin dış borç geri ödeme takvimini de hesaba katmakta ve yakın dönemde gerçekleşecek ödemeler için ilgili para cinsinden ve daha likit varlıklar bulundurmaktadır. Bu noktada TCMB'nin bu işlemleri Hazinesin kaynak edinmeden yapmadığını, kanunen yapamayacağını da belirtmek gerekmektedir.

2.2.3. Yabancı Para Portföyün Mevcut Değ erleme Şekli

TCMB'nin portföyündeki tüm YP menkul kıymetler aylık olarak piyasa fiyatlarıyla değ erlenmektedir. Fiyat değ işlikleri sonucu oluşan farklar gelir tablosunda izlenmektedir. Ayrıca tüm diğ er YP varlık ve yükümlülükler gibi rezervler de günlük olarak döviz değ erlemesine tabi tutulmakta ve döviz kurlarındaki değ işliklerden kaynaklanan gerçekleştirmemiş kâr veya zararlar, gerçekleşene kadar bilançodaki Değ erleme Hesabı'nda izlenmektedir.

Fiyat değ erlemesi yapılıyor olması, TCMB yönetiminin rezerv varlıklar içerisindeki menkul kıymetleri alım satım amaçlı olarak kabul ettiğine

işaret etmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde dönülecek bu hususla ilgili olarak bu kısımda rezerv yönetimi kapsamına bakılarak varılabilecek bazı kanaatlere yer verilecektir.

Rezerv yönetimi kısmındaki açıklamalardan varılacak sonuç, TCMB rezerv yönetiminin hareket alanının sınırlarının risklilik, likidite ve getiri değişkenleri ile çizilmiş olduğu ve TCMB'nin politikalarının rezerv yönetimi üzerinde son derece etkili olduğudur. Yatırım kararlarının verilmesinde yüksek getiriden önce yatırımın riskliliği ve likiditesi göz önünde bulundurulmakta ve ayrıca para politikası gereklilikleri, piyasa koşulları ve Hazine dış borç servisi gibi parametreler yatırım kararlarında etkili olmaktadır. Diğer bir deyişle, TCMB bir YP varlığı ya günlük işlemlerinin sonucu olarak elde etmekte ya da temel amacı olan fiyat istikrarı ile ilgili bir politika kapsamında bilançosuna almaktadır. Dolayısıyla kıymetin piyasa fiyatından getiri elde etmek veya vadesine kadar elde tutarak faiz gelirinden yararlanmak TCMB'nin YP varlık edinirken dikkate aldığı değişkenler olarak görünmemektedir. Ancak operasyonel, likit ve yatırım portföylerine tek tek bakıldığında, yatırım kararlarının alınmasında ve kıymetlerin elden çıkarılmasında, kıymetlerin piyasa fiyatlarının son derece önemli olduğu da görülmektedir.

Bu noktadan hareketle menkul kıymetlerin, IFRS-9 kapsamında piyasa fiyatından getiri elde etmeyi amaçlayan alım-satım amacıyla mı yoksa kıymetleri vadeye kadar elde tutup faiz geliri elde etmeyi hedefleyen yatırım amacıyla mı değerlendirileceğine ilişkin tartışma üçüncü bölümde detaylı olarak yer alacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TCMB MENKUL KIYMETLERİNİN IFRS-9 AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE DİĞER ÜLKE MERKEZ BANKALARI UYGULAMALARI

Bu bölümde TCMB menkul kıymetlerinin IFRS-9 düzenlemeleri açısından nasıl değerlendirilebileceği üzerinde durulacaktır. IFRS kural bazlı bir standartlar bütünü olmadığından ve uygulayıcıların yaklaşımlarına ve kararlarını da dikkate aldığından, bu bölümdeki değerlendirmeler daha çok uygulamalara, işlemlerin niteliğine ve merkez bankacılığı teorisine dayalı olacaktır. Diğer ülke merkez bankalarının uygulamaları da tezin neticesinde varılacak sonuca katkı sağlayacaktır.

2001'den bu yana IFRS'ye uygun yılsonu bilançosu yayınlayan TCMB, 6102 sayılı TTK'nın raporlamaya ilişkin hükümlerinin devreye girmesi ile 1 Ocak 2013'ten itibaren zorunlu olarak IFRS uygulamaya başlamıştır. IFRS-9'un uygulamaya geçeceği 2015 başına kadar ise, tüm dünyada olduğu gibi TCMB bünyesinde de bu yeni standardın olası etkileri üzerinde çalışılacak ve uygulama netleştirilecektir.

Bu noktada, finansal araçların sınıflandırması sadece bilanço gösterimi anlamında değil; kâr ve zarar rakamları anlamında da önem taşımaktadır. Zira Standarda göre gerçeğe uygun değeriyle izlenen bir kıymet piyasa fiyatıyla değerlendirilmekte ve koşullara göre değerlendirme anında zarar da yazılabilmektedir.

Öte yandan itfa edilmiş maliyetle izlenen bir kıymet, vadede itfa tutarına ulaşılacak şekilde, kazanılmış faizler kıymete eklenerek değerlendirilmekte ve normal koşullarda zarar kaydetme olasılığı bulunmamaktadır.

IFRS-9, finansal varlıkların sınıflandırılmasında finansal araçların edinilme niyetini (yönetim modelini) ve varlıkların nakit akımlarının niteliklerini dikkate almaktadır (IFRS-9, 2011). Buna göre, bir varlığın nakit akımları sadece anapara ve faizden oluşmuyorsa bu tür kıymetler doğrudan gerçeğe uygun değeriyle ölçülmelidir. Çalışmanın konusunu oluşturan TCMB menkul kıymetleri, nakit akışları itibarıyla Standardın aradığı nitelikleri karşıladığı için bu noktanın üzerinde durulmayacak, konuya diğer sınıflandırma kriteri olan finansal araçlara ne amaçla sahip olduğu ve nasıl yönetildiği perspektifinden yaklaşılacaktır.

Bu çerçevede, TCMB'nin TL ve YP portföyü açısından, bu portföylerin alım-satım amaçlı mı, vadeye kadar elde tutulma amaçlı mı yönetildiğine ışık tutacak çeşitli uygulamalar mevcuttur. Bu bölümde öncelikle bu hususlara yer verilecek, seçilmiş bazı başka ülke merkez bankalarının uygulamalarına değinilecek ve TCMB portföylerinin IFRS-9 düzenlemelerine göre sınıflandırılmasına ilişkin, çalışma kapsamına alınan veriler ve tartışmalar sonucu ortaya çıkmış bir öneri getirilecektir.

3.1. IFRS-9 Sınıflandırma Kriterleri Açısından TCMB Menkul Kıymetleri

TCMB'nin TL ve YP portföyü işlevleri ve yönetim prensipleri anlamında farklılık arz etmektedirler. TCMB uygulamalarında TL menkul kıymetler repo ve ters repo işlemlerine konu edilirlerken, YP menkul kıymetler rezerv yönetimi kapsamında yatırıma ve alım-satıma tabi tutulmaktadırlar. Bu nedenle bu iki portföyün IFRS-9 kapsamında değerlendirilmesine ilişkin hususlar iki başlık altında ele alınmaktadır.

3.1.1. TCMB Türk Lirası Portföyü

TCMB'nin TL menkul kıymetleri, son yıllarda sadece para politikasında operasyonel esneklik yakalamak, diğer bir ifadeyle piyasa likiditesine hızlı müdahale edebilmeye yarayan bir araç sahibi olmak için elde tutulmaktadır. Dolayısıyla TCMB, temelde ters repo yoluyla piyasadaki geçici likidite fazlasını çekebilmek için bu kıymetlere ihtiyaç duymaktadır.

TL menkul kıymetlerin IFRS-9 kapsamında nasıl sınıflandırılacağına ilişkin tartışmalar iki alt başlıkta yürütülecektir. Öncelikle değişen repo ve ters repo muhasebesine değinilecektir. Çünkü bu değişiklik, kıymetlerin değerlemesi açısından da önem arz etmektedir. Sonrasında TCMB'nin API kapsamında yer verdiği doğrudan satış işlemlerinin kıymetlerin değerlemesine nasıl bir etkisi olacağı tartışılacaktır. Bu kısımda, öne çıkan argümanlara ve bu argümanlara verilebilecek yanıtlara yer verilecek, yürütülen tartışmaların sonucu ve çalışma çerçevesinde varılan kanaat Bölüm'ün sonuna ertelenecektir.

3.1.1.1. Repo – Ters Repo Muhasebesi Değişikliği

Hali hazırda piyasa fiyatlarıyla değerlendirilen bu kıymetlerin, alım-satım amaçlı olarak kabul edilmesi, temelde 2013 yılına kadar geçerliliğini koruyan, repoyla alınan kıymetlerin TCMB portföyünde muhasebeleştirilmesi ve ters repoyla ödünç verilen kıymetlerin ise portföyden çıkarılması uygulamasından kaynaklanmaktadır. Bu tür bir muhasebeleştirme, kıymet ödünç alıp verme işlemlerine portföye giriş-çıkış gibi bakılmasına uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecektir.

2012 yılı sonuna kadar bu kapsamda yürütülmüş olan uygulama çerçevesinde, TL menkul kıymetler portföyündeki kıymetler ters repo yoluyla bankalara ödünç verildiğinde portföyden çıkarılmaktaydı. Benzer şekilde repo yoluyla alınan kıymetler de repo süresince TCMB portföyüne girmekteydi. Portföyde yoğun hareketliliğe yol açan bu uygulama, yeni TTK ve dolayısıyla IFRS uygulamaları ile uyumun sağlanması amacıyla 2013 başından geçerli olmak üzere değiştirilmiş ve repo-ters repo işlemlerinin teminat karşılığı kredi verme-alma işlemleri olarak değerlendirilmesine başlanmıştır.

Konuyla ilgili IFRS-9 düzenlemelerine baktığımızda, temel olarak transfer edilen bir varlığın bilanço dışı bırakılmasına temas etmek gerekmektedir.

Birinci Bölüm'de IFRS-9 düzenlemeleri anlatılırken, bir varlığı bilanço dışı bırakma sürecinin 3 aşamalı olduğundan bahsedilmişti. Buna göre

işletme, önce bilanço dışı bırakma işleminin varlığın tamamına mı yoksa bir kısmına mı uygulanacağını tespit edecek, ikinci aşamada varlıktan kaynaklanan nakit akışlarının sona erip ermediğine, nakit akışları sona ermemiş ise varlığın transfer edilip edilmediğine bakacaktır. Son olarak ise, varlığın transferinin, varlıktan kaynaklanacak risklerin ve nakit akışlarının da transferini içerip içermediği önem kazanmaktadır (IFRS-9, 2011).

Diğer bir ifadeyle, bir işletme sahip olduğu varlığı, varlıktan kaynaklanan nakit akışlarının sona ermesi (menkul kıymet örneğinde varlığın itfa olması) ya da, varlığı tüm riskleri ve faydaları (nakit akışları) ile birlikte transfer etmiş olması durumunda bilançosundan çıkarabilmektedir.

Bu çerçevede sadece bir süre için menkul ödünç verme işlemi olan ters repoya konu edilen kıymetin bilançodan çıkarılmaması, diğer bir ifadeyle portföyde izlenmeye devam edilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, repo yoluyla alınan kıymet de, işlemin karşı tarafındaki kuruluşun bilançosunda kalmaya devam etmeli ve TCMB portföyüne alınmamalıdır. 2013 başından itibaren uygulamaya konan yeni muhasebeleştirme yöntemi de bu yöndedir. Bu uygulama, ECB Muhasebe Kılavuzu ile de uyumludur.

Dolayısıyla yeni uygulamaya göre ters repo işlemi ile ödünç verilen kıymetler TCMB portföyünde izlenmeye devam edilecek; alınan nakit krediye karşılık verilmiş bir teminat olarak bilanço dışı hesaplarda izlenmektedir. Repo yoluyla ödünç alınan kıymetler de portföyde izlenmeyerek bilanço dışı hesaplarda alınan teminat olarak değerlendirilmektedir.

IFRS-9 ile uyumlu bu düzenleme sonrasında, (olağanüstü piyasa koşulları ya da bir politika değişikliği gerçekleşmezse) TCMB portföyünden kıymet çıkışlarının sadece itfalar yoluyla olacağı ve TCMB'nin yeni kıymet alımlarını itfalardan kaynaklı çıkışları karşılamak için yapacağı beklenebilecektir. İkinci Bölüm'de de değinildiği gibi, portföye yeni kıymet alımının, itfalar nedeniyle azalan portföy hacmini tekrar yükseltme amacı ile yapılacağı TCMB tarafından da duyurulmuştur.

Repo ve ters repo muhasebesi değişmeden önce, kıymetlerin piyasa fiyatlarıyla gösterilmesi uygulamada kolaylık sağlamaktaydı. Ancak yapılan

değişiklik sonrası, mevcut koşullarda uygulamada karşılaşılabilecek durum, bir kıymetin portföy hacmini belli bir seviyede tutmak amacıyla TCMB tarafından satın alınması ve vadesinde itfa olması şeklinde olacaktır. Ters repo ya da repo işlemleri portföy hacmini etkilemeyecektir.

3.1.1.2. Portföy Oluşturma Amacı ve Kıymetlerin Doğrudan Satıma Konu Olabilmeleri

TL menkul kıymetlerin alım satım amaçlı değerlendirilmesini destekleyici diğer unsurlar ise kıymetlerin edinilmesindeki amacın vadelerine kadar elde tutularak faiz geliri elde etmek olmaması ve istenilirse kıymetlerin vadelerinden önce doğrudan satım yöntemiyle elden çıkarılabilmesidir.

TCMB'nin TL menkul kıymet satın alırken vadeye kadar elinde tutarak faiz geliri elde etme amacı olmamasının yanında, bu kıymetlerin piyasa fiyatlarından yararlanılarak kazanç elde etme amacı da bulunmamaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere bu kıymetlerin satın alınmasındaki temel amaç, para politikası uygulamaları çerçevesinde operasyonel esnekliğe sahip olmaktır. Ek olarak kıymetler piyasa fiyatları izlenerek, hedeflenen bir getiri elde edileceği görüldüğünde satılmamaktadır. Kesin satış yapılması, ancak piyasada kalıcı bir likidite olduğuna kanaat getirildiği durumlarda söz konusu olmaktadır.

Bu noktada, IFRS'lerin kâr amacı güden işletmeler düşünülerek hazırlanmış olması gerçeği karşımıza çıkmaktadır (Memorandum of Understanding, 2011). Merkez bankaları ise kâr odaklı çalışmayan işletmelerden olup, bu tür kurumlar içerisinde de özel bir yere sahiptir. Tipik devlet kurumları ya da diğer kâr odaklı olmayan işletmelere kıyasla merkez bankalarının işlem hacimleri ve ürettikleri finansal tabloların etkisi çok fazladır. Bu durum, IFRS uygulamalarında mümkün olduğu kadar uyum sağlamayı ancak bazı noktalarda merkez bankacılığı ilkelerine sadık kalmayı beraberinde getirmektedir. Örneğin TCMB, 1211 sayılı Kanun uyarınca, ancak IFRS uygulamasının aksine, değerlendirme kâr ve zararlarını bilançoda izlemektedir. Zira kanuni zorunluluğun ötesinde bu tutarların gelir tablosuna

alınması, para politikasının bağımsızlığını dahi etkileyecek sonuçlara yol açabilecektir.

Merkez bankacılığı faaliyetleri ile IFRS ilişkisine TCMB TL portföyü üzerinden devam edersek, IFRS-9'un sınıflandırma kriterlerinin ikisi de aslında bu portföye tam uymamaktadır. Standardın açıkça dile getirdiği ya da örneklerle açıklamaya çalıştığı yönetim modellerinin ikisi de TCMB'de bulunmamaktadır. Dolayısıyla burada üzerinde durulması gereken nokta, hangi değerlendirme usulünün daha uygun olacağına karar vermektir ve bu da IFRS-9'da yer aldığı üzere kilit yönetici personelin yetki alanındadır.

Doğrudan satım yoluyla kıymetlerin satılması da, vadeye kadar elde tutmaya dayalı bir yönetim modelinin geçerliliğini her zaman ortadan kaldıran bir durum değildir. IFRS-9 düzenlemeleri anlatılırken yer verildiği üzere, bir portföyden yapılan belirli nedenlere dayanan ve istisnai bir özellik arz eden satışlar, o portföyün vadeye kadar elde tutulacak şekilde değerlendirilmesinin önünde engel teşkil etmemektedir.

IFRS-9, bu tür vadeye kadar elde tutma modelini etkilemeyecek satışlara yönelik bazı düzenlemeler içermektedir. B.4.1.3. paragrafında işletmenin bir portföyü vadeye kadar elde tutma niyetiyle yönetiyor olmasının, o portföyde yer alan kıymetlerin hiçbir şekilde vadeden önce satılmayacakları anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Bir portföydeki kıymetlerin bazılarının vadeden önce satılmış olması, o portföyün vadeye kadar elde tutulacağı yönündeki yönetim modelini her zaman geçersiz kılmamaktadır. İşletme yatırım için likidite ihtiyacı, kıymetin risk profilinin işletme politikalarına artık uymaması gibi nedenlerle satış gerçekleştirebilecektir.

Elbette bu noktada, kâr amaçlı kuruluşlar için hazırlanmış olan IFRS-9'un merkez bankacılığı ile ilgili bir örnek vermesi beklenmemelidir. Söz gelimi piyasa likiditesinin yönetim kapsamında alınacak bir doğrudan satım kararının yönetim modeli üzerindeki etkisine dair bir örnek IFRS-9'da yer almamaktadır. Diğer taraftan, TCMB'nin kıymetlerin piyasa fiyatlarına dayalı bir yönetim modeline sahip olmaması, TCMB tarafından açıklanan politika tercihleri ve portföyün genel işleyişi, doğrudan satım işlemlerinin istisnai

olduğunu ve gelecekte de TCMB politikaları içerisinde temel bir rol oynamayacağını göstermektedir.

IFRS-9, vadeden önce gerçekleşen satışların sürekli ve artık portföyün alım-satım amaçlı değerlendirilmesine neden olacak düzeyde olması durumunda, yönetim modelinin gözden geçirilmesi gerektiğini de söylemektedir.

TCMB verilerine tarihsel olarak bakıldığında, 2013 öncesi yürütülen muhasebe gereği ters repo işlemleri nedeniyle portföyden çıkışlar bir kenara bırakıldığında, vadesinden önce satılmış bir TL menkul kıymete neredeyse hiç rastlanmamaktadır. TCMB'nin API kapsamında yürütebileceği işlemler arasında doğrudan satım seçeneği bulunmasına karşın, bu yöntem 1996 yılında gerçekleştirilen 4 adet (küçük tutarda) işlem haricinde bugüne kadar hayata geçmemiştir¹².

TL menkul kıymetler portföyünün IFRS-9 kapsamında nasıl değerlendirilebileceğine, bölümün sonunda tekrar değinilecektir.

3.1.2. TCMB Yabancı Para Portföyü

Yabancı para menkul kıymetlere baktığımızda biraz farklı bir durumla karşılaşmaktayız. Öncelikle, IFRS'nin merkez bankaları için düşünülmüş bir standart seti olmadığını burada da yinelemek gerekmektedir. Zira İkinci Bölüm'de de etraflıca değinildiği üzere, merkez bankaları yabancı para menkul kıymetler rezerv amaçlı elde tutmaktadırlar. Yani belirli bir portföy yönetim modelinin ya da kâr elde etme amaçlı bir yatırım stratejisinin sonucu olarak yabancı para varlık edinmemektedirler. Merkez bankaları, para politikası uygulamalarını desteklemek, dış şoklara karşı önlem almak vb. amaçlarla yabancı para varlık edinmektedirler.

Rezerv amaçlı elde tutulan bu varlıkların yönetimi ise konunun ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bir şekilde aktife giren bir rezerv varlık, atıl bırakılmamakta ve yatırıma yönlendirilmektedir. Her ne kadar edinilme ve

---

¹² Satış tutarları bilgisi <http://www.tcmb.gov.tr/evds/pgm/satimihl.html> adresinde; TL portföy bilgisi ise <http://www.tcmb.gov.tr/research/yillik/96turkce/yrapor5.html> adresinde yer almaktadır.

elde tutulma amacı vadeye kadar elde tutulma niyetine ya da alım satım amaçlı olarak yönetildiklerine işaret etmese de, rezerv yönetimi uygulamalarına bakılarak, kıymetlerin IFRS-9 açısından değerlendirilmesine ilişkin bir kanaate varmak mümkün olacaktır.

TCMB, rezerv yönetimini yürütürken öncelikle risk, likidite ve getiri kriterlerini belirlemekte ve sonrasında rezervi operasyonel, likit ve yatırım portföylerine bölüştürmektedir. Operasyonel portföy günlük likidite ihtiyacını karşılamaya yönelikken, likit ve yatırım portföylerinde vadeler uzayabilmekte ve belirlenmiş risk sınırları içerisinde getiri ön plana çıkabilmektedir.

Portföylerin yönetiminden sorumlu TCMB çalışanları, özellikle likit ve yatırım portföyleri için kıymetlerin piyasa fiyatlarını izleyerek alım satım yapabilmekte, diğer bir ifadeyle aktif portföy yönetimi gerçekleştirmektedirler.

Bu noktada, rezervlerin kullanılması gereken olağanüstü durumlarda portföy yönetimi dinamiklerinin arka planda kalabileceğinin ve rezervlerin likit hale getirilerek gerekli ödemelerin gerçekleştirileceğinin altını çizmek gerekmektedir.

Ayrıca, Birinci Bölüm'de değinildiği gibi TCMB Hazinesinin dış borç servisini de yürütmektedir ve bu noktada ortaya çıkacak bir döviz ihtiyacı yine bazı portföylerin satılmasına neden olabilecektir. Ek olarak TCMB günlük işlemleri neticesinde de rezerv varlık sahibi olmaktadır. Söz gelimi bankalar TCMB nezdindeki YP mevduatlarının hacmini arttırdıklarında, bu TCMB rezervlerine de aynı yönde yansımaktadır. Buradan hareketle, bankalar YP mevduatlarındaki paralarını geri almak istediklerinde, TCMB'nin rezerv varlıklarını kullanarak gerekli ödemeleri gerçekleştirmesi gerekecektir.

Gerek Birinci Bölüm'de YP menkul kıymetler için yer verilen açıklamalar, gerekse bu kısımda değinilen hususlar birlikte değerlendirildiğinde, TCMB'nin YP menkul kıymetler portföyünün hacminin, rezerv yönetimi ya da diğer merkez bankacılığı faaliyetleri ile ilgili değişkenlerden etkilendiği ancak TCMB'nin elindeki YP menkul kıymetlerini piyasa fiyatını dikkate alarak aktif olarak yönettiği sonucuna varılmaktadır. Bu

doğrultuda, YP menkul kıymetlerin piyasa fiyatları portföy yönetimi kapsamında alınan kararlar için son derece önem taşımaktadır.

3.2. Seçilmiş Merkez Bankalarındaki Uygulamalar

Çalışma kapsamında uygulaması araştırılan IFRS-9 düzenlemeleri 2015 başından itibaren yürürlüğe girecektir. Dolayısıyla, finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçümü ile ilgili olarak hali hazırda yürürlükte olan standart IAS-39'dur ve IFRS uygulayan merkez bankalarının uygulamalarında IAS-39 sınıflandırma kategorilerine rastlanmaktadır.

Bu nedenle burada üzerinde durulacak hususlar, menkul kıymetlerin diğer merkez bankaları tarafından gerçeğe uygun değerle mi yoksa itfa edilmiş maliyetle mi izlendiği olacaktır.

Bu kısımda ECB, İngiltere Merkez Bankası (BOE), FED ve Yeni Zelanda Merkez Bankası uygulamalarına ayrı başlıklar altında değinilmiş, bazı diğer merkez bankalarının uygulamaları ise, tek bir başlık altında toplanarak özetlenmiştir.

ECB, Ülkemizin AB üyeliği perspektifinde önem arz ederken, BOE IFRS uygulamalarını mümkün olduğunca tavizsiz uygulayan bir merkez bankası olarak, FED dünyanın en önemli ekonomilerinden birinin para otoritesi olarak ve Yeni Zelanda Merkez Bankası ise, yine IFRS uygulayan orta büyüklükte bir merkez bankası olarak çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2.1. Avrupa Merkez Bankası

ECB, 1998 yılında yayınladığı Muhasebe Kılavuzu'na göre mali tablo hazırlamaktadır. Kılavuz finansal alacakları, Euro olup olmamalarına ve karşı taraflarının Euro alanında yerleşik olup olmamasına göre 4'e ayırmaktadır. Euro alanında yerleşiklere ait ve Euro cinsinden olan menkul kıymetler ise 4 alacak kategorisinden farklı olarak izlenmektedir. Euro cinsi olmayan ya da Euro alanında yerleşiklere ait olmayan menkul kıymetler 4 alacak

kategorisinin uygun olanında izlenmektedir (ECB, 2012b, s.168 vd). Tablo 3.1. ECB bilançosunun varlıklar kısmını göstermektedir.

TABLO 3.1. AVRUPA MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU (VARLIKLAR)

	31.12.2011 (Milyon Euro)
Altın ve altın alacakları	19.644
Euro alanı dışında yerleşiklerden YP alacaklar	41.428
Euro alanında yerleşiklerden YP alacaklar	4.828
Euro alanı dışında yerleşiklerden Euro alacaklar	1.456
Euro alanındaki kredi kuruluşlarından olan diğer Euro alacaklar	205
Euro alanında yerleşiklerin Euro menkul kıymetleri	22.819
Euro sistem içi alacaklar	120.483
Diğer aktifler	20.009
TOPLAM VARLIKLAR	230.872

Kaynak: ECB, 2012b

Tabloda yer alan YP varlıklara bakarsak, Euro alanı dışından olan YP alacakların en önemli unsuru ABD doları ve Japon Yeni cinsi menkul kıymetlerdir. Cari hesaplar ve depo hesapları da bu kategoride yer alan, menkul kıymetlerden sonraki önemli alacaklardır. Euro alanından olan YP alacaklarda ise en önemli tutar depo hesaplarıdır.

Euro alanı dışından olan Euro alacaklar ise temel olarak başka merkez bankaları ile yapılmış olan repo anlaşmalarından kaynaklanmaktadır. Euro alanından olan Euro alacaklar ise büyük oranda repo yoluyla alınan menkul kıymetler karşılığı piyasaya verilen likiditeden oluşmaktadır.

Bu 4 kategorinin dışında ayrı olarak gösterilen Euro alanından yerleşiklere ait EUR cinsi menkul kıymetler ise, 2009 ve 2011’de ilan edilmiş 2 tahvil alım programı ve 2010’da ilan edilmiş “Menkul Kıymet Piyasaları Programı” ile piyasadan alınmış borçlanma senetleridir. 2011 sonu itibarıyla toplam 22.819 bin Euro olan bu tahvillerin detayı Tablo 3.2.’de yer almaktadır.

TABLO 3.2. AVRUPA MERKEZ BANKASI EURO MENKUL KIYMETLERİ

	31.12.2011 (Milyon Euro)
Birinci tahvil alım programı	4.814
İkinci tahvil alım programı	212
Menkul Kıymet Piyasaları Programı	17.793
TOPLAM	22.819

Kaynak: ECB, 2012b

ECB, bu iki tahvil alım programı kapsamında aldığı Euro tahvilleri vadeye kadar elde tutulacak olarak kabul etmiştir. Bu kapsamda bu kıymetler itfa edilmiş maliyetleriyle izlenmektedir. Yabancı para menkul kıymetler ise satılabilir olarak değerlendirilip piyasa fiyatlarıyla takip edilmektedir.

3.2.2. İngiltere Merkez Bankası

BOE finansal varlıklarını IAS-39 çerçevesinde; krediler ve alacaklar, gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar olmak üzere üç kategoride izlemektedir (BOE, 2012).

Krediler ve alacaklar kategorisinde, aktif bir piyasaya kote olmayan, alım-satımı ya da kısa vadede elden çıkarılması düşünülmeyen alacaklar izlenmektedir.

Bilançoda banka kredileri ve diğer olarak ikiye ayrılmış bu kalemin banka kredileri başlığında temel olarak repo işlemlerinden nakit alacaklar, diğer kredi ve alacaklar içerisinde ise, BOE'nin bir iştiraki olan Varlık Satın Alma Fonu (BEAPFF) tarafından yapılan kıymet alımları için BOE tarafından sağlanan fonlar izlenmektedir.

Gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan varlıklar kategorisinde, kısa dönemde satılmak niyetiyle sahip olunan alacaklar ile yönetim tarafından gerçeğe uygun değeriyle izlenmesine karar verilen varlıklar yer almaktadır.

BOE, aslında alım-satım amacıyla herhangi bir varlığa sahip olmadığını, bu kategoride yer alan varlıkların yönetimin kararı doğrultusunda ve olası muhasebe tutarsızlıkların önüne geçebilmek amacıyla gerçeğe uygun değerleriyle gösterildiğini de belirtmektedir. Gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan varlıklar şunları içermektedir:

- BOE tarafından ihraç edilmiş YP menkul kıymetler ile eşleşen varlıklar,
- Diğer merkez bankaları tarafından BOE'ye yatırılan sabit vadeli mevduatlar ile eşleşen varlıklar.

Bu kalemde yer alan en önemli varlıklar, yabancı hükümetlerin borçlanma senetleridir. BOE bu kıymetleri, ihraç ettiği yabancı para menkul kıymetler ile finanse etmektedir.

Satılmaya hazır finansal varlıklar adı altında ise, belirsiz bir süre elde tutulma niyeti olan varlıklar ve BOE'nin resmi işlemleri ya da başka sebeplerle satılması mümkün olan varlıklar izlenmektedir. Ayrıca borsa fiyatı bulunmayan özkaynak yatırımları da burada yer almaktadır. Buradaki varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile izlenmekte, ancak değerlendirme farklılıkları diğer kapsamlı gelire alınmaktadır.

İngiliz hükümetinin çıkardığı sterlin cinsi borçlanma senetleri burada izlenen başlıca varlıklardır. BOE, bu kıymetler uzun bir süre için, muhtemelen de vadelerine kadar elde tutma niyetinde olduğunu belirtmekte; ancak vadesinden önce satılabilme ihtimallerini göz önüne alarak bu varlıkları satılmaya hazır olarak sınıflandırmaktadır (BOE, 2012, s.59).

Bir borsaya kayıtlı olmayan özkaynağa dayalı menkul kıymetler de satılmaya hazır finansal varlıklar içerisinde yer almaktadır. Tablo 3.3. BOE bilançosunun varlıklar kısmını göstermektedir.

TABLO 3.3. İNGİLTERE MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU (VARLIKLAR)

	29.02.2012
	(Milyon Sterlin)
Diğer merkez bankalarından alacaklar ve nakit	372
Bankalar ve diğer finansal kuruluşlara verilen kredi ve avanslar	15.157
Diğer kredi ve avanslar	286.582
Gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan menkul kıymetler	4.782
Türev finansal araçlar	461
Satılmaya hazır menkul kıymetler	5.340
İştirakler	-
Gayrimenkul ve demirbaşlar	218
Maddi olmayan duran varlıklar	10
Emeklilik programı varlıkları	564
Diğer varlıklar	1.986
TOPLAM VARLIKLAR	315.472

Kaynak: BOE, 2012

Sonuç olarak BOE, yabancı para menkul kıymetlerini, gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan varlıklar kategorisinde izlemekte; yerel para cinsi menkul kıymetlerini ise satılmaya hazır olarak sınıflandırmakta ve gerçeğe uygun değer farklarını diğer kapsamlı gelirden göstermektedir.

Yerel para cinsi kıymetleri uzun süre ve muhtemelen vadelerine kadar elde tutulacağını vurgulamakta ama öte yandan vadelerinden önce satılma ihtimallerine dayanarak satılmaya hazır varlık olarak değerlendirmektedir.

3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası

ABD merkez bankacılığı sistemi, 12 bölgesel merkez bankası ve bir Governörler Kurulu'ndan oluşmaktadır¹³. Sistemin konsolide mali tablolarına ve muhasebe politikalarına baktığımızda, FED öncelikle, merkez bankalarının muhasebe politikalarının standart hazırlamakla yükümlü kuruluşlar tarafından belirlenmiş olmadığını vurgulamaktadır. Bu çerçevede Governörler Kurulu, merkez bankacılığının doğasına ve fonksiyonlarına uygun özel muhasebe uygulamaları geliştirmiştir ve bu uygulamaları özel bir Finansal Muhasebe Kılavuzu'nda toplamıştır (FED, 2012, s.375).

Finansal Muhasebe Kılavuzu, FED bilançosunda API kapsamında bulunan ve ABD Hazinesi ile diğer devlet kuruluşları tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinin, doğrusal yöntemle hesaplanan itfa edilmiş maliyetleriyle izlenmesini öngörmektedir (Financial Accounting Manual, 2012, s.26).

Bu kıymetlerin itfa edilmiş maliyetle gösterilmesinin ardında yatan sebep ise, bu yöntemin FED'in kendine özgü sorumluluklarına ve para politikası uygulamalarına daha uygun bir gösterim sağlamasıdır. FED, söz konusu kıymetlerin gerçeğe uygun değerle izlenmesi durumunda ortaya çıkacak gerçekleşmemiş kazanç ya da kayıpların, FED portföyü üzerinde ya da FED'in gelecekte bu kıymetlerden elde edeceği kazançların üzerinde bir etkisi olmadığını vurgulamakta ve ek olarak, bu portföylerden kıymet satışının kâr amaçlı değil; para politikası kapsamında gerçekleştiğini ifade etmektedir (FED, 2012). Tablo 3.4. FED bilançosunun varlıklar kısmını göstermektedir.

---

¹³ İlerleyen satırlarda, bölgesel merkez bankaları ve Governörler Kurulu'ndan oluşan bu sistem için FED ifadesi kullanılacaktır.

TABLO 3.4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ BİLANÇOSU (VARLIKLAR)

	31.12.2012 (Milyon ABD doları)
Altın sertifikaları	11.037
SDR sertifikaları	5.200
Madeni para	2.306
Krediler	
Mevduat kuruluşları	196
Vadeli varlığa dayalı menkul kıymetler (gerçeğe uygun değerle ölçülen)	9.059
Sistem Açık Piyasa Hesabı	
Hazine menkul kıymetleri (net)	1.750.277
Hükümet işletmeleri menkul kıymetleri (net)	107.828
Federal kuruluşlar ve hükümet işletmeleri ipoteğe dayalı menkul kıymetleri (net)	848.258
Yabancı para menkul kıymetler	25.950
Merkez bankası likidite swapları	99.823
Konsolide edilen iştiraklerin yatırımları	35.693
Faiz reeskont alacakları	19.710
Gayrimenkul ve demirbaşlar	2.549
Tahsil aşamasındaki alacaklar	273
Diğer aktifler	711
TOPLAM VARLIKLAR	2.918.870

Kaynak: FED, 2012

Tablo 3.4'te Sistem Açık Piyasa Hesabı altında görülen diğer finansal varlıklar olan yabancı para menkul kıymetler ve likidite swapları da itfa edilmiş maliyetleriyle izlenmektedir. Burada da, ABD doları menkul kıymetlerin itfa edilmiş maliyetle izlenmesinin altında yatan sebep geçerliliğini korumaktadır.

Diğer taraftan, bilançoda "Krediler" altında yer alan bankalardan alacaklar da faiz reeskontu hesaplanarak izlenirken, aynı başlıkta izlenen varlığa dayalı menkul kıymetler gerçeğe uygun değerleri ile izlenmektedir.

3.2.4. Yeni Zelanda Merkez Bankası

Mali tabloları ve açıklamaları açısından BOE ile benzerliği dikkat çekici olan Yeni Zelanda Merkez Bankası, finansal varlıklarını krediler ve

alacaklar, gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar olmak üzere üç kategoride sınıflandırmaktadır (Reserve Bank of New Zealand, 2012, s.60 vd).

Kredi ve alacaklarda türev olmayan, sabit ya da öngörülebilir geri ödemeleri olan ve aktif bir piyasada alım satımı yapılmayan varlıklar yer almaktadır.

Gerçeğe uygun değeri gelir tablosuna yansıtılan varlıklar içerisinde ise gerçeğe uygun değerle izlenmesine karar verilmiş varlıklar ile, alım satım amaçlı varlıklar bulunmaktadır. Gerçeğe uygun değerle izleme kararı, IAS-39'da yer alan, risk yönetimi gereklilikleri, muhasebe tutarsızlıklarının önüne geçebilmek gibi nedenlerle verilmektedir. Alım satım amaçlı kıymetlerde ise, kısa sürede satıp gelir elde etme amacına ve geçmişte bu tür portföylerin nasıl yönetildiğine bakılmaktadır. Aktif portföy yönetimi yapılan kıymetler bu kapsama alınmaktadır. Tablo 3.5. Yeni Zelanda Merkez Bankası varlıklarını göstermektedir.

TABLO 3.5. YENİ ZELANDA MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU (VARLIKLAR)

	30.06.2012 (Milyon Dolar)
Yabancı para finansal varlıklar	
Nakit	2.785
Geri satım anlaşmasıyla alınmış menkul kıymetler	4.566
Satılabilir menkul kıymetler	12.780
Türev finansal araçlar	1.700
Diğer yabancı para finansal varlıklar	140
Toplam yabancı para finansal varlıklar	21.971
Yerel para cinsi finansal varlıklar	
Geri satım anlaşmasıyla alınmış menkul kıymetler	1.501
Yeni Zelanda devlet tahvilleri	3.193
Diğer yerel para cinsi finansal varlıklar	1
Toplam yerel para cinsi finansal varlıklar	4.695
Toplam finansal varlıklar	26.666
Diğer varlıklar	78
TOPLAM VARLIKLAR	26.744

Kaynak: Reserve Bank of New Zealand, 2012

30 Haziran 2012 itibarıyla gerçeğe uygun değeri ile izlenen kıymetlerin tamamına yakını, yönetimin kararıyla bu şekilde izlenen

varlıklardan oluşmaktadır. Bu kıymetlerin en önemlileri ise yabancı para devlet tahvilleridir. Tablo 3.5'te "Satılabilir menkul kıymetler" kalemi bu kıymetleri göstermektedir.

Satılmaya hazır varlıklar ise, uzun bir süre ya da vadesine kadar elde tutulma niyetiyle edinilmiş, ancak operasyonel gerekliliklerle satılması ihtimal dahilinde olan kıymetlerden ve yatırım amacıyla elde tutulan özkaynağa dayalı kıymetlerden oluşmaktadır. Bu kategoride yer alan en önemli portföy, yerel para cinsi devlet tahvilleridir.

3.2.5. Diğer Ülke Merkez Bankaları

Menkul kıymetlerin nasıl değerlendirildiği ve dolayısıyla nasıl sınıflandırıldığına ilişkin dünyadaki diğer uygulamalar aktarılırken Avrupa Birliği (Euro alanı), İngiltere, ABD ve Yeni Zelanda merkez bankaları ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu kısımda ise, anılan merkez bankaları haricinde bazı başka merkez bankalarının uygulamalarına değinilecek ve ele alınan merkez bankalarının menkul kıymet sınıflandırmaları toplu olarak bir tablo halinde özetlenecektir.

Avustralya Merkez Bankası, yerel para cinsi menkul kıymetleri gerçeğe uygun değerleriyle değerlemektedir. Bu yöntemin sebebi olarak ise, söz konusu menkul kıymetlerin para politikası operasyonları kapsamında her an satılabilecek olması gösterilmektedir. YP menkul kıymetler de gerçeğe uygun değerleri ile gösterilmektedir. (Reserve Bank of Australia, 2012)

Brezilya Merkez Bankası, elde tutma niyetini ön plana çıkararak, YP menkul kıymetlerin tamamını, yerel para cinsi menkul kıymetlerinin ise bir kısmını gerçeğe uygun değerle izlemektedir. Yerel para cinsi menkul kıymetlerin 31.12.2011 itibarıyla yaklaşık %80'i itfa edilmiş maliyetle izlenmektedir (Banco Central do Brasil, 2012).

Şili Merkez Bankası, YP ve yerel para cinsi menkul kıymetlerinin likit portföylerini gerçeğe uygun değerleriyle, vadeye kadar elde tutma niyetiyle taşıdığı portföyleri itfa edilmiş maliyetle izlemektedir (Banco de Chile, 2012, s.119).

Hindistan Merkez Bankası, YP ve yerel para cinsi portföyünde bulunan hazine kağıtlarını itfa edilmiş maliyetleri ile gösterirken, diğer menkul kıymetleri için gerçeğe uygun değeri kullanmaktadır (Reserve Bank of India, 2012).

Malezya Merkez Bankası, satılmaya hazır olarak kabul ettikleri hariç tüm menkul kıymetlerini itfa edilmiş maliyetleri ile değerlemektedir (Bank Negara Malaysia, 2012).

Kanada Merkez Bankası, yerel para cinsi menkul kıymetlerini oluşturan Kanada Hazine Bonolarını satılmaya hazır olarak değerlendirip gerçeğe uygun değerleriyle; Kanada Devlet Tahvillerini ise itfa edilmiş maliyetleriyle izlemektedir. Kanada Merkez Bankası'nın 2011 sonunda yabancı para menkul kıymeti bulunmamaktadır (Bank of Canada, 2012).

İsviçre Merkez Bankası, tüm menkul kıymetlerini gerçeğe uygun değerleriyle izlemektedir (Swiss National Bank, 2012).

Tablo 3.6. incelenen merkez bankalarının finansal varlıkları sınıflandırma yöntemlerini özetlemektedir.

TABLO 3.6. DİĞER ÜLKE MERKEZ BANKALARI UYGULAMALARI¹⁴

	Yabancı para	Yerel para
ECB	Gerçeğe Uygun Değer	İtfa Edilmiş Maliyet
BOE	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer
FED	İtfa Edilmiş Maliyet	İtfa Edilmiş Maliyet
Yeni Zelanda	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Avustralya	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Brezilya	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer /İtfa Edilmiş Maliyet
Şili	Gerçeğe Uygun Değer /İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer /İtfa Edilmiş Maliyet
Hindistan	Gerçeğe Uygun Değer /İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer /İtfa Edilmiş Maliyet
Malezya	İtfa Edilmiş Maliyet	İtfa Edilmiş Maliyet
Kanada	-	Gerçeğe Uygun Değer /İtfa Edilmiş Maliyet
İsviçre	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer

Tablo 3.6'da da görüleceği üzere, merkez bankaları arasında bir uygulama birliğine rastlanmamaktadır. Standardın uygulayıcıların kararlarına geniş bir hareket alanı bırakması ve merkez bankalarının menkul kıymetlerin

¹⁴ Kaynak olarak, tabloda yer alan merkez bankalarının yıllık raporları kullanılmıştır.

alım satımına ilişkin politika ve anlayışlarında öne çıkan farklılıklar bu görüntünün temel nedenini oluşturmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Merkez bankaları, kâr amaçlı kuruluşların aksine, merkez bankacılığı fonksiyonları ile ya da ülke ekonomisini ilgilendiren sebeplerle menkul kıymet portföylerine yatırım yapmaktadırlar.

Genel olarak merkez bankaları ve özel olarak TCMB portföylerine ilişkin açıklamalar ile Standart düzenlemeleri birlikte değerlendirildiğinde, para politikası uygulamaları için operasyonel esnekliğe sahip olmak amacıyla elde tutulan TCMB TL portföylerinin itfa edilmiş maliyetle takip edilmesinin, alım-satım kararlarında etkisi bulunmayan gerçeğe uygun değerleri ile izlenmesine oranla daha tercih edilebilir bir yöntem olduğu değerlendirilebilecektir.

Özellikle repo ve ters repo muhasebesinin değişmiş olması sonucu, bu işlemlere konu menkul kıymetlerin portföye girmesi ya da portföyden çıkması artık söz konusu olmaması ve portföyde yer alan kıymetlerin doğrudan satış yoluyla elden çıkarılmasının tarihsel verilere bakıldığında neredeyse hiç karşılaşılmamış bir durum olması, bu yöndeki değerlendirmeyi destekleyici hususlardır.

Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, TL menkul kıymetler portföyünün para politikası kapsamında piyasa likiditesine ters repo yoluyla (belirli bir süre için) müdahale edebilmek için elde tutulan bir portföy olduğu ve kıymetlerin vadeden önce elden çıkarılmasına dayalı bir yönetim modeli ile yönetilmediği sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle bu kıymetlerin, alım satım kararlarında rol oynamayan piyasa fiyatları (gerçeğe uygun değerleri) yerine itfa edilmiş maliyetleri ile izlenmeleri tercih edilebilecektir.

Bu yöntem, vadesine kadar elde tutulacağı beklenen kıymetlerin bilanço tarihindeki piyasa fiyatlarıyla gösterilmesi yerine, itfa edilmiş maliyetleri ile diğer bir ifadeyle faiz reeskontları dikkate alınarak gösterilmesi anlamına gelecek ve kıymetlerin piyasa fiyatlarında gerçekleşebilecek dalgalanmaların TCMB kâr-zararını etkilemesinin önüne geçilmesini sağlayarak, TL menkul kıymetlerin yönetim modeline daha uygun bir bilanço gösterimine imkan verebilecektir.

YP portföye bakıldığında ise, TL menkul kıymetlerin itfa edilmiş maliyetle izlenmesini destekleyici hususlar burada geçerli olmamaktadır. Öncelikle YP kıymetler piyasa fiyatlarındaki değişiklikler neticesinde alım-satıma konu olmaktadır. Tek başına bu husus bile, söz konusu kıymetlerin vadeye kadar elde tutma amacı içeren bir model ile yönetilmediği sonucunu doğurmakta ve Standart düzenlemelerine göre bu portföyün gerçeğe uygun değeriyle izlenmesini işaret etmektedir. Ek olarak, rezerv amaçlı tutulan bu kıymetlerin değerlendirme anındaki piyasa fiyatları ile gösterilmesi, TCMB finansal raporlarında, rezerv varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin gösterilmesini sağlayacak ve finansal tablo okuyucularının daha doğru bilgi almasına imkan sağlayacaktır.

Diğer ülkelerin merkez bankalarının uygulamaları da bir tekdüzelik arz etmemektedir. IFRS uygulayan merkez bankaları arasında bile uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Merkez bankalarının söz konusu menkul kıymetleri yönetme şekli ile doğrudan ilgili bu hususa bakarak, TCMB'nin de uyguladığı portföy yönetim modelleri çerçevesinde bir yol izlemesi beklenebilecektir.

IFRS düzenlemelerinin menkul kıymetlerin elde tutulma niyetleri ile ilgili kararın işletmenin karar alma mekanizmalarına bırakmış olması, TCMB yönetiminin menkul kıymetlerin yönetim modeline ilişkin kararının, kıymetlerin tasnifi ve değerlemesinde temel belirleyici olması sonucunu doğurmaktadır.

Ancak özellikle FED'in dile getirdiği iki hususa tekrar dikkat çekmek faydalı olacaktır. Öncelikle IFRS'lerin merkez bankaları için tasarlanmamış olması ve ikinci olarak merkez bankalarının para politikası işlemleri çerçevesinde finansal varlık edinme ve bu varlıkları elden çıkarma

kararlarının, varlıkların piyasa fiyatları ile ilgisinin olmaması merkez bankalarının IFRS-9 uygulaması aşamasında dikkate alması gereken hususlardır.

Çalışmanın önceki sayfalarında menkul kıymetler ile ilgili verilen bilgiler, tarihsel veriler ve yapılan değerlendirmeler neticesinde, TCMB menkul kıymetlerinin IFRS-9 kapsamında değerlendirilmesi için TL ve YP portföylere farklı şekilde yaklaşmakta ve TL portföylerin itfa edilmiş maliyetleri ile; YP portföylerin ise gerçeğe uygun değerleri ile gösterilmesi önerilmektedir.

Diğer taraftan, belirli bir zaman aralığında, farklı portföyler için değişik değerlendirme yöntemleri seçilmesinin TCMB kârlılığına etkilerini gözlemlemek amacıyla yapılacak ampirik bir çalışma, TCMB yönetimi tarafından IFRS-9'un uygulama tercihlerinin belirlenmesi aşamasında düşünülebilecektir.

KAYNAKÇA

- Accounting Standards Codification. (2012c). Erişim: Ekim 2012, FASB, <https://asc.fasb.org/home>.
- Albreth, S., Stice, E. ve Stice, J. (2010). Financial Accounting. Ohio: Thomson South-Western.
- Altıntaş, M.A. (2006). Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Banco Central do Brasil. (2012). Financial Statements December 31, 2011. Brasilia.
- Banco de Chile. (2012). Annual Report 2011. Santiago.
- Bank Negara Malaysia. (2012). Annual Report 2011. Kuala Lumpur.
- Bank of Canada. (2012). 2011 Annual Report. Ottawa.
- BDDK. (2003). Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VI). Ankara.
- Bernadell, C., Cardon, P., Coche, J., Diebold, F. ve Manganelli, S. (Ed.). (2004). Risk Management For Central Bank Foreign Reserves. Frankfurt: ECB.
- Bindseil, U. (2000). *Central Bank Liquidity Management: Theory and Euro Area Practice*, Erişim: Ağustos 2012, ECB, <http://www.ecb.int/events/pdf/conferences/1b.pdf>.
- BOE (2012). Annual Report 2011. Londra.
- Bragg, S. (2012) Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles. New Jersey: John Wiley&Sons Inc.
- Camfferman, K. ve Zeff, S. (2007). Financial Reporting and Global Capital Markets, a History of the International Accounting Standards Committee, 1973 – 2000. Oxford: Oxford University Press.
- Chan, S. (2010). *From IAS-39 to IFRS-9: More Than Just a Name Change*, Erişim: Ekim 2012, http://www.hkicpa.org.hk/file/media/section2_become_a_hk_cpa/recog-oversea-bodies/useful-article/name-change.pdf.

- Comment Letters, (2008). Erişim: Ekim 2012, IASB, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Discussion-Paper-and-Comment-Letters/comment-letters/Pages/Comment-letters.aspx>.
- Commission of the European Communities. (2000). Comunication from the Commision to the Council and the European Parliament, EU Financial Reporting Strategy: The Way Forward. Brüksel.
- Communication from the Commision to the Council and the European Parliament, EU Financial Reporting Strategy: the way forward, 13.06.2000.
- Convergence Between IFRSs and US GAAP*. (2012b). Erişim: Ekim 2012, IASB, <http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Global-convergence/Convergence-with-US-GAAP/Pages/Convergence-with-US-GAAP.aspx>.
- ECB. (2002). Monthly Bulletin - May 2002. Frankfurt.
- ECB. (2010). Guideline of the European Central Bank on the legal framework for accounting and financial reporting in the European System of Central Banks, ECB, Frankfurt.
- ECB. (2011). Monetary Policy of ECB 2011. Frankfurt.
- ECB, ESCB and the Eurosystem. (2012). Erişim: Eylül 2012, ECB, <https://www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/index.en.html>.
- ECB. (2012a). Monthly Bulletin, April 2012. Frankfurt.
- ECB (2012b). Annual Report 2011. Frankfurt.
- FASB. (2012). Rules of Procedure. Norwalk.
- FED (2012). 98th Annual Report 2011. Washington, DC.
- Ferhani, H. (2005). *Liquidty Management by Central Banks, The Role of Banks in Credit Allocation and Thoughts on Barriers to Financial Intermediation*. Erisim: Agustos 2012, IMF, <http://www.ccmf-uwu.org/files/publications/seminar/hferhani05.pdf>.
- Financial Accounting Manual for Federal Reserve Banks*. (2012). Erişim: Ekim 2012, federalreserve.gov, <http://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/files/BSTfinaccountingmanual.pdf>.

- Financial Instruments: Amortised Cost and Impairment.* (2009a). Erişim: Ekim 2012, Deloitte, http://www.deloitte.com/view/en_cn/cn/dc077057a8a25210VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm.
- Financial Instruments: Recognition and Measurement.* (2009b). Erişim: Ekim 2012, IFRS Foundation, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Impairment/ED/Pages/Exposure-Draft-and-Comment-Letters.aspx>.
- Godfrey, J. ve Chalmers, K. (Ed.) (2007). Globalisation of Accounting Standards. Cheltenham: Monash University.
- Guidelines for Foreign Exchange Reserve Management.* (2001). Erişim: Eylül 2012, IMF, <http://www.imf.org/external/np/mae/ferm/eng/index.htm>.
- How We Develop IFRSs.* (2012a). Erişim: Ekim 2012, IASB, <http://www.ifrs.org/How-we-develop-standards/Pages/How-we-develop-standards.aspx>.
- IAS-39 Financial Instruments: Recognition and Measurement.* (2008). Erişim: Ekim 2012, Standards (IFRSs), IFRS Foundation, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IAS.aspx>.
- IASB Publishes IFRS 9: Phase 1 of new Standard to replace IAS 39.* (2009). Erişim: Ekim 2012, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement-60-IFRS9-EN/\\$FILE/Supplement-60-IFRS9-EN.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement-60-IFRS9-EN/$FILE/Supplement-60-IFRS9-EN.pdf).
- IASB-FASB Update Report to the FSB Plenary on Accounting Convergence.* (2012). Erişim: Ekim 2012, FASB, <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobkey=id&blobwhere=1175823897791&blobheader=application%2Fpdf&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs>.
- IFRS 9.* (2012). Erişim: Ekim 2012, Deloitte, <http://www.iasplus.com/en/standards/standard49>.
- IFRS and US GAAP: Similarities and Differences.* (2012). Erişim: Ekim 2012, PWC, <http://cfodirect.pwc.com/CFODirectWeb/Controller.jspf?ContentCode=KOCCL-8Z7JLJ&rss=true>.
- IFRS Compared to US GAAP: An Overview.* (2012). Erişim: Ekim 2012, KPMG, <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/ifrs-gaap-comparisons/pages/ifrs-compared-to-us-gaap-2012.aspx>.
- IFRS Foundation (2012). Annual Report 2011. Londra.

- IFRS-13 Fair Value Measurement.* (2011). Erişim: Ekim 2012, Standards (IFRSs), IFRS Foundation, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx>.
- IFRS-7 Financial Instruments: Disclosures.* (2010). Erişim: Ekim 2012, Standards (IFRSs), IFRS Foundation, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx>.
- IFRS-9 (Draft) Chapter 6 - Hedge Accounting Draft* (2010). Erişim: Ekim 2012, Phase III - Hedge Accounting, IFRS Foundation, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognition/Phase-III-Hedge-accounting/Pages/Draft-of-IFRS-General-Hedge-Accounting.aspx>.
- IFRS-9 Financial Instruments.* (2011). Erişim: Ekim 2012, Standards (IFRSs), IFRS Foundation, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx>.
- IMF. (2011). Annual Report 2011. Washington D.C.
- IMF. (2011). IMF's Balance of Payments and International Investment Position Manual. (Altıncı Basım). Washington D.C.
- Issues in the Governance of Central Banks.* (2009). Erişim: Eylül 2012, BIS, <http://www.bis.org/publ/othp04.htm>.
- Johnson, P. (2012). Erişim: Eylül 2012, Auburn University, http://www.auburn.edu/~johnspm/gloss/open_market_operations.
- Kara, H. ve Ögünç, F. (2011). *Döviz Kuru ve İthalat Fiyatlarının Enflasyona Etkisi*. Erişim: Ekim 2012, TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2011/tr/EN1114.pdf>.
- Laurens, B., Arnone M. ve Segalotto, J. (2009). Central Bank Independence, Accountability, and Transparency. Hampshire: Palgrave Macmillan .
- Memorandum of Understanding Between The International Accounting Standards Board and The International Federation of Accountants.* (Kasım 2011). Erişim: Ekim 2012, ifrs.org, <http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Pages/IASB-IFAC-MOU.aspx>.
- Mishkin, F. (2007). Monetary Policy Strategy, Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Monetary Policy Page.* (2012). Erişim: Ağustos 2012, ECB, <http://www.ecb.int/mopo/implement/intro/html/index.en.html>.
- Monetary Policy Page.* (2012). Erişim: Ağustos 2012, FED, http://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/bst_openmarketops.htm.

- Needles, B., Powers, M. ve Crosson, S. (2011). Principles of Accounting. Ohio: Cengage Learning.
- Organisation*. (2012a). Erişim: Eylül 2012, ECB, https://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_014.en.html.
- Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments*, (2008). Erişim: Ekim 2012, FASB, www.fasb.org/ITC_Financial_Instruments.pdf.
- Reserve Bank of Australia (2012), Annual Report 2011. Canberra.
- Reserve Bank of India. (2012). Annual Report 2011 - 2012. Yeni Delhi.
- Response to G20 Conclusions*, (2009). Erişim: Ekim 2012, IASB, <http://www.ifrs.org/Financial-crisis/Pages/Update-G20-response.aspx>.
- Reserve Bank of New Zealand (2012) Annual Report 2011 - 2012. Wellington.
- Subramani, M. (Kişisel Site). (2012). Erişim: Ekim 2012, Accounting For Investments, <http://accountingforinvestments.com/salient-differences-between-ias-39-and-ifrs-9/>.
- Sullivan, K. (2002). *LEG Seminar for Central Bank Lawyers, Profits, Dividends and Capital—Considerations for Central Banks*. Erişim: Eylül 2012, IMF, <http://www.imf.org/external/np/leg/sem/2002/cdmfl/eng/sulliv.pdf>.
- Swiss National Bank. (2012). 104th Annual Report 2011. Zürih.
- TCMB. (2006). Enflasyon Hedeflemesi Rejimi, Ankara.
- TCMB. (2009). 2010 Yılında Para ve Kur Politikası, Ankara.
- TCMB. (2010). Para Politikası Çıkış Stratejisi, Ankara.
- TCMB Zorunlu Karşılık Oranları Sayfası*. (2012). Erişim: Ekim 2012, TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/ppyeni/disponibilite_yeni.html.
- The Organisation*. (2012). Erişim: Ekim 2012, IASB, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Pages/IFRS-Foundation-and-the-IASB.aspx>.
- TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu* (2011). Erişim: Ekim 2012, Son Halleriyle Standartlar, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, <http://www.kgk.gov.tr/kategori/son-halleriyle-standartlar-129-108.html>.
- TMS-24 İlişkili Taraf Açıklamaları* (2011). Erişim: Ekim 2012, Son Halleriyle Standartlar, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları

Kurumu, <http://www.kgk.gov.tr/kategori/son-halleriyle-standartlar-129-108.html>.

TMS-39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme. (2011). Erişim: Ekim 2012, Son Halleriyle Standartlar, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, <http://www.kgk.gov.tr/kategori/son-halleriyle-standartlar-129-108.html>.

TMSK. (2008). 2007 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Rezerv Yönetimi. (2003). Erişim: Eylül 2012, TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2003/rezervyon.php>.

United Nations. (1993). Accounting, Valuation and Privatization. New York.

Use of IFRS by jurisdiction (2012). Erişim: Ekim 2012, Deloitte, <http://www.iasplus.com/en/resources/use-of-ifs>.

WordNet. (2012). Erişim: Eylül 2012, Princeton Üniversitesi, <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn?s=accounting%20standard>

Work Plan for IFRSs (2012). Erişim: Ekim 2012, IASB, <http://www.ifs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Pages/Financial-Instruments-Replacement-of-IAS-39.aspx#>).

Zeff, S. (Ocak 2012). The Evolution of the IASC into the IASB and the Challenges it Faces. *The Accounting Review*, 87, 807-837.

EKLER

Avustralya Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	30.06.2012 (Milyon Dolar)
Nakit ve nakit eşdeğerleri	164
Avustralya doları menkul kıymetler	32.648
Yabancı para varlıklar	43.296
Altın	4.027
Gayrimenkul ve demirbaşlar	448
Krediler, avanslar ve diğer varlıklar	496
Toplam varlıklar	81.079

Brezilya Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	31.12.2011 (Bin Real)
Yabancı Para Cinsi Varlıklar	675.500.413
Nakit ve nakit eşdeğerleri	12.808.011
Finansal Kuruluşlar Nezdindeki Vadeli Mevduatlar	24.473.813
Haricen Yönetilen Fonlar	455.689
Geri Satım Anlaşmasıyla Alınmış Finansal Varlıklar	5.858.935
Türev Ürünler	350
Menkul Kıymetler	614.321.929
Alacaklar	2.169.037
Altın	3.102.339
Uluslararası Finansal Organizasyonlara Yapılmış Yatırımlar	12.310.310
Diğer	-
Yerel Para Cinsi Varlıklar	907.911.058
Nakit ve nakit eşdeğerleri	569
Mevduatlar	623.908
Geri Satım Anlaşmasıyla Alınmış Finansal Varlıklar	9.299.998
Federal Hükümet Menkul Kıymetleri	754.543.113
Federal Hükümet'ten Alacaklar	101.274.835
Alacaklar	40.157.590
Gayrimenkul ve Demirbaşlar	785.223
Diğer	1.225.822
TOPLAM	1.583.411.471

Şili Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	31.12.2011 (Milyon Pezo)
Bankalardan Alacaklar ve Nakit	881.146
Tahsil aşamasındaki işlemler	373.639
Alım satım amaçlı finansal varlıklar	336.822
Repo ve menkul kıymet ödünç işlemlerinden alacaklar	47.981
Türev ürünler	385.688
Bankalara verilmiş kredi ve avanslar	648.425
Müşteri kredileri	16.993.303
Satılmaya hazır finansal varlıklar	1.468.898
Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar	-
Diğer firmalardaki yatırımlar	15.418
Maddi olmayan duran varlıklar	35.517
Gayrimenkul ve demirbaşlar	207.888
Cari vergi varlıkları	1.407
Ertelenmiş vergi varlıkları	116.282
Diğer varlıklar	228.533
TOPLAM VARLIKLAR	21.740.947

Hindistan Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	30.06.2012 Bin Real
Emisyon Departmanı Bilançosu	
Külçe ve Sikke Altın	
Hindistan İçinde Tutulan	760.096.797
Hindistan Dışında Tutulan	-
Yabancı Para Menkul Kıymetler	10.261.966.851
Toplam	11.022.063.648
Rupi Madeni Para	2.206.548
Hindistan Hükümeti Rupi Menkul Kıymetleri	10.464.300
İç Kambiyo Senetleri ve Diğer Ticari Kağıtlar	-
Toplam Varlıklar	11.034.734.496
 Bankacılık Departmanı Bilançosu	
Banknotlar	89.169
Rupi Madeni Para	418
Ufaklık Madeni Para	125
Satın Alınmış ve İskonto Edilmiş Bonolar	
İç	-
Dış	-
Hazine Bonoları	-
Yurtdışındaki fonlar	3.640.273.093
Yatırımlar	6.305.897.052
Kredi ve Avanslar	7.307.400
Ulusal Endüstriyel Kredi Fonları Kredileri, Avansları ve Yatırımları	198.545.298
Ulusal Konut Kredi Fonları Kredileri, Avansları ve Yatırımları	-
Diğer Varlıklar	902.599.552
Toplam Varlıklar	11.054.712.107

Malezya Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	31.12.2011 (Ringgit)
Altın ve Yabancı Para Varlıklar	414.432.520.031
Uluslararası Para Fonu Rezerv Pozisyonu	2.672.204.334
SDR Varlıklar	6.252.997.720
Malezya Devlet Kağıtları	2.017.022.067
Finansal Kuruluşlardaki Mevduatlar	28.797.250.000
Kredi ve Avanslar	10.671.155.047
Diğer varlıklar	8.126.397.188
TOPLAM VARLIKLAR	472.969.546.576

Kanada Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	31.12.2011 (Milyon Kanada Doları)
Nakit ve Yabancı Para Mevduatlar	11,7
Kredi ve alacaklar	
Geri satım anlaşmasıyla alınmış menkul kıymetler	1.447,7
Kanada Ödemeler Birliği üyelerine verilmiş avanslar	81,5
Diğer alacaklar	1,6
Yatırımlar	
Kanada devleti hazine bonoları	18.545,6
Kanada devlet tahvilleri	43,553,3
Diğer yatırımlar	325,3
Gayrimenkul ve demirbaşlar	176,6
Maddi olmayan duran varlıklar	44,6
Diğer varlıklar	59,3
TOPLAM VARLIKLAR	64,247.2

İsviçre Merkez Bankası Bilançosu (Varlıklar)

	31.12.2011 (Milyon İsviçre Frankı)
Altın	48.662,5
Altın işlemlerinden alacaklar	717,5
Yabancı para yatırımlar	257.504,2
Uluslararası Para Fonu rezerv pozisyonu	3.134,5
Uluslararası ödeme araçları	4.621,2
Parasal yardım kredileri	301,4
ABD doları repo işlemlerinden alacaklar	370,5
İsviçre frankı repo işlemlerinden alacaklar	18.468,0
İsviçre frankı menkul kıymetler	3.675,1
İstikrar fonuna verilen krediler	7.644,9
Banknot stokları	129,8
Maddi duran varlıklar	325,4
İştirakler	147,2
Diğer varlıklar	377,2
TOPLAM VARLIKLAR	346.079,3